

ΕΦΗΜΕΡΙΟΣ

ΔΗΜΗΝΙΑΙΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ ΤΗΣ ΙΕΡΑΣ ΣΥΝΟΔΟΥ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Ἔτος 65 – Τεῦχος 3

*«Αἰνεῖτε αὐτόν ἐν ἤχῳ σάλπιγγος,
αἰνεῖτε αὐτόν ἐν ψαλτηρίῳ καὶ κιθάρα» (Ψαλμός 150, στ. 4)*

Μάιος - Ἰούνιος 2016

ΕΚΔΙΔΕΤΑΙ ΠΡΟΝΟΙΑ του Μακ. Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν καί πάσης Ἑλλάδος κ. ΙΕΡΩΝΥΜΟΥ

ΙΔΙΟΚΤΗΣΙΑ: Κλάδου Ἐκδόσεων τῆς Ἐπικοινωνιακῆς καί Μορφωτικῆς
Ἰπηρεσίας τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος

ΕΚΔΟΤΗΣ: Ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Κηφισίας κ. Κύριλλος

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ ΣΥΝΤΑΞΗΣ: Ἀλέξανδρος Ἰ. Κατσιάρας

ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ 2014-2015 ΜΕ ΔΙΕΘΝ ΘΗΤΕΙΑ: πρωτοπρ. Κωνσταντῖνος Καραϊσαρίδης, καθηγητής Θεολογικῆς Σχολῆς Α.Π.Θ., ἀρχιμ. Δαμασκηνός Πετράκος, πρωτοπρ. Ἀντώνιος Καλλιγέρης, πρωτοπρ. Χριστόδουλος Μπίθας, πρωτοπρ. Δημήτριος Θεοφίλου, καθηγ. Γεώργιος Φίλιας. – ΥΠΕΥΘΥΝΗ ΥΛΗΣ: Λίτσα Ἰ. Χατζηφώτη. – ΕΙΚΑΣΤΙΚΗ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ: Ἀλέξανδρος Κατσιάρας. – ΔΙΟΡΘΩΣΕΙΣ ΚΕΙΜΕΝΩΝ: Λίτσα Ἰ. Χατζηφώτη, Κων. Χολέβας καί Βασίλειος Τζέρπος. – ΣΤΟΙΧΕΙΟΘΕΣΙΑ - ΕΚΤΥΠΩΣΗ - ΒΙΒΛΙΟΔΕΣΙΑ: Ἀποστολική Διακονία τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος. Ὑπεύθυνος Τυπογραφείου: Χ. Κωβαῖος, Ἰασίου 1 – 115 21 Ἀθήνα, Τηλ.: 210-7272.356 – Fax 210-7272.380. Τιμή τεύχους 1 € (γιά ὅσους δέν τό δικαιοῦνται δωρεάν).

ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΥ:

Ἰωάννου Γενναδίου 14, 115 21, ΑΘΗΝΑ Τηλ: 210 72.72.253, Fax: 210 72.72.251

e-mail: efimerios@ecclesia.gr

Φωτογραφία ἐξωφύλλου: Λεπτομέρεια τῆς τοιχογραφίας τοῦ Καθολικοῦ τῆς Ἰ. Μ. Φιλανθρωπῶν (Νησί Ἰωαννίνων, 16ος αἰών) «Αἰνεῖτε τόν Κύριον», ὅπου εἰκονίζονται μουσικά ὄργανα, ὅπως ἔγχορδο μέ τόξο, λαγούτο, σάλπιγγα, ψαλτήρι (κανονάκι). Ἀπό τό βιβλίο τοῦ Φοίβου Ἀνωγιαννάκη: Ἑλληνικά Λαϊκά Μουσικά Ὅργανα, ἔκδοση τῆς Ἑθνικῆς Τραπέζης τῆς Ἑλλάδος, Ἀθήνα 1976 σ. 18, ἀπό τήν ὁποία προέρχονται καί οἱ φωτογραφίες στό ἐσωτερικό τοῦ τεύχους.

Τό Περιοδικό «Ἐφημέριος» δέν εὐθύνεται γιά τό γλωσσικό ἰδίωμα τῶν ἀρθρογράφων του.

ΠΑΡΑΚΛΗΣΗ: Τά κείμενα τῶν συνεργατῶν νά μὴν ὑπερβαίνουν τίς 350 λέξεις ὅσον ἀφορᾶ στήν πρώτη σελίδα καί τίς 450 λέξεις γιά κάθε μία ἀπό τίς σελίδες πού ἔπονται.

Δέν γίνονται δεκτά δημοσιευμένα κείμενα.

ΕΦΗΜΕΡΙΟΣ

Έτος 65

Μάιος - Ιούνιος 2016

Τεύχος 3

Περιεχόμενα

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ ΚΑΤΣΙΑΡΑ	
Εισοδικόν	3
ΑΡΧΙΜ. ΦΙΛΟΘΕΟΥ ΔΕΔΕ	
Ἡ ἀρχιτεκτονική τῆς πίστεως καί ἡ πίστη στήν ἀρχιτεκτονική (γ')	4
ΠΡΩΤ. ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ ΠΑΠΑΘΑΝΑΣΙΟΥ	
Ποιό βιβλίον γιά τή ζωή τοῦ Ἰησοῦ νά διαβάσω;	7
ΜΙΛΤΙΑΔΗ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ	
Ἡ ἀνατροπή τῶν βεβαιότητων	
Α' Ἀνάγνωσμα: Ἦσα 2:2-3	9
ΠΑΝΑΓΙΩΤΗ ΣΚΑΛΤΣΗ	
Ἐναλλαγή καί ἐπανάληψη στή θεία Λατρεία (α')	12
π. ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ ΚΑΡΙΩΤΟΓΛΟΥ	
Βασικά θέματα τῆς Κατήχησης. Ἐγώ καί ἡ Ἐκκλησία (Ε): ὁ Κληρικός καί ὁ λαός	14
ΔΗΜΗΤΡΗ ΜΑΥΡΟΠΟΥΛΟΥ	
Ἡ ταυτότητα τῆς Ἐκκλησίας (Η')	16
ΠΡΩΤ. ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΔΟΡΜΠΑΡΑΚΗ	
Κυριακή τῆς Σαμαρείτιδος (Πρ. Ἀπ. 11,26) «χρηματίσαι πρῶτον ἐν Ἀντιοχείᾳ τοῦς μαθητάς Χριστιανούς»	19
ΑΡΧΙΜ. ΠΑΝΤΕΛΕΗΜΟΝΟΣ ΤΣΟΡΜΠΑΤΖΟΓΛΟΥ	
Κυριακή τῆς Σαμαρείτιδος (Πρξ. 11,19-30, Ἰωάν. 4,5-42)	21
ΣΤΑΥΡΟΥ ΓΟΥΛΟΥΛΗ	
Ἅγιος «Ἄγριος»	23
ΠΡΩΤ. ΣΠΥΡΙΔΩΝΟΣ ΛΟΝΤΟΥ	
Ἡ Βιβλική πόλη Γέζερ	26
ΠΡΩΤ. ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ ΓΕΩΡΓΟΠΟΥΛΟΥ	
Ἡ περίπτωση τοῦ Πνευματισμοῦ	28
ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ ΧΑΡΑΛΑΜΠΙΔΗ	
Τρεῖς ἅγιοι τοῦ δυτικοῦ μεσαίωνα προστάτες τῆς δυτικῆς Εὐρώπης	30
ΠΑΝΑΓΙΩΤΗ ΜΠΟΥΜΗ	
Ἀποστολικοί Κανόνες (ζ')	32
ΠΡΩΤ. ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ ΚΑΛΛΙΑΝΟΥ	
Οἱ Κολλυβάδες καί ἡ νῆσος Σκιάθος (α')	34
Ἐπικοινωνία	36
Βιβλιοπαρουσίαση	45
Ἐφημεριακά	48

---

12 [...] «Τό Πνεῦμα εἶναι αὐτό, μέσα ἀπό τό ὁποῖο προσκυνοῦμε τόν Θεό καί μέ τή βοήθεια τοῦ ὁποίου προσευχόμεσθε. Διότι Πνεῦμα λέγει ἡ Γραφή πῶς εἶναι ὁ Θεός καί αὐτοί πού τόν λατρεύουν πρέπει νά τόν λατρεύουν μέ τή δύναμη τοῦ Πνεύματος, πού φανερώνει τήν ἀλήθεια. Καί ἄλλοῦ λέγει πάλι ἡ Γραφή: Ἐμεῖς δέν ξέρουμε οὔτε τί οὔτε πῶς νά προσευχηθοῦμε. Τό Πνεῦμα ὁμως μεσιτεύει τό ἴδιο στό Θεό γιά μᾶς μέ στεναγμούς πού δέν μποροῦν νά ἐκφραστοῦν μέ λέξεις. Καί ἄλλοῦ: Θά προσευχηθῶ μέ τό Πνεῦμα, θά προσευχηθῶ καί μέ τό νοῦ, δηλαδή μέ τό νοῦ καί τό Πνεῦμα. Τό νά προσκυνῶ λοιπόν τό Πνεῦμα ἢ νά προσεύχομαι, δέν μοῦ φαίνεται ὅτι εἶναι τίποτε ἄλλο παρά τό ὅτι τό ἴδιο τό Πνεῦμα προσφέρει στόν ἑαυτό του τήν προσευχή καί τήν προσκύνηση. Ποιός ἀπό τούς ἔνθεους καί ἀπό αὐτούς, πού γνωρίζουν πολύ καλά, δέν θά ἐπαινοῦσε αὐτό τό πρᾶγμα, ὅτι δηλαδή ἡ προσκύνηση τοῦ ἐνός, καί τῶν τριῶν εἶναι προσκύνηση, ἀφοῦ εἶναι ὁμότιμη καί στά τρία πρόσωπα ἡ ἀξία καί ἡ θεότητα; Καί βέβαια οὔτε ἐκεῖνο πού λέγεται στή Γραφή θά φοβηθῶ, ὅτι δηλαδή τά πάντα ἔχουν γίνει μέσω τοῦ Ἰησοῦ, σάν νά ἦταν ἓνα ἀπό τά πάντα καί τό ἅγιο Πνεῦμα. Διότι, τά πάντα ὅσα ἔχουν γίνει, λέγει ἡ Γραφή, ὄχι ἀπλῶς τά πάντα χωρίς περιορισμό. Οὔτε βέβαια περιλαμβάνεται ὁ Πατέρας, οὔτε ὅσα δέν ἔχουν γίνει. Ἐπίδειξε πρῶτα ὅτι ἔχει γίνει μέσα στό χρόνο, καί τότε ἀπόδοσέ το στόν Ἰησοῦ καί συναρίθμησέ το μέ τά κτίσματα. Ὅσο σύ δέν τό ἀποδεικνύεις, αὐτή ἡ περιεκτική φράση δέν θά σέ βοηθήσει στήν ἀσέβειά σου. Διότι ἄν ἔχει γίνει, ὅπωςδήποτε διά τοῦ Χριστοῦ ἔχει γίνει. Οὔτε ἐγώ ὁ ἴδιος θά τό ἀρνηθῶ. Ἐάν ὁμως δέν ἔχει γίνει, πῶς εἶναι ἓνα ἀπό τά πάντα ἢ ἔχει γίνει μέσω τοῦ Χριστοῦ; Σταμάτα λοιπόν ν' ἀτιμάζεις καί τόν Πατέρα περιφρονώντας τό Μονογενῆ Ἰησοῦ του –διότι εἶναι ἀτιμία γιά τόν Πατέρα, θεωρώντας κτίσμα τό ὕψιστο (τόν Ἰησοῦ), νά τόν στερεῖς ἀπό τόν Ἰησοῦ Του– καί τόν Ἰησοῦ περιφρονώντας τό Πνεῦμα. Διότι (ὁ Ἰησοῦς) δέν εἶναι δημιουργός κάποιου δούλου ὁμοίου μ' αὐτόν, ἀλλ' αὐτός πού συνδοξάζεται μέ τόν ὁμότιμό του, τό Πνεῦμα. Τίποτε ἀπό τήν ἅγια Τριάδα νά μή βάλεις στήν ἴδια κατηγορία μέ σένα, γιά νά μήν πέσεις σύ ἀπό τήν Τριάδα. Καί μέ κανένα τρόπο νά μήν περικόψεις τή μία φύση καί ἐξ ἴσου ἄξια σεβασμοῦ, διότι ἄν κάτι καθαιρέσεις ἀπό τά τρία πρόσωπα, θά ἔχεις καθαιρέσει μαζί του τό σύνολο, ἢ μᾶλλον θά ἔχεις ξεπέσει σύ ἀπ' ὅλα. Καλύτερα νά σχηματίσεις μία ἀτελῆ ἰδέα γιά τόν τρόπο τῆς ἐνώσεως, παρά ν' ἀποτολμήσεις μία τόσο μεγάλη ἀσέβεια.

Ἁγίου Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου, *Λόγος λα' περί τοῦ Ἁγίου Πνεύματος*.
Ἀπόδοση Διον. Κακαλέτσης, ἀπό τό βιβλίον τοῦ Στυλ. Παπαδοπούλου (ἐπιμ.),
Μιλᾷ ὁ Γρηγόριος ὁ Θεολόγος, ἐκδ. Ἀποστολικῆς Διακονίας, Ἀθήνα 1991.
(http://www.myriobiblos.gr/texts/greek/gregory_agpneuma.ht)

Σεβαστοί πατέρες,

οί σχέσεις μεταξύ τῶν προσώπων τῆς Ἁγίας Τριάδας καί ἡ σχέση Ἐκείνης μέ τήν κτίση, μέ τό σχέδιο τῆς Θείας Οἰκονομίας, ἀποτελέσαν ἀντικείμενο θεολογικοῦ ἐνδιαφέροντος καί αἰτία αἰρέσεων καί σφοδρῶν συγκρούσεων. Μέ δεδομένο ὅτι αὐτό πού ὀρίζουμε ὡς Θεό γενικά, καί εἰδικά ὡς Ἁγία Τριάδα, δέν μπορεῖ ποτέ νά γίνει ἀντικείμενο ἐπιστημονικῆς ἔρευνας, ἢ περατότητα καί ἢ φιλαυτία τοῦ ἀνθρώπου ἀφήνουν πολλά περιθώρια γιά ἀμφισβητήσεις καί παρερμηνεῖς. Ἐτσι, ὅπως τό πρόσωπο τοῦ Υἱοῦ, ἄν καί σαρκώθηκε, ἐν τούτοις ὑπῆρξε «σημεῖο ἀντιλεγόμενο», σκεφθεῖτε τίς ἀμφισβητήσεις καί τίς παρερμηνεῖς γιά τό πρόσωπο τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, τό ὁποῖο, ὅπως καί τοῦ Πατρός, δέν ἔχουν τά «πλεονεκτήματα» τῆς σαρκώσεως.

Μιά ἀπό τίς ἀφορμές εἶναι ἡ δυσκολία νά ἀποδεχθοῦμε ὅτι οἱ ὄροι Πατήρ, Υἱός καί Πνεῦμα εἶναι δηλωτικοί σχέσεων καί ὅτι τά πρόσωπα καθορίζονται μέ βάση τίς ὑποστατικές τους ιδιότητες, πού εἶναι γιά τόν Πατέρα τό αἰτιατό, γιά τόν Υἱό ἡ ἀγεννησία καί γιά τό Πνεῦμα τό ἐκπορευτόν. Δέν ὑπάρχει νόημα νά προσπαθοῦμε νά ἀναλύσουμε περισσότερο ἢ νά μιλήσουμε θετικά γιά τά ὑποστατικά ιδιώματα. Ἄλλη αἰτία εἶναι ὅτι δυσκολευόμαστε νά κατανοήσουμε τή διαφορά στίς σχέσεις μεταξύ τῶν προσώπων στήν αἰώνια Ἁγία Τριάδα καί στίς σχέσεις τῶν τριῶν αὐτῶν προσώπων μέ τήν κτίση, μέ τήν ἱστορία καί μέ τόν κόσμο.

Τά ὑποστατικά χαρακτηριστικά παραμένουν ἀκοινώνητα. Ἡ θεολογία δέν προχώρησε σέ ἄλλο σχολιασμό τους μέ ἀποτέλεσμα νά διασώσει τό ἅγιο Πνεῦμα ὡς πρόσωπο καί νά μὴν τό ἀντιληφθεῖ μέ βάση ψυχολογικούς ὄρους, π.χ. ὡς δύναμη ἢ ὡς ἀγάπη κ.λπ. Ἐπιπλέον διέκρινε τίς σχέσεις ἀνάμεσα στήν Ἁγία Τριάδα ἀπό τίς σχέσεις της μέ τόν κόσμο. Τήν θέση αὐτή δέν τήρησε ὁ δυτικός χριστιανισμός. Ἐτσι προκλήθηκαν πολλά προβλήματα μέ κορυφαῖο τοῦ Φιλιόκβε, πού εἰσάγει δύο αἰτίες ὑπάρξεως τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, δηλαδή τήν κατάργηση τῆς μονοθεΐας.

Τό πρόσωπο τοῦ Ἁγίου Πνεύματος δέν διέφυγε ἀμφισβητήσεων καί παρερμηνειῶν πού ὡς σήμερα ταλανίζουν τοὺς χριστιανούς. Κάθε παρερμηνεία περί Θεοῦ ἢ τῶν προσώπων τῆς Ἁγίας Τριάδος ἔχει ἀθωρεῖ συνέπειες ὄχι μόνο στήν «μεταθανάτια» ζωὴ τῶν χριστιανῶν, δηλαδή στήν σωτηρία τους, ἀλλά καί στήν καθημερινότητά τους.

Ἀλέξανδρος Κατσιάρας
Διευθυντής Σύνταξης

Ἡ ἀρχιτεκτονική τῆς πίστεως καί ἡ πίστη στήν ἀρχιτεκτονική* (γ')

Ἄρχιμ. Φιλότηου Χρ. Δέδε

Διευθυντῆ Ὑπηρεσίας Δόμησης τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος

Η ΕΚΤΕΘΕΙΣΑ στό προηγούμενο τεύχος συνοπτική θεώρηση περί τῆς πίστεως στόν χῶρο τοῦ μυστηρίου τῆς Ἐκκλησίας, ἔμμεσα καί ἄμεσα ἐκφράζεται καί ἐν τῇ ἀρχιτεκτονικῇ. Ἡ Ἐκκλησία κατέδειξε ὅτι τό μυστήριο τῆς Εὐχαριστίας, στό ὁποῖο ἡ ἴδια συνίσταται, εἶναι πηγή καί αἰτία ζωῆς, κίνησης καί καινοῦ ἡθους, τό ὁποῖο δέν θά μπορούσε νά μὴν ἐκδηλώνεται καί μέσα ἀπό τήν Ἐκκλησιαστική Τέχνη, καί κυρίως ἀπό τήν Ἀρχιτεκτονική. Γιά τόν λόγο αὐτόν παρατηροῦμε ὅτι ἡ χριστιανική κοινότητα μέ τόλμη προοδευτικά ἀναζητεῖ δομές καί ἀρχιτεκτονικά σύνολα, μέ βάση κριτήρια καί ἀρχές πού προκύπτουν μέσα ἀπό τήν χριστιανική λατρεία καί θεολογία Τῆς, προκειμένου σ' αὐτά νά συνέρχεται καί ταυτόχρονα νά ἐκφράζει μέσα ἀπ' αὐτά τό ὄραμα τῆς ἐρχόμενης βασιλείας, τήν ἔνωση τοῦ κτιστοῦ μέ τό ἄκτιστο.

«Εἶναι ἱστορικά πιστοποιημένο», καταθέτει ὁ καθηγητής Χρ. Γιανναρᾶς «ὅτι τόν λατρευτικό χῶρο τόν διαμορφώνει τό “νόημα” τῶν τελουμένων στή λατρεία: ἡ αἰτία (τά κίνητρα) καί ὁ σκοπός (οἱ στοχεύσεις). Ὅταν ἀλλάζει τό νόημα τῆς λατρείας, ἀλλάζει καί ἡ ἀρχιτεκτονική

τοῦ ναοῦ, τό εἶδος τῆς ζωγραφικῆς ἢ τῆς γλυπτικῆς. ... Ὅταν λειτουργεῖ τό ἐκκλησιαστικό γεγονός, ἀνυπότακτο σέ ἀλλοιώσεις θρησκευοποίησης, ὅλοι οἱ συντελεστές λειτουργίας του συντονίζονται στόν ἐνιαῖο ἐκκλησιαστικό τρόπο, τόν τρόπο τῆς εὐχαριστιακῆς ἀναφορᾶς: “Ὅλα τά ὑλικά στοιχεῖα τῆς ζωῆς μας (ἡ τροφή, τό ποτό, τά χρώματα, ἡ μουσική, ἡ πέτρα, τό ξύλο, τό κονίαμα, τό μάρμαρο, τό μέταλλο, τό γυαλί, τό λάδι, τό κερί, τό θυμίαμα, τά ὑφάσματα τῶν ἀμφίων, ὁ χρυσός καί ὁ ἄργυρος τῶν σκευῶν), ὅλα εἶναι δῶρα καί ἀναφέρονται μετά εὐχαριστίας στόν Δωρητή –τά σά ἐκ τῶν σῶν σοί προσφέρομεν. ... “ἀναφορά” εἶναι ἡ πρόσληψη ὡς εὐχαριστία, ὁ τρόπος νά πραγματώνεται ἡ ὑπαρξη ὡς ἐρωτική σχέση – ἐρωτική ἀνταπόκριση στήν ἐρωτική ζωτική χορηγία ... Ὁ τρόπος τῆς Ἐκκλησίας συνοψίζεται καί κορυφώνεται στό δεῖπνο τῆς Εὐχαριστίας, ἀλλά ἀκόμα καί τό δεῖπνο τῆς Εὐχαριστίας μπορεῖ νά ἀλλοτριωθεῖ σέ θρησκευτική (ἀτομικῶν ψυχολογικῶν ἱκανοποιήσεων) τελετουργία, ἄν χωριστεῖ ἀπό τόν τρόπο τῆς Ἐκκλησίας: τρόπο τῆς κατορθούμενης σχέσης – μετοχῆς – μέθεξης.

* Ἡ παροῦσα ἀνακοίνωση, τροποποιημένη γιά τίς ἀνάγκες τοῦ περιοδικοῦ «Ἐφημέριος» ἀφιερώνεται στή μνήμη τοῦ Βασίλη Ἰ. Τσοῦρα, Καθηγητοῦ στή Σχολή Ἀρχιτεκτονικῆς τοῦ ΕΜΠ, φίλου καί συνεργάτη.

Τό ἐκκλησιαστικό γεγονός δέν εἶναι αὐτονόητα δεδομένο, “μαγικά” συντελούμενο στήν Εὐχαριστία. Πραγματώνεται καί φανερώνεται στήν Εὐχαριστία, ἀλλά ὄχι μηχανιστικά: τό συγκροτοῦν σχέσεις ἐλευθερίας, ἔμπρακτης ὑπαρκτικῆς ἐλευθερίας, ἔμπρακτης ἀγάπης: Τό συγκροτοῦν οἱ σχέσεις τοῦ ἀρχιτέκτονα καί τῶν μαστόρων του μέ τά ὕλικά τῆς οἰκοδόμησής – ὁ σεβασμός τῶν ὕλικῶν, ἡ ἀνάδειξη τῶν “λογικῶν” τους δυνατοτήτων, ἡ μεταποίησή τους σέ “γλώσσα” - φανέρωση τῆς εὐχαριστιακῆς χρήσης τους ἀπό τήν Ἐκκλησία... Ἡ Ἐκκλησία δέν εἶναι κάποιο “τί” (θεσμός, ἴδρυμα, ὀργάνωση, “νομικό προσωπο”). Εἶναι ἓνα “πῶς”, ἓνας τρόπος νά ὑπάρχουμε (ὄχι ἀπλῶς νά συμπεριφερόμαστε): νά πραγματώνουμε τήν ὑπαρξή μας κοινωνώντας τή ζωή ἐλεύθερα, ἀγαπητικά, μέ ἐρωτική αὐθιπέμβαση καί αὐτοπροσφορά. Ὁ τρόπος τῆς Ἐκκλησίας μεταποιεῖ τή χρήση σέ σχέση, τήν πρόσληψη σέ εὐχαριστία, τήν εὐχαριστία σέ ὑπαρκτική “ἀναφορά”»²⁷.

«Ἡ ἀγάπη τοῦ Θεοῦ εἶναι γιά μένα, σέ εὐθεία καί συνάμα σέ ἀντίστροφη φορά, κάτι πού δέν ἔχει κανένα μέτρο κοινό μέ ὀλόκληρη τήν πραγματικότητα. Αὐτό δέν μέ κάνει νά χῶ τή δειλία νά ξεσπῶ σέ θρηνωδίες, ἀλλά οὔτε βέβαια καί τή δολιότητα νά ἀρνοῦμαι ὅτι ἡ πίστη εἶναι κάτι πολύ ὑψηλότερο. Μπορῶ θαυμάσια νά βουλευτῶ σέ μιᾶ ζωή μέ τό δικό μου τρόπο, χαρούμενος καί εὐχαριστημένος, ἡ χαρά μου ὅμως δέν εἶναι ἡ χαρά τῆς πίστεως καί, συγκριτικά, εἶναι θλιβερή. Δέν ἐνοχλῶ τό Θεό μέ τίς μικρές μου ἔγνοιες, ἡ λεπτομέρεια δέ μέ ἀπασχολεῖ, ἔχω τά μάτια ἀποκλειστικά καρφωμένα

στήν ἀγάπη μου, πού κρατῶ τήν παρθενική της λάμψη καθαρή καί φωτεινή· ἡ πίστη ἔχει τή βεβαιότητα ὅτι ὁ Θεός μερηνᾷ καί γιά τά ἐλάχιστα. Εἶμαι εὐχαριστημένος νά εἶμαι, στή ζωή τούτη, παντρεμένος μέ τό ἀριστερό χέρι: ἡ πίστη εἶναι πολύ ταπεινή γιά νά ἀπαιτεῖ τό δεξιό· ὅτι τό κάνει μέ ταπεινότητα, δέν τό ἀρνοῦμαι, καί οὔτε θά τό ἀρνηθῶ ποτέ» πιστοποιεῖ ὁ Κίρκεγκωρ²⁸.

«Ὁ ὠραῖος κάλλει παρά πάντας βροτούς» διαρκῶς μᾶς προσκαλεῖ στό ὄντως Κάλλος, στή μεταποίησή τῆς χρήσης σέ σχέση, στήν προσκόμιση τοῦ κτιστοῦ στήν Εὐχαριστία, καί αὐτά συμβαίνουν ἐπειδή ἀναφερόμαστε στόν Ἄλλο, ἐπειδή ἀναγνωρίζουμε τήν Ἐτερότητά Του, δυνάμει τῆς ὁποίας ὑπάρχουμε καί πρὸς τήν ὁποία κληθήκαμε νά ἀναφερόμαστε ἀγαπητικά. Ἡ Ἐνανθρώπησι τοῦ δευτέρου προσώπου τῆς Ἁγίας Τριάδος ἐπιφέρει νέα προοπτική στό προσληφθέν κτιστό.

Ἔτσι ὁ Σταυρός εἶναι τό σχῆμα πού φανερώνει τήν κατακόρυφη ἀποκάλυψη τῆς Θείας ἀγάπης, ἡ ὁποία βρῖσκει ἀνταπόκριση στήν ὀριζόντια ἀνθρώπινη ἀναφορικότητα. Ὁ Ἐσταυρωμένος καί Ἄναστας Κύριος εἶναι τό πρόσωπο διὰ τοῦ ὁποίου ἡ ἀγάπη τοῦ Πατρὸς ἀποκαλύπτεται διὰ τῆς ἐκουσίας σταυρικῆς Του θυσίας. Ὅλα αὐτά λειτουργοῦνται ἐντός ἑνός χώρου, ὁ ὁποῖος χωρεῖ τόν Ἀχώρητο καί τόν «ὄλο» κόσμο: «ἔτι προσφερόμέν σοι τήν λογικὴν ταύτην λατρείαν ὑπὲρ τῆς οἰκουμένης...»²⁹. Ὁ χῶρος αὐτός εἶναι ὁ ναός, τό ναϊκό ἀρχιτεκτόνημα, πού καθίσταται χῶρος θεοσημίας, ἀγαπητικό τοπόσημο σχεσιακῆς ἀναφορικότητας, χαροποιός πρόσληψη

τοῦ κτιστοῦ ὑπὸ τοῦ Ἄκτιστου. Ἡ πίστη παραμένει ἀποφασιστικός συντελεστικός παράγων γιὰ τὴ δημιουργικὴ μορφοποίηση τοῦ ἀρχιτεκτονικοῦ σχεδιασμοῦ τοῦ ναϊκοῦ οἰκοδομήματος.

Ὁ δημιουργὸς ὀφείλει νὰ πιστεύει στὴν ἀξία ἑνὸς σχεδιάσματος, μιᾶς μορφολογικῆς πρότασης ἔξω καὶ πέρα ἀπὸ ἀγκυλώσεις σὲ τυποποιήσεις παραληφθέντων – πρωθύστερων σχεδιασμῶν, καὶ εἶναι ἀπαλλαγμένος ἀπὸ ἕνα νεοβυζαντινὸ ὕφος, πού «ἀσκεῖται ὡς εὐκόλη μορφοκρατικὴ δεσποτεία»³⁰. Ὁφείλει ἐπίσης νὰ γνωρίζει τὴν πίστη σὲ ἕνα προσωπικὸ Θεό, ὅπως συνοπτικὰ περιγράψαμε, τὴν πίστη τῆς ἐκκλησιαστικῆς κοινότητος ὡς «σωτηριολογικῆς προτυποποίησης»³¹ τοῦ ἐστιακοῦ χώρου τῆς λειτουργικῆς ἀναφορᾶς. Διότι ὁ ναὸς εἶναι ὁ λειτουργικὸς χώρος, μέσα στόν ὁποῖο προγευόμαστε τὴν ὑπέρβαση τῆς φθορᾶς καὶ τοῦ θανάτου διὰ τῆς συμμετοχῆς μας στό Σῶμα καὶ τό Αἷμα τοῦ

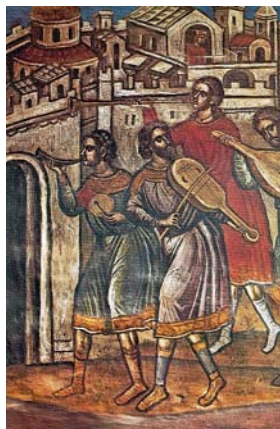
«πατήσαντος τόν θάνατον διὰ τοῦ θανάτου».

Ὁ Εὐσέβιος Καισαρείας, περιγράφοντας τὴ Βασιλικὴ τῆς Τύρου, ἀναφέρει τόν λόγο-τρόπο τῆς οἰκοδόμησής της: «ἀφοῦ ἔχει μεταβάλλει αὐτὴν τὴν ἴδια τὴ σάρκα πού λύθηκε ἐκ φθορᾶς καὶ τὴν ὀδήγησε σὲ ἀφθαρσία»³².

Ἡ ἀρχιτεκτονικὴ εἶναι ἡ διατύπωση τῆς πίστεως ἀρχιτεκτονικά κι αὐτὸ δὲν πρέπει νὰ ἐπιλανθάνει τῶν γενικευμένων ἀντιλήψεων τοῦ σχεδιασμοῦ. «“Τὸ νὰ σχεδιάζεις μιὰ ἐκκλησία εἶναι λιγάκι σάν νὰ ἐπανασχεδιάζεις τὴ θρησκεία, σάν νὰ ἐπαναπροσδιορίζεις τὴν οὐσία της”, σημαίνει σὲ ἕνα κείμενο τῆς δεκαετίας τοῦ 1950 ὁ Gio Ponti. Ὁ Ἰταλὸς ἀρχιτέκτονας ὑπογράμμισε ἔτσι τὴν ἀνάγκη ἀποκάλυψης τῆς οὐσίας τῶν πραγμάτων, τῆς ἐγκατάλειψης κάποιων ἐπιφανειακῶν θεολογικῶν καὶ γενικότερα θρησκευτικῶν συμβάσεων πού εἶναι ἀποτέλεσμα περισσότερο πνευματικῆς ἀδράνειας»³³.

(συνεχίζεται)

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ: **27.** ΓΙΑΝΝΑΡΑΣ, Ἡ Εὐρώπη γεννήθηκε ἀπὸ τό «Σχίσμα», ὁ.π., σ. 104-7. **28.** ΚΙΡΚΕ-ΓΚΩΡ, ὁ.π., σ. 59. **29.** Βλ. εὐχὴ θείας λειτουργίας. **30.** Βλ. σχετικὰ ΠΑΛΛΑΣ, Δ. Γ., Ἐποφύσητα, ἔκδ. Ποταμός, Ἀθήνα 2007, σ. 129. **31.** ΜΕΡΑΝΤΖΑΣ, ὁ.π., σ. 357. **32.** «μεταβεβληκὸς αὐτὴν τε σάρκα τὴν λυθεῖσαν ἐκ φθορᾶς εἰς ἀφθαρσίαν ἀγάγοντος» ΕὐΣΕΒΙΟΣ ΚΑΙΣΑΡΕΙΑΣ, Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία, 10, 4. 46, 6-7. **33.** ΓΙΑΚΟΥΜΑΚΑΤΟΣ Α., «Ἡ λειτουργία τῆς ἀρχιτεκτονικῆς καὶ τό κέλυφος τῆς πίστεως», Ἀρχιτεκτονικὲς Ματιές, 16 Φεβρουάριος 2015, σ. 5.

Λεπτομέρεια ἀπὸ τὴν τοιχογραφία τοῦ Ἱεροῦ τοῦ Καθολικοῦ τῆς Ἱ. Μ. Σταυρονικήτα Ἁγίου Ὁρους τοῦ 16ου αἰ. «Ἡ Κιβωτὸς φερομένη εἰς Ἱερουσαλήμ. Εἰκονίζονται τὰ μουσικὰ ὄργανα κέρας, νταουλάκι, ἔγχροδο μέ τόξο, σάλπιγγα, λαγούτο

TINA ME ΛΕΓΟΥΣΙΝ ΟΙ ΑΝΘΡΩΠΟΙ ΕΙΝΑΙ;

63. Ποιό βιβλίο για τή ζωή τοῦ Ἰησοῦ νά διαβάσω;

Πρωτ. Κωνσταντίνου Παπαθανασίου
Ἐφημ. Ἰ.Ν. Κοιμ. Θεοτόκου Παλαιοῦ Φαλήρου, Ἰ.Μ. Νέας Σμύρνης

ΑΝ ΣΚΕΠΤΟΜΑΣΤΑΝ νά διαβάσουμε ἕνα βιβλίο για τή ζωή, τή διδασκαλία καί τό ἔργο τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, ποιό βιβλίο θά διαλέγαμε; Εἶναι γεγονός ὅτι ὁ μέγας ἀριθμός κυκλοφορίας σχετικῶν βιβλίων δυσκολεύει ἴσως τήν ἐπιλογή μας. Γι' αὐτό θά προβοῦμε σέ τέσσερις ἐνδεικτικές προσωπικές προτάσεις, μέ κριτήριο τή σχετικά πρόσφατη κυκλοφορία τους καί τή χρησιμοποιούμενη μεθοδολογία τους.

(α) *Πρόταση πρώτη.* Πρόκειται για τό πολυσέλιδο σύγγραμμα τοῦ ὁμ. καθηγητῆ Γ. Π. Πατρώνου, μέ τίτλο *Ἡ ἱστορική πορεία τοῦ Ἰησοῦ: Ἀπό τή φάτνη ὡς τόν κενό τάφο* (Ἀθήνα: Δόμος, 1991, ἀνατ. 1992, 2η ἔκδ. 1997), σσ. 580. Δύο βασικά στοιχεῖα συνιστοῦν τό δομικό ὕλικό τοῦ βιβλίου: (i) ἡ ἱστορική ἔκθεση καί (ii) ἡ θεολογική ἐπεξεργασία τῶν γεγονότων τῆς ἱστορικής πορείας τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ. Οἱ Εὐαγγελιστές γράφουν τήν ἱστορία τῆς γένεσης τῆς χριστιανικῆς πίστεως, ἀλλά δέν περιέχουν βιογραφίες «περί τοῦ Ἰησοῦ».

Μέ τήν *Εἰσαγωγή* δίνεται τό ἱστορικό πλαίσιο για τήν προσέγγιση τῆς ζωῆς τοῦ Θεοανθρώπου. Ἐν συνεχείᾳ τό *Κύριο μέρος* περιλαμβάνει τριάντα τρία κεφάλαια: (i) Τά χρόνια πρὶν ἀπό τή γέννηση τοῦ Ἰησοῦ (σσ. 45-119), (ii) Ἡ ἀποκάλυψη τῆς δόξας τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ (σσ. 120-438), (iii) Ἡ ἱστορία τοῦ Πάθους, τῆς Ἀνάστασης καί τῆς Ἀνάληψης τοῦ Κυρίου (σσ. 439-542). Τέλος, τά *Ἐπιλεγόμενα* ἀναφέρονται στό πρόβλημα τῆς μεσαιωνικῆς αὐτοσυνειδησίας τοῦ Ἰησοῦ.

(β) *Πρόταση δεύτερη.* Ἡ ἱστορικοκριτική μελέτη ἑνός ἀντιπροσώπου τοῦ μοντερνισμοῦ στή Ρωσία ἀρχές τοῦ 20^{οῦ} αἰ., Ντιμίτρι Σ. Μερεσκόφσκι, *Ὁ ἄγνωστος Ἰησοῦς*, μτφρ. Ἐ. Μάινας, διασκευή Σ. Ἀγουρίδης (Ἀθήνα: Ἄρτος Ζωῆς, 2000), σσ. 171. Τό ἐνδιαφέρον τοῦ βιβλίου αὐτοῦ εἶναι ὅτι ὁ συγγραφεύς γνωρίζει καλά τίς θεωρίες περί τῶν πηγῶν τῶν Εὐαγγελίων καί τά προκύπτοντα ἱστορικοφιλολογικά ζητήματα, πού ἐκθέτει μέ θελκτικότητα καί ἀπλότητα. Στά ἑπτὰ κεφάλαια τοῦ βιβλίου ὁ συγγραφεύς μέ τό ἀτίθασο πνεῦμα του ἐπικεντρώνεται στό πρόσωπο τοῦ Ἰησοῦ καί στά ἱερά Εὐαγγέλια.

Σέ ἄλλη συνάφεια θά γράφει πώς τό πρόσωπο τοῦ Χριστοῦ «κοιτάζοντάς το φαίνεται πάντοτε πώς μένει κάποιον χαρακτηριστικό πού δέν τό παρατήρησες, πού δέν τό ἔχεις τέλεια καταλάβει. Δύο χιλιάδες χρόνια ἑκατομμύρια ἀνθρώπινα μάτια τό κοιτάζουν χωρίς νά τό βλέπουν, καί θά ἐξακολουθήσουν ἴσως νά τό κοιτάζουν χωρίς νά τό βλέπουν ὡς τή συντέλεια τοῦ χρόνου» (σ. 117).

(γ) *Πρόταση τρίτη.* Μέ χαιρετιστήριο μήνυμα του Οίκ. Πατριάρχη κ. Βαρθολομαίου κυκλοφορήθηκε στην ελληνική γλώσσα τό τρίτομο έργο *‘Ο Ίησούς από τή Ναζαρέτ* του πρώην Πάπα Βενέδικτου ΙΣΤ', μεταφρασμένο από τον καθηγ. Σ. Δεσπότη (Αθήνα: Ψυχογιός, 2007, 2012, 2013). Στο Α' βιβλίο αναφέρεται στά γεγονότα του Ίησού *‘Από τή βάπτισή στον Ίορδάνη έως τή Μεταμόρφωση* (σ. 350). *‘Ακολουθεί τό Β' μέρος ‘Από τήν είσοδο στην Ίερουσαλήμ μέχρι και τήν ‘Ανάσταση* (σ. 295) και στό Γ' βιβλίο επικεντρώνεται στίς *‘Αφηγήσεις σχετικά μέ τήν παιδική ήλικία του* (σ. 170).

Πρόκειται για μία περισπούδαστη τριλογία. Μέ έμβριθή έρευνα και αγάπη πρós τό πρόσωπο του Χριστού ό συγγραφεύς συνέταξε αυτό τό σύγχρονο έργο. Προβαίνει σέ θεώρηση του μυστηρίου του Ίησού, παρουσιάζει τή μορφή και τό κήρυμά του, επικεντρώνεται στους κρίσιμους λόγους και τά συμβάντα τής ζωής του, καθοδηγούμενος από τήν έρμηνευτική τής πίστης αλλά και από τήν ευθύνη ένώπιον τής ιστορικής λογικής, ή όποία άπαραίτητα έμπεριέχεται σέ αυτή τήν πίστη. Έπιχειρεί έπίσης νά έρμηνεύσει –σέ διάλογο μέ τούς έρμηνευτές– όσα αναφέρουν οί ευαγγελιστές Ματθαίος και Λουκάς στην εισαγωγή τών Ευαγγελίων τους.

Έπισημαίνει έπίσης ότι ή όρθή έρμηνεία προϋποθέτει δύο τινά: ‘Αφ' ένός τό έρώτημα τί ήθελαν οί συγγραφείς μέ τά κείμενά τους νά διακηρύξουν στην έποχή τους – τά ιστορικά συστατικά τής έρμηνείας. ‘Αφ' έτέρου τό έρώτημα άν είναι άληθινό αυτό πού έχει ειπωθεί, άν άφορᾶ σ' έμᾶς, και έάν ναι, πῶς.

(δ) *Πρόταση τέταρτη.* Σέ μία διαφορετική προσέγγιση προβαίνει ό διανοητής Στέλιος Ράμφος μέ τό πόνημά του *Τό μυστικό του Ίησού* (Σ. Ράμφου Έργα, 17· Αθήνα: ‘Αρμός, 2006), σ. 538. Πρόκειται για «ανάγνωση» τών Ευαγγελίων σέ τρία στάδια: Στο πρώτο, μέ τίτλο «ό όρίζοντας», ό συγγραφεύς όρίζει τό πεδίο, τά κείμενα, τούς συγγραφείς τους, τό κεντρικό πρόσωπο, δηλ. τον Ίησού. Τό Β', «ό δρόμος», σχολιάζει τή διδασκαλία, τά θαύματα, τίς παραβολές κ.ά. Στο τρίτο, τήν «υπέρβαση», συζητείται τό «μυστικό του Ίησού», τό μεγάλο θέμα τής ‘Ανάστασης, τό όποιο για τον σ. δέν αποτελεί χριστιανική ανακάλυψη και άποκλειστικότητα (σ. 513).

‘Ο ίδιος έπιχειρεί νά περιγράψει πνευματικά τούς σταθερούς άξονες αναφοράς πού θά έπιτρέψουν στον αναγνώστη νά κινηθεί στό δρόμο του αναγεννητικού αυτογνωρισμού στους κόλπους τής μεγάλης ανατολικής χριστιανικής παραδόσεως.

‘Η άποδοχή του έργου υπήρξε άμφίσημη: κατ' άλλους άποτελεί σταθμό στίς έρμηνευτικές προσεγγίσεις τής Κ.Δ.· κατ' άλλους διατυπώνει συζητήσιμες άπόψεις. Προβαίνει σέ κατά κάποιον τρόπο άπο-εσχατολογικοποίηση του Καινοδιαθηκικού μηνύματος. ‘Ο συγγραφεύς έρμηνεύει τά βιβλικά κείμενα όχι ως θεολόγος ούτε ως ιστορικός, αλλά ως στοχαστής και φιλόσοφος, μέ πολλές γνώσεις ιστορίας τής έποχής τής Κ.Δ. Έν τούτοις φαίνεται ότι έξοβελίζεται ή έννοια τής έλπίδας από τή ζωή τής Εκκλησίας, άποβλέποντας στην έσωτερική και τό υπαρξιακό νόημα τών βιβλικών κειμένων στην έποχή μας.

Ἡ ἀνατροπή τῶν βεβαιότητων Α' Ἀνάγνωσμα: Ἡσα 2:2-3

Μιλτιάδη Κωνσταντίνου

Κοσμήτορος τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς Α.Π.Θ.

Η ΣΥΝΤΟΜΗ περικοπή Ἡσα 2:2-3ε εἶναι, σύμφωνα μέ τή λειτουργική παράδοση τῆς Ὁρθόδοξης Ἐκκλησίας, τό πρῶτο ἀνάγνωσμα τοῦ Ἑσπερινοῦ τῆς γιορτῆς τῆς Ἀναλήψεως. Ἡ Ἀνάληψη τοῦ Χριστοῦ σηματοδοτεῖ τό τέλος τῆς ἐπίγειας δράσης του, ὄχι ὅμως καί τῆς παρουσίας του στόν κόσμο. Τό σωτηριῶδες ἔργο του ἀναλαμβάνει νά συνεχίσει τώρα ἡ Ἐκκλησία μέ τήν καθοδήγηση τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, τό ὁποῖο ὁ ἴδιος ὁ Χριστός εἶχε ὑποσχεθεῖ νά στείλει στους μαθητές του, σύμφωνα μέ τό ἀποστολικό ἀνάγνωσμα (Πρά 1:7) τῆς ἡμέρας καί τό ἀπολυτικό τῆς γιορτῆς, καί γι' αὐτόν τόν λόγο ὡς τόν δ' αἰ. τά δύο γεγονότα συνεορτάζονταν σέ μία γιορτή. Αὐτή τή στενή σύνδεση τῆς γιορτῆς τῆς Ἀναλήψεως μέ τή γιορτή τῆς Πεντηκοστῆς ὑπαινίσσεται καί ἡ ἐπιλογή τῆς συγκεκριμένης προφητείας, στήν ὁποία ἡ Ἐκκλησία βλέπει νά προτυπώνεται ἡ γέννησή της καί ἡ ἀνάδειξή της σέ πόλο ἕλξης ὄλων λαῶν τῆς γῆς. Στήν ἀνάληψη τοῦ Χριστοῦ βλέπει ἡ Ἐκκλησία τήν ἑναρξη τῶν «ἔσχατων ἡμερῶν», κατά τίς ὁποῖες ὁραματίζεται ὁ προφήτης πῶς «τό ὄρος τοῦ Κυρίου θά φαίνεται ἀπό παντοῦ, καί ὁ ναός τοῦ Θεοῦ, ἀπάνω στίς βουνοκορφές, θά ὑψώνεται ἀπ' τά βουνά ψηλότερα» (Ἡσα 2:2), ἐνῶ στήν κάθοδο τοῦ Ἁγίου Πνεύματος βλέ-

πει τήν ἐκπλήρωση τῆς προσδοκίας τῶν ἐθνῶν, τά ὁποῖα, σύμφωνα μέ τήν προφητεία: «θά πορεύονται καί θά λένε: Ἐλάτε ν' ἀνεβοῦμε στό ὄρος τοῦ Κυρίου, στόν ναό τοῦ Θεοῦ τοῦ Ἰακώβ· τό θέλημά του νά μᾶς τό γνωρίσει, καί νά τό ἀκολουθήσουμε» (Ἡσα 2:3).

Τό συγκεκριμένο κείμενο πού παρατίθεται στό βιβλίο τοῦ προφήτη Ἡσαΐα ἀπαντᾷ μέ μικρές παραλλαγές καί στό βιβλίο τοῦ προφήτη Μιχαΐα (4:1-3), διαπίστωση πού προκάλεσε πολλούς ἐρμηνευτές στήν ἀναζήτηση λύσης σχετικά μέ τήν πατρότητα τῆς προφητείας, χωρίς ὅμως μέχρι σήμερα νά βρεθεῖ μιᾶ γενικότερα ἀποδεκτή λύση. Ὅπως εἶναι γνωστό, τόσο ὁ προφήτης Μιχαΐας ὅσο καί ὁ Ἡσαΐας ἔζησαν τόν 7 π.Χ. αἰῶνα καί ἔδρασαν στήν Ἱερουσαλήμ, σέ περίοδο πού ἡ πολιτική κρίση, ἐξ αἰτίας τῶν ἀλλεπάλληλων ἐπιδρομῶν τῶν Ἀσσυρίων στήν εὐρύτερη περιοχή τῆς Χαναάν, ἔβαινε παράλληλα μέ τήν πνευματική κατάπτωση τῶν Ἰουδαίων. Κεντρικό στοιχεῖο τοῦ κηρύγματός τους ἀποτελοῦσε ἡ ἀπαίτηση τοῦ Θεοῦ γιά δικαιοσύνη καί εἰλικρίνεια, ἀπέναντι σέ μιᾶ κοινωνία πού χαρακτηριζόταν ἀπό κοινωνική ἀνισότητα καί ὑποκριτική λατρεία. Καλώντας οἱ προφῆτες τόν λαό σέ μετάνοια ὥστε νά ἀποφευχθεῖ ἡ ἐπερχόμενη καταστροφή, τοῦ ὑπενθυμί-

ζουν τις σχετικές με τον βασιλιά Δαβίδ και την Ίερουσαλήμ υποσχέσεις του Θεού, σύμφωνα με τις όποιες ο εκλεκτός του Θεού βασιλιάς θα κυριαρχήσει πάνω σ' όλους τους λαούς, θα επιβάλει παγκόσμια ειρήνη και η Ίερουσαλήμ θα αναδειχτεί σέ κέντρο του κόσμου και σέ τόπο συνάντησης όλων των λαών. Οι υποσχέσεις αυτές βρίσκονται αποθησαυρισμένες και σέ αρκετούς ψαλμούς, όπως οι δοξολογικοί ύμνοι που έχουν ως κεντρικό θέμα τους την έξυμνηση της όμορφιάς και της δύναμης της Ίερουσαλήμ ως τόπου όπου κατοικεί ο Θεός ως βασιλιάς του Ίσραήλ (Ψαλ 45· 47· 75· 86). Άντλώντας, λοιπόν, από αυτήν την κοινή ιεροσολυμιτική παράδοση οι προφήτες Ήσαΐας και Μιχαΐας, είναι λογικό νά χρησιμοποιούν και οι δύο κοινό ύλικό για τις ανάγκες του κηρύγματος τους.

Σύμφωνα με τά παραπάνω, ο προφήτης Ήσαΐας παραλαμβάνει από την παράδοσή του τό όραμα της τελικής ανύψωσης της Ίερουσαλήμ σέ κέντρο του κόσμου και σέ τόπο συνάντησης όλων των λαών, όραμα που φαινόταν ιδιαίτερα έλκυστικό στά μάτια των Ίουδαίων, ένσωματώνοντάς το όμως στό δικό του κήρυγμα, δίνει σ' αυτό μία έντελώς άλλη διάσταση και ταυτόχρονα μεταφέρει ένα μήνυμα στόν λαό του. Ή προφητεία βρίσκεται ένταγμένη στήν ένότητα των πέντε πρώτων κεφαλαίων του βιβλίου, όπου βρίσκονται συγκεντρωμένες διάφορες έξαγγελίες του προφήτη κατά του βασιλείου του Ίούδα και της Ίερουσαλήμ. Ίδιαίτερο, μάλιστα, ένδιαφέρον παρουσιάζει η διαπίστωση ότι η συγκεκριμένη προφητεία για ανύψωση του

ναού της Ίερουσαλήμ έπεται έντονα αυστηρής κριτικής κατά της προσφερόμενης εκεί λατρείας και ακολουθείται από μία προειδοποίηση προς τους Ίουδαίους, ότι έχουν έγκαταληφθεί από τον Θεό, έπειδή έξομοιώθηκαν στή συμπεριφορά τους με τους γειτονικούς τους λαούς. Ή άνήθικη συμπεριφορά των Ίουδαίων, που εκδηλώνεται με καταπίεση των αδυνάτων και καταπάτηση του δικαίου, σηματοδοτεί για τον προφήτη απόρριψη της Διαθήκης του Θεού με τον λαό του, έπομένως κάθε καταπάτηση των δικαιωμάτων των φτωχών και των αδυνάτων ισοδυναμεί με καταπάτηση των δικαιωμάτων του Θεού που άπορρέουν από τή Διαθήκη. Έτσι όμως ο Ίσραήλ καθίσταται όμοιος με όλους τους άλλους λαούς της περιοχής, όποτε και θά μοιραστεί μαζί τους τις συνέπειες της θείας όργης. Άπέναντι σ' αυτήν την όργη, όλες οι βεβαιότητες, τόσο οι θρησκευτικές (κατοικία του Θεού στήν Ίερουσαλήμ, συνεπής προσφορά θυσιών) όσο και οι πολιτικές (σταθερότητα του δαβιδικού θρόνου, συμμαχίες) άποδεικνύονται άβάσιμες και αδυνατούν νά προσφέρουν ασφάλεια στους ανθρώπους.

Κατ' αυτόν τον τρόπο, η πολυαναμενόμενη ανάδειξη της Ίερουσαλήμ σέ κέντρο του κόσμου όχι μόνο δέν είναι επικείμενη, αλλά τοποθετείται από τον προφήτη «στis έσχατες ήμέρες», δηλώνοντας με τον τρόπο αυτόν ότι η παγκόσμια συναδέλφωση είναι έργο αποκλειστικά του Θεού. Άλλά και στό σημείο αυτό κάνει άλλη μία σημαντική παρέμβαση, ώστε νά αποτρέψει ένδεχόμενες παρεξηγήσεις από τους άκροατές του.

Ὁ προφήτης δὲν θεωρεῖ τὴν ἔλευση τῶν λαῶν στὴν Ἱερουσαλήμ συνέπεια τῆς συντριβῆς τους ἀπὸ τὴ δύναμη τοῦ Θεοῦ καὶ τῆς ἤττας τους σὲ κάποιον πόλεμο ἀπὸ τοὺς Ἰουδαίους, ὅπως συχνὰ σημειώνεται στὴν ἱεροσολυμιτικὴ παράδοση, ἀλλὰ συνειδητὴ καὶ ἐλεύθερη ἀπόφασή τους νὰ ἀναζητήσουν τὸν Θεό. Συνέπεια τῆς ἀπόφασής τους αὐτῆς θὰ εἶναι τὸ ὀριστικὸ τέλος τῶν πολέμων, καθὼς, ὅπως σημειώνεται στὴ συνέχεια τῆς προφητείας, τὰ πολεμικὰ ὄπλα θὰ μετραποῦν σὲ γεωργικὰ ἐργαλεῖα (Ἡσα 2:4).

Τὸ κήρυγμα τοῦ προφήτη πρέπει νὰ συντάραξε τοὺς ἀκροατὲς του. Ἡ βεβαιότητά τους ὅτι ὡς ὁ ἀγαπημένος λαὸς τοῦ Θεοῦ δικαιοῦνται νὰ προσδοκοῦν ἀπὸ αὐτὸν ἰδιαίτερα προνόμια ἔναντι τῶν ἄλλων λαῶν ἀνατρέπεται μὲ τὸν πλέον ἀναπάντεχο τρόπο, καθὼς εἶναι οἱ ἄλλοι λαοὶ αὐτοὶ πού τελικὰ ἀναζητοῦν μιὰ ἰδιαίτερη σχέση μὲ τὸν Θεό. Ἡ πεποίθησή τους ὅτι ὡς γνῶστες τοῦ νόμου τοῦ Θεοῦ ἀποτελοῦν λαὸ ξεχωριστὸ ἀνάμεσα στοὺς ἄλλους λαοὺς ἀμφισβητεῖται ἐπίσης ἔντονα, ἀφοῦ εἶναι οἱ ἄλλοι λαοὶ ἐκεῖνοι πού ἀναγνωρίζουν τὴν ἀξία τοῦ θείου νόμου καὶ ἐπιζητοῦν τὴν ἐφαρμογή του. Ἐφ' ὅσον, λοιπόν, ὁ λαός, παρὰ τὸ ἔντονα ἐλεγκτικὸ κήρυγμα τοῦ προφήτη, ἐξακολουθεῖ νὰ ἀδιαφορεῖ γιὰ ὅσα ὁ νόμος τοῦ Θεοῦ προβλέπει ὑπὲρ τῶν φτωχῶν καὶ τῶν ἀδυνάτων, ὁ Ἡσαΐας βλέπει τὴν καταστροφὴ ἀναπόφευκτη. Αὐτὴν τὴν ἀναπάντεχη ἐξέλιξη στὴ σχέση τοῦ Θεοῦ μὲ τὸν λαὸ του καὶ τὴ στροφή του πρὸς τὰ

ἔθνη εἶδε ἡ Ἐκκλησία νὰ πραγματοποιεῖται μὲ τὴν ἀνάληψη τοῦ Χριστοῦ καὶ τὴν ἀποστολὴ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος στὸν κόσμον.

Ὅμως ἀνατρέποντας ὁ προφήτης τίς ἐσφαλμένες ἀντιλήψεις τοῦ Ἰσραὴλ καὶ τὴν πεποίθησή του, ὅτι ἡ εἰδικὴ σχέση του μὲ τὸν Θεό τοῦ ἐξασφαλίζει ἓνα εὐτυχισμένο μέλλον, στέλνει μῆνυμα καὶ στὸν νέο λαὸ τοῦ Θεοῦ, στὰ «φωτόμορφα τέκνα τῆς Ἐκκλησίας» ὅπως χαρακτηρίζονται ἀπὸ τὴν ὑμνολογία τῆς γιορτῆς: «Λυτήριον κάθαρσιν ἀμπλακημάτων, Πυρίπνοον δέξασθε Πνεύματος δρόσον, Ὡ τέκνα φωτόμορφα τῆς Ἐκκλησίας. Νῦν ἐκ Σιών γάρ ἐξελήλυθε νόμος, Ἡ γλωσσοπυρσόμορφος Πνεύματος χάρις» (Καταβασία τῆς ε' ᾠδῆς). Ὅπως ἀκριβῶς ὁ ἀρχαῖος Ἰσραὴλ, ἔτσι καὶ ὁ νέος βρίσκονται κάτω ἀπὸ τὴν κρίση τοῦ Θεοῦ, ὁπότε ἡ προφητεία ἀπευθύνεται τώρα καὶ στὴν Ἐκκλησία, προειδοποιώντας τὴν πόσο ἀπαιτητικὴ καὶ ἐπικίνδυνη μπορεῖ νὰ εἶναι ἡ δωρεὰ πρὸς αὐτὴν τοῦ Εὐαγγελίου, ὅπου τονίζεται: «Σὲ ὅποιον δόθηκαν πολλά, θὰ ζητηθοῦν πολλά ἀπὸ αὐτόν· καὶ σὲ ὅποιον δόθηκαν περισσότερα θὰ τοῦ ζητηθοῦν περισσότερα» (Λου 12:48). Τὴν ἴδια προειδοποίησι θὰ ἀπευθύνει πρὸς τοὺς χριστιανούς καὶ ὁ ἅγιος Κύριλλος Ἀλεξανδρείας: «Οὐκοῦν ὀλέθρου πρόξενον παντὶ τῷ λοιπόν τὸ καταφρονῆσαι Θεοῦ, καὶ δεσποτικῶν ἀλογῆσαι θελημάτων τοῖς ἐπεγνωκόσιν αὐτόν, ἢ ἐγνωσμένοις παρ' αὐτοῦ κατὰ γε τὸν τῆς πνευματικῆς οἰκειώσεως τρόπον» (PG 71:456A).

Ἐναλλαγή καί ἐπανάλληψη στή θεία Λατρεία (α')

Τοῦ Παναγιώτη Ἰ. Σκαλτσῆ
Ἄναπλ. Καθηγητῆ Α.Π.Θ.

ΒΑΣΙΚΟ χαρακτηριστικό τῆς χριστιανικῆς Λατρείας εἶναι ὁ ἐξελικτικός καί μὴ στατικός της χαρακτήρας. Προσαρμόζεται δηλαδή στό ἐκάστοτε πολιτιστικό περιβάλλον καί ἀποτυπώνει τά ιστορικά δεδομένα τῆς κάθε ἐποχῆς. Διαφορετική π.χ. ἦταν ἡ Λατρεία στά πρῶτα χριστιανικά χρόνια ἀπό ὅ,τι εἶναι σήμερα. Πολιτισμικά στοιχεῖα διαφόρων περιοχῶν εἶναι ἀποτυπωμένα στά κείμενα συγκεκριμένων λειτουργικῶν τύπων (Ἀντιοχειανό, Ἀλεξανδρινό, Βυζαντινό κ.ἄ.). Μορφολογικά ἐπίσης στοιχεῖα ἀπό τήν ἰουδαϊκή Λατρεία (π.χ. ἐορτές Πάσχα, Πεντηκοστῆς), καί ἀπό τόν ἐθνικό κόσμο (π.χ. ἡ γλώσσα) ἐπηρέασαν τή Λατρεία χωρίς νά θίξουν τήν πρωτοτυπία καί τήν αὐτοτέλεια τῶν χριστιανικῶν λατρευτικῶν πράξεων¹.

Ἡ πρωτότυπη αὐτή ἔκφραση τῆς θείας Λατρείας ὀφείλεται ἀκριβῶς στό ὅτι ὁ δικός της κανόνας ἐδράζεται στή νέα ἐν Κυρίῳ χαρισματική κατάσταση καί διατυπώθηκε «ἐν πνεύματι καί ἀληθείᾳ»². Ἡ βάση καί ὁ πυρήνας της στηρίζονται στό γεγονός τοῦ μυστηρίου τῆς θείας οἰκονομίας, στήν ἐνανθρώπιση, τό πάθος καί τήν ἀνάσταση τοῦ Κυρίου, ἀλλά καί στήν πρόγευση τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ πού εἶναι δυνατή μέσα στήν Ἐκκλησία, τό ιστορικό δηλαδή σῶμα τοῦ Χριστοῦ.

Στό πνεῦμα, ἀλλά καί τό γράμμα τῶν

ὄσων ἐν συντομίᾳ ἀναφέρθηκαν περὶ τοῦ δυναμικοῦ - ἐξελικτικοῦ χαρακτήρα τῆς Λατρείας καί τῆς πρωτοτύπου ἐκφράσεώς της ἐν Χριστῷ πάντοτε μέσα στήν Ἐκκλησία, μποροῦμε νά κατανοήσουμε καί τό φαινόμενο τῆς συνεχοῦς ἐναλλαγῆς καί ἐπανάλληψης τῶν ἐπί μέρους πτυχῶν καί ἐκφάνσεων τοῦ λειτουργικοῦ γεγονότος.

Πρός ἐπίρρωση αὐτῶν τά παραδείγματα εἶναι πολλά. Ὁ ὄρος π.χ. Ἀκολουθία δηλώνει «τὴν καθ' ὠρισμένον τύπον διαδοχὴν τῶν ἐπί μέρους στοιχείων μιᾶς ἐκάστης τῶν τελετῶν τούτων ἢ καί γενικώτερον τὴν διαδοχὴν τῶν ἐπί μέρους ἀκολουθιῶν πρὸς ἀπαρτισμόν τῆς συνόλης ἡμερονυκτίου προσευχῆς τῆς Ἐκκλησίας»³. Πρόκειται γιὰ τοὺς τεταγμένους καιροὺς⁴ προσευχῆς ἐντὸς τοῦ νυχθημέρου πού «κατὰ τὸν ἀριθμὸν τῶν χαρισμάτων τοῦ Πνεύματος»⁵ ἐπικράτησε νά εἶναι ἐπτὰ, ὡς σταθμοὶ πνευματικῆς ἀνανέωσης, εὐκαιρίες ἀδιάλειπτης κοινωνίας μέ τό Θεό καί δυνατότητα συνεχοῦς μνήμης τῆς ἱστορίας τῆς σωτηρίας ἐν Χριστῷ⁶.

Στό ἴδιο πλαίσιο τῶν Ἀκολουθιῶν τῆς νυχθημέρου Λατρείας παρατηροῦμε νά συνυπάρχουν τό σταθερό μέ τό ἐναλλασσόμενο στοιχεῖο. Στόν Ἐσπερινό π.χ. καί στόν Ὅρθρο ὑπάρχουν τά σταθερά θέματα, ὅπως ὁ Προοιμιακός, τό

Καταξίωσον, ὁ Ἐξάφαλμος, οἱ Αἴνοι, ἡ Δοξολογία, ἀλλά σέ καθημερινή βάση ἡ ὕμνογραφία ἀλλάζει ἀνάλογα μέ τήν ἑορτή. Ἡ προσευχή εἶναι κοινή γιατί ἔτσι ἀπαιτεῖ τό γεγονός ὅτι εἴμαστε μέλη ἑνός σώματος, τῆς Ἐκκλησίας, πού συνέρχεται «ἐπί τό αὐτό»⁷. Στή βάση αὐτή συμμετέχουν ὅλοι «ἐκ διαδοχῆς δέ τήν ὥδην ἀναπέμποντες»⁸. Ἡ συμμετοχή τῶν πιστῶν στά τελούμενα εἶναι ἄλλωστε καί τό βαθύτερο ζητούμενο τῆς ἀσματικῆς παράδοσης (ἀσματικό τυπικό) πού ἐπηρέασε καί τή μοναχική τάξη.

Γιά λόγους ἐπίσης ἀλλαγῆς τῆς διαθέσεως τῶν συμμετεχόντων καί ὑπέρβασης τῆς ἀκηδίας ὡς «ἀτονία ψαλμωδίας» καί «νοός ἔκλυσις»⁹ ἔχει προβλεφθεῖ ἡ συνεχῆ ἐναλλαγή τῶν ἐπί μέρους στοι-

χείων κάθε Ἀκολουθίας. «Ὅρα γάρ τό γινόμενον» – γράφει ὁ ἅγιος Θεόδωρος ὁ Στουδίτης – ψαλμωδία τήν ψαλμωδίαν διαδέχεται, ἀνάγνωσις τήν ἀνάγνωσιν, μελέτη τήν μελέτην, προσευχή τήν προσευχήν, καθάπερ τις κύκλος ἄγων καί συνάπτων ἡμᾶς τῷ Θεῷ»¹⁰. Ἡ διαδοχή καί ἐναλλαγή στή Λατρεία διευκολύνει ἀκόμη καί τήν ἀνάπαυση τοῦ νοῦ¹¹, ἀλλά ἀνταποκρίνεται καί στό αἶτημα τῆς ἀσιγητῆς καί ἄπαυστης πρός τό Θεό δοξολογίας. Στήν ἄπαυστη Λατρεία στόχευε π.χ. τό λειτουργικό Τυπικό τῆς Μονῆς τῶν Ἀκοιμητῶν στήν Κων/πολη (5^{ος} αἰ.) καί ἡ εἰκοσιτετράωρος δοξολογία ἐπιτυχανόταν «διά διαδοχικῆς ψαλμωδίας κατ' ἐναλλαγῆν τῶν εἰς ἕξ χορούς κατανεμημένων ἀδελφῶν τῆς Μονῆς»¹³.

(συνεχίζεται)

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. Γ. Ν. ΦΙΛΙΑ, *Παράδοση καί ἐξέλιξη στή Λατρεία τῆς Ἐκκλησίας*, ἐκδ. Γρηγόρη, Ἀθήνα 2006.
2. Ἰω. 4, 24.
3. Ι. Μ. ΦΟΥΝΤΟΥΛΗ, *Λειτουργική, τεῦχος Ε΄. Ἀκολουθία τοῦ Νυχθημέρου (Σημειώσεις πρός χορῶν τῶν φοιτητῶν)*, Θεσσαλονίκη 1969, σ.1.
4. ΚΛΗΜΕΝΤΟΣ ΡΩΜΗΣ, *Ἐπιστολή πρός Κορινθίους Α*, 40, PG 1, 288Α' 289Α.
5. ΣΥΜΕΩΝ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ, *Διάλογος...*, ΣΤ-Η', PG 155, 549C. Ἔτσι ἐρμηνεύει ὁ ἅγιος Συμεών τό ψαλμικό «ἐπτάκις τῆς ἡμέρας ἤνεσά σε» (Ψαλμ. 118, 164).
6. ΜΕΓΑΛΟΥ ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ, *Ὅροι κατὰ Πλάτος*, PG 31, 1013 Α. Βλ. καί ΠΑΝΑΓΙΩΤΗ Ι. ΣΚΑΛΤΣΗ, «Ἡ θεολογία τῶν Ἀκολουθιῶν τοῦ νυχθημέρου», ἐν *Λειτουργικές Μελέτες Ι.*, ἐκδ. Π. Πουρναρά, Θεσσαλονίκη 2007, σ.155.
7. Πράξ. 2.1· Κορ. 11.20.
8. ΘΕΟΔΩΡΗΤΟΥ ΚΥΡΟΥ, *Φιλόθεος ἱστορία ἢ ἀσκητική πολιτεία*, PG 82, 1356 Α.
9. ΙΩΑΝΝΟΥ ΤΗΣ ΚΛΙΜΑΚΟΣ, *Λόγος δέκατος τρίτος, Περί ἀκηδίας*, Εἰσαγωγή - Μετάφρασις - Σχόλια - Πίνακες ὑπό Ἀρχιμ. ΙΓΝΑΤΙΟΥ, Ὁρωπός Ἀττικῆς 1978, σ.181.
10. ΘΕΟΔΩΡΟΥ ΤΟΥ ΣΤΟΥΔΙΤΟΥ, *Μικρά Κατήχησις ΕΖ'*, ἐκδ. «Ὁρθόδοξος Κυψέλη», Θεσσαλονίκη 1984, σ.176.
11. Βλ. ΘΗΚΑΡΑ ΜΟΝΑΧΟΥ, *Ἐρμηνεία τῶν Ὑμνων*, §Δ', ἐν *Θηκαράς*, ἐκδ. Ἰ. Μονή Παντοκράτορος, Ἁγίου Ὄρους, 2008, σσ. 72-74. Βλ. καί ΠΑΝΑΓΙΩΤΗ Ι. ΣΚΑΛΤΣΗ, *Ἡ παράδοση τῆς κοινῆς καί τῆς κατ' ἰδίαν προσευχῆς, μέ εἰδική ἀναφορά στό Ὡρολόγιο τοῦ Θηκαρά*, ἐκδ. Π. Πουρναρά, Θεσσαλονίκη 2008, σ. 348.
12. ΣΥΜΕΩΝ ΜΕΤΑΦΡΑΣΤΟΥ, *Βίος Μαρκέλλου* 4, PG 116, 709CD.
13. ΙΩΑΝΝΟΥ Μ. ΦΟΥΝΤΟΥΛΗ, *Εἰκοσιτετράωρον Ὡρολόγιον* [Κείμενα Λειτουργικῆς, 16], Θεσσαλονίκη 1978, σ. 5. ΤΟΥ ΙΔΙΟΥ, *Ἡ εἰκοσιτετράωρος ἀκοίμητος δοξολογία, διατριβή ἐπί διδασκατορία*, Ἀθήνα 1963.

44. Βασικά θέματα τῆς κατήχησης Ἐγώ καί ἡ Ἐκκλησία (Ε): ὁ Κλῆρος καί ὁ λαός

π. Ἀλεξάνδρου Σ. Καριώτογλου
Δρος Θεολογίας

ΕΙΝΑΙ εὐλόγο νά ἀναρωτηθεῖ ἓνας κατηχούμενος γιά τόν ρόλο τῶν κληρικῶν καί τή σχέση του μαζί τους. Πολλοί βλέπουν τούς ἱερωμένους ὡς ἀθηντίες. Τήν ἀθθεντία μπορεῖ νά τήν φέρουν ἀπό τή στιγμή πού ἔχουν τήν εἰδική ἱερωσύνη καί ὄχι μόνο τή γενική καθῶς τήν ὀνομάζουμε ἱερωσύνη. Ἔχουν λάβει τήν εἰδική χάρη μέσω τοῦ μυστηρίου τῆς ἱερωσύνης καί αὐτό σημαίνει ὅτι προΐστανται στήν ἐκκλησιαστική κοινότητα καί εἶναι ὑπεύθυνοι νά τελοῦν τά μυστήρια πού εἶναι καθορισμένα γιά τόν βαθμό τῆς ἱερωσύνης τους. Ὁ ἐπίσκοπος τελεῖ ὅλα τά μυστήρια καί ὁ πρεσβύτερος δέν μπορεῖ νά τελέσει τό μυστήριο τῆς ἱερωσύνης. Ὁ διάκονος ἀπλά διακονεῖ, εἶναι δηλαδή ὁ βοηθός στήν τέλεση τῶν μυστηρίων. Ὅλοι οἱ κληρικοί εἶναι δοκιμασμένοι στήν πίστη, τόν τρόπο ζωῆς, τίς θεολογικές γνώσεις καί τή δυνατότητα νά ἐπικοινωνοῦν μέ τόν λαό προσπαθώντας νά θεραπεύσουν τά κενά καί τά λάθη τους. Αὐτό σημαίνει τεράστια εὐθύνη στά μάτια τοῦ Θεοῦ. Αὐτός εἶναι ὁ λόγος πού παρακινεῖ τόν ἅγιο Γρηγόριο τόν Θεολόγο νά γράφει: «Φοβοῦμαι μήπως ἐμεῖς πού ἔχουμε τήν ἐξουσία στά πράγματα αὐτά, στό ἱερό βῆμα λέω καί στήν Ἁγία Τράπεζα, διότι ἐμεῖς εἴμαστε ἀπό ἐκείνους πού πλησιάζουν τόν Θεό, φοβοῦμαι μήπως κακῶς

προσεγγίζουμε καί, ὅπως τό καλάμι, δέν μπορούμε νά ἀντέξουμε τή δύναμη τῆς φωτιᾶς»¹.

Ἄς δοῦμε στή συνέχεια μερικές σκέψεις μέ ἱστορικό περιεχόμενο γύρω ἀπό τόν ρόλο τῶν κληρικῶν στή λατρεία. Εἶναι ἀνάγκη ἓνας κατηχητής νά ἔχει ὑπ' ὄψη του τέτοιου εἴδους παρατηρήσεις, γιά νά μπορεῖ νά ἀπαντᾷ σέ ἐρωτήματα πού τυχόν ἀναφύονται κατά τήν κατήχηση καί ἀπασχολοῦν τούς κατηχούμενους.

Κλῆρος καί λαός στή λατρεία

Ἱερεὺς μοναδικός εἶναι ὁ Χριστός καί οἱ πιστοί ὅλοι εἶναι ἱερεῖς, ἐπειδή γίνονται μέτοχοι τοῦ σώματός Του. Μέ τήν εὐχαριστία οἱ πιστοί γίνονται σύσσωμοι καί σύναιμοι Χριστοῦ, κανεῖς δέν μετέχει περισσότερο, κανεῖς δέν παίρνει λιγότερο. Οἱ ἱερεῖς τελοῦν τά μυστήρια, ὄχι ἐπειδή κατέχουν κάποιο ἀξίωμα, ἀλλά ἐπειδή ἔχουν τοποθετηθεῖ σ' αὐτή τή θέση ἀπό τό ἅγιο Πνεῦμα. Γι' αὐτό κάθε προσευχή τους πρέπει νά ἐπισφραγισθεῖ ἀπό τούς πιστούς μέ τό «Ἀμήν».

Ἡ Θεία Λειτουργία λοιπόν εἶναι ἔργο τοῦ ἐνιαίου σώματος τῆς ἐκκλησίας, γι' αὐτό καί δέν ὑπάρχουν μυστικές εὐχές. Σύμφωνα μέ τή Διδαχή, οἱ πιστοί ἀποτελοῦν ἓνα σῶμα, τό ὁποῖο ἀναδεικνύει τούς ποιμένες του καί λατρεύει τόν Θεό

μέ πλήρη καί τέλεια συμμετοχή τοῦ κά-
θε μέλους, ἀνάλογα μέ τά χαρίσματά
του. Ἐπί τόν Χρυσόστομο καί ἄλλους
πατέρες μαθαίνουμε ὅτι τό ἐκκλησίασμα
ἔψαλλε ἢ ὑπέψαλλε σέ ἀπλή μουσική.
Στήν πρώτη ἐκκλησία οἱ πιστοί εἶναι
ἀπόλυτα παρόντες καί δέν «παρακο-
λουθοῦν» ἀπλῶς τή λατρεία. Ὅλα συμ-
βαίνουν γύρω ἀπό τήν ἁγία τράπεζα. Οἱ
λειτουργοί πίσω της, οἱ ἄλλοι πιστοί
μπροστά της, πλησίαζαν ἕνας-ἕνας καί
μεταλάμβαναν πάνω της. Ὅλο τό
ἐκκλησίασμα κατέληγε γύρω ἀπό τήν
ἁγία τράπεζα μέ τήν εἴσοδο τῶν τιμίων
δώρων, ὅπως μαρτυρεῖ καί ἡ εὐχή στή
λειτουργία τοῦ Χρυσοστόμου, ἀλλά καί
τοῦ Ἰακώβου: «Πρόσδεξαι προσιούσαν
τήν ἐκκλησίαν». Κατά τίς Ἀποστολικές
Διδαχές (κείμενο 4^{οῦ} αἰ.) ὑπάρχει «συν-
ιερουργία» κλήρου καί λαοῦ κατά τή
Θεῖα Εὐχαριστία².

Σήμερα, ὁ ὅρος «ιερεύς» γιά πολλούς
συνιστᾷ σαφῆ διάκριση μεταξύ κλήρου
καί λαοῦ. Στούς τρεῖς πρώτους αἰῶνες
ὅμως, ὅταν γίνεται ἀναφορά στόν κληρι-
κό κατά τήν τέλεση τῆς Θ. Εὐχαριστίας,
χρησιμοποιεῖται ὁ ὅρος «προεστώς».

Ἀλλαγές στό τυπικό της λατρείας,
συμβαίνουν λόγω κυρίως ἐξωτερικῶν
κινδύνων, ἰδίως λόγω τῶν σταυροφόρων
καί τῶν εἰκονομάχων. Οἱ διωγμοί πού
ἐξαπέλυσαν καίγοντας βιβλία καί ἀφαι-

ρώντας ἐκκλησίες, ἦταν ἡ αἰτία τῆς πα-
ρακμῆς τοῦ ἀσματικοῦ τυπικοῦ. Ἡ
ἀπλή καί χωρίς μουσική –πολλές φορές–
λατρεία τῶν μοναχῶν, ἦταν μιᾶ εὐκολη
διέξοδος αὐτή τήν ἐποχή. Ἐτσι σιγά-σι-
γά τό τυπικό τῆς λατρείας τῶν μοναχῶν,
διαδόθηκε καί στίς ἐνορίες. Τότε γίνεται
ἕνας συγκερασμός τοῦ ἀσματικοῦ καί
τοῦ μοναχικοῦ τυπικοῦ.

Τά ἀποτελέσματα:

1. Διασπᾶται ἡ κοινή προσευχή σέ δύο.
Τήν φανερό ὄλου τοῦ ἐκκλησιάσματος
καί τήν μυστική τοῦ λειτουργοῦ. Ὑψώ-
νεται, ὡς συνέπεια, τό εἰκονοστάσιο καί
τήν ὥρα τῆς ἀποκορύφωσης τῆς λατρεί-
ας κλείνονται καί οἱ θύρες τοῦ ἱεροῦ.
Εἶναι φανερό ὅτι πρόκειται γιά ἐπίδρα-
ση ἀπό τό μοναχικό τυπικό καί μάλιστα
χωρίς λειτουργικό λόγο. Ὁ λόγος ἦταν
πρακτικός. Οἱ μοναχοί, ἐπειδή δέν εἶχαν
ιερέα τίς περισσότερες φορές, συνα-
θροίζονταν στήν ἐκκλησία καί τελοῦσαν
τίς ἀκολουθίες μέ τό ἱερό κλειστό. Ἡ
ἀρχαία τάξις πάντως ἀγνοεῖ τό κλείσιμο
τῶν θυρῶν ὅπως καί τήν ἀνάγνωση μυσ-
τικά τῶν εὐχῶν. Αὐτό μεταφέρθηκε σι-
γά-σιγά στίς ἐνορίες.

2. Χάθηκε τό μέτρο πού εἶχαν οἱ
ἀσματικές ἀκολουθίες, οἱ ὁποῖες ἀντα-
ποκρίνονταν κυρίως στό χρόνο καί τίς
συνθήκες τοῦ βίου τῶν ἐνοριῶν.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. Ἀποστ. Διδαχές, Η', 6,3 καί 9 ΒΕΠΕΣ 3,1955, σ. 144.
2. Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου, Λόγος ΣΤ', Εἰς ἑαυτόν.

Ἡ ταυτότητα τῆς Ἐκκλησίας Ἡ Ὁ ἄνθρωπος ὡς εἰκόνα Θεοῦ

Δημήτρη Μαυρόπουλου

Η ΕΙΚΟΝΑ τοῦ Θεοῦ στόν ἄνθρωπο δηλώνει μιὰ σαφῆ ἀνθρωπολογία. Ἄν μάλιστα προσθέσουμε τόν στόχο αὐτῆς τῆς ἀνθρωπολογίας, ὁ ὁποῖος δηλώνεται μέ τόν ὄρο «ὁμοίωσις» –«Ποιήσωμεν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα ἡμετέραν καί καθ' ὁμοίωσιν» (Γέν. 1,26)– τότε ἀντιλαμβανόμαστε ὅτι ἡ σχέση ἀνθρώπου καί Θεοῦ ἀνάγεται σέ σχέση ὑποστατική. Μέ ἀπλουστευτική διατύπωση, ὁ ἄνθρωπος καλεῖται νά πορευθεῖ ἀπό τό κατ' εἰκόνα στό καθ' ὁμοίωσιν. Ἡ εἰκόνα εἶναι θεμελιῶδες στοιχεῖο τῆς φύσης καί τῆς ὑπαρξῆς τοῦ ἀνθρώπου, γι' αὐτό δέν μπορεῖ νά ἐξαφανιστεῖ. Μπορεῖ νά μείνει ἀδρανῆς, νά λησμονηθεῖ ἢ ὑπαρξή της, νά «ἀμαυρωθεῖ» κατά τήν πατερική ἐρμηνευτική, ἀλλά δέν παύει νά ὑπάρχει. Ἄνά πᾶσα στιγμή ὁ ἄνθρωπος ἔχει τή δυνατότητα νά τήν κάνει ἐνεργό, νά ἐπιστρέψει στή δυναμική της, νά τήν κάνει παρούσα. Ἔτσι καταλαβαίνουμε τήν ἐπιμονή τῶν Προφητῶν πού καλοῦν σέ μετάνοια, ἔτσι καταλαβαίνουμε τό κήρυγμα τοῦ τελευταίου Προφήτη, τοῦ Ἰωάννη τοῦ Βαπτιστῆ: «Μετανοεῖτε, ἤγγικε γάρ ἡ Βασιλεία τῶν οὐρανῶν» (Ματθ. 3,2). Ἐπομένως, ἡ ἀπουσία τῆς εἰκόνας δηλώνει ἀσθένεια τῆς ἀνθρώπινης φύσης, ἐνῶ ἡ παρουσία της δηλώνει σωτηρία τῆς ἀνθρώπινης φύσης.

Ἡ ὑπαρξή τῆς εἰκόνας τοῦ Θεοῦ στόν

ἄνθρωπο, πού φανερώθηκε στό πρόσωπο τοῦ Χριστοῦ ὡς Υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου, καί καλεῖ ἕκαστο τῶν πιστῶν νά τήν κάνει φανερή στή ζωή του διά τῆς ἐνσωματώσεώς του στό σῶμα τοῦ Χριστοῦ, προσδιορίζει τό περιεχόμενο τοῦ ἀληθοῦς ἀνθρώπου, ὅπως αὐτό ἐνεργεῖται στόν παρόντα βίο καί ὅπως θά ἀποκαλυφθεῖ στή μέλλουσα θεία Βασιλεία. Γι' αὐτό καί ἡ Ἐκκλησία ἀντιλαμβάνεται τόν ἕκαστο πιστό ὄχι μέ γνωρίσματα τοῦ παρόντος κόσμου, ἀλλά μέ γνωρίσματα τῆς θείας Βασιλείας, μέ γνωρίσματα ἀγιότητας. Κάθε ἄνθρωπος δυνάμει εἶναι ἅγιος, καί ὡς ἅγιος καλεῖται νά λάβει μέρος στή γιορτή τῆς Βασιλείας, στό γαμήλιο δεῖπνο πού ἐνεργεῖται ὡς θεία Εὐχαριστία. Ὅταν ὁ Χριστός μᾶς καλεῖ νά ἀγαπήσουμε τόν πλησίον μας, ἀκόμη καί τόν ἐχθρό μας, μᾶς καλεῖ νά ἀγαπήσουμε αὐτή τήν ἐν δυνάμει ἀγιότητα σέ κάθε ἄνθρωπο, δηλαδή νά τιμήσουμε τήν εἰκόνα τοῦ Θεοῦ πού φέρει κάθε ἄνθρωπος ὡς δημιουργιά του. Ἡ ἀξιολόγηση καί ὁ διαχωρισμός τῶν ἀνθρώπων σέ καλούς καί κακούς, σέ ἁμαρτωλούς καί δίκαιους, ἐνῶ ἐκ πρώτης ὄψεως δείχνει νά εἶναι εὐλογοφανῆς, πρέπει νά εἶναι συγχρόνως ἀμφισβητήσιμη, ἄν δεχθοῦμε τήν κρίσιμη ἀξιολόγηση πού ἐνεργεῖται ὑπό τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Μποροῦμε, π.χ. νά θυμηθοῦμε

τήν περίπτωση του ληστή, ὁ ὁποῖος μέ τις συνθήκες τῆς τότε πραγματικότητας λογίζεται ὡς κακός ἄνθρωπος, ἀλλά μέ τούς ὅρους τῆς μετανοίας του λογίζεται ὡς ἅγιος. Αὐτό τό μαθαίνουμε μετά τόν θάνατό του ἀπό μαρτυρία αὐτοπτῶν μαρτύρων –τῶν Ἀποστόλων– πού μᾶς πληροφοροῦν γιά τήν κρίση τοῦ ἴδιου τοῦ Χριστοῦ. Ἐνδιαφέρον ἔχει, στό σημείο αὐτό, ὅτι ἡ Ἐκκλησία νά μέν καταδικάζει τήν ἁμαρτία, ἀλλά ἀποφεύγει νά καταδικάσει τόν ἁμαρτωλό, λόγω ἀκριβῶς τῆς δυναμικῆς πού ἔχει θεμελιωθεῖ μέ τή μετάνοια, μέ ἐξαίρεση τήν αἴρεση. Βλ. τήν ἱστορία τοῦ ἀββᾶ Ἀγάθωνα, ὅπως περιγράφεται στό *Γεροντικό*: «Ἐλεγον περί τοῦ Ἀββᾶ Ἀγάθωνος, ὅτι ἀπῆλθόν τινες πρός αὐτόν, ἀκούσαντες ὅτι μεγάλη διάκρισιν ἔχει· καί θέλοντες δοκιμάσαι αὐτόν εἰ ὀργίζεται, λέγουσιν αὐτῷ· σύ εἶ Ἀγάθων; ἀκούομεν περί σοῦ ὅτι πόρνος εἶ, καί ὑπερήφανος· ὁ δέ εἶπεν· νάί, οὕτως ἔχει· καί λέγουσιν αὐτῷ· σύ εἶ Ἀγάθων ὁ φλύαρος καί κατάλαλος; ὁ δέ εἶπεν· ἐγώ εἰμι· λέγουσιν πάλιν· σύ εἶ Ἀγάθων ὁ αἰρετικός; καί ἀπεκρίθη· οὐκ εἰμι αἰρετικός· καί παρεκάλεσαν αὐτόν λέγοντες· εἰπέ ἡμῖν διατί τοσαῦτα εἶπομέν σοι, καί κατεδέξω, τόν δέ λόγον οὐκ ἐβάστασας; λέγει αὐτοῖς· τά πρῶτα, ἐμαυτῷ ἐπιγράφω· ὄφελος γάρ ἐστι τῆ ψυχῆ μου· τό δέ αἰρετικός, χωρισμός ἐστιν ἀπό Θεοῦ, καί οὐ θέλω χωρισθῆναι ἀπό Θεοῦ· οἱ δέ ἀκούσαντες ἐθαύμασαν τήν διάκρισιν αὐτοῦ, καί ἀπῆλθον οἰκοδομηθέντες».

Ἡ ἔννοια τῆς εἰκόνας εἰσάγει δρόμο σχέσης μέ τόν Θεό, πού δέν νοεῖται μέ ἀντικειμενικούς ὅρους, ἀλλά μέ βιωματικούς. Αὐτό σημαίνει τή λειτουργία

γλώσσας πού ὀνομάζουμε εἰκονολογική, καί πού ἀρνεῖται νά ἐξαντλήσει τήν ἀλήθεια τῶν πραγμάτων καί τῶν προσώπων στά ὅρια μιᾶς λογικῆς ἢ συναισθηματικῆς διατύπωσης, ἀνοίγοντας οὐσιαστικά τήν ἀλήθεια στή δυναμική παρουσία τοῦ Ἀγίου Πνεύματος. Οὐσιαστικά μιλάμε γιά τή δυνατότητα γνώσεως τοῦ Θεοῦ ὡς σχέσεως μαζί του. Ἦδη ἀπό τήν Π.Δ., εἰσάγεται τό θέμα τῆς ἀγνοσίας τοῦ Θεοῦ ἀπό τόν ἄνθρωπο. Γι' αὐτό καί στόν Δεκάλογο τίθεται ὡς ὅρος ἡ ἀποτροπή τῆς εἰδωλικῆς λατρείας: «Οὐ ποιήσεις σεαυτῷ εἶδωλον, οὐδέ παντός ὁμοίωμα, ὅσα ἐν τῷ οὐρανῷ ἄνω καί ὅσα ἐν τῇ γῆ κάτω καί ὅσα ἐν τοῖς ὕδασιν ὑποκάτω τῆς γῆς» (Ἐξ. 20,4), ἐνῶ κατά τήν ἀναλυτική ἐπεξεργασία του ἡ ἀποτροπή διατυπώνεται καί λεπτομερῶς: «Ἐπικατάρατος ἄνθρωπος, ὅστις ποιήσει γλυπτόν καί χωνευτόν, βδέλυγμα Κυρίῳ, ἔργον χειρῶν τεχνιτῶν, καί θήσει αὐτό ἐν ἀποκρύφῳ» (Δευτ. 27,15). Ἐτσι θεμελιώθηκε ἡ ἀνεικονική παράδοση στή θεολογία τοῦ Ἰσραήλ.

Ἀκόμη καί στίς θεοφάνειες πού περιγράφονται στήν Π.Δ. εἶναι ἐμφανῆς ἡ ἀδυνατότητα γνώσεως τοῦ Θεοῦ, ὁ ὁποῖος γίνεται ἀντιληπτός μέσῳ εἰκόνων: φῶς, πῦρ, αὔρα λεπτή, ἦχος. Ἀναφέρω ἰδιαίτερα τή θεοφάνεια τοῦ Μωυσῆ, ὅταν αὐτός ζήτησε νά δεῖ τό πρόσωπο τοῦ Θεοῦ: «Καί εἶπε Μωυσῆς πρός Κύριον· [...] ἐμφάνισόν μοι σεαυτόν γνωστῶς, ἵνα ἴδω σε [...] Καί εἶπε Κύριος πρός Μωυσῆν· [...] ἐγώ παρελεύσομαι πρότερός σου τῇ δόξῃ μου καί καλέσω τῷ ὀνόματί μου, Κύριος ἐναντίον σου· καί ἐλεήσω ὃν ἄν ἐλεῶ, καί οἰκτερήσω ὃν ἄν οἰκτείρω. Καί εἶπεν· οὐ δυνήσῃ

ιδεῖν τό πρόσωπόν μου· οὐ γάρ μή ἴδῃ ἄνθρωπος τό πρόσωπόν μου καί ζήσεται. Καί εἶπε Κύριος· ἰδοὺ τόπος παρ' ἐμοί, στήση ἐπί τῆς πέτρας· ἡνίκα δ' ἂν παρέλθῃ ἡ δόξα μου, καί θήσω σε εἰς ὀπὴν τῆς πέτρας καί σκεπάσω τῇ χειρὶ μου ἐπί σέ, ἕως ἂν παρέλθῃ· καί ἀφελῶ τὴν χεῖρα, καί τότε ὄψει τά ὀπίσω μου, τό δέ πρόσωπόν μου οὐκ ὀφθῆσεται σοι» (Ἐξ. 33,12-23). Ὅμως, ἂν δέν εἶναι δυνατόν νά γνωρίσω τὴν οὐσία τοῦ Θεοῦ, μοῦ προσφέρεται ἡ δυνατότητα νά γνωρίσω τό θέλημά του, ἐξαιρετικῶς μέσῳ τῶν θείων ἀποκαλύψεων, ἢ νά παρατηρήσω τίς ἐνέργειές του μέσα στή Δημιουργία καί νά ἐμβαθύνω στό περιεχόμενό τους. Ἡ σπουδὴ αὐτὴ τῆς παρουσίας τοῦ Θεοῦ ἀποβλέπει ὄχι μόνον στή γνώση τοῦ Θεοῦ, ἀλλά καί στή γνώση τοῦ ἀνθρώπου, καί ἐπομένως στήν ἐπίγνωση τῆς ὁδοῦ τῆς θεογνωσίας, μιᾶς ὁδοῦ πού ἀναπτύσσει τὴ σχέση τοῦ ἀνθρώπου μέ τόν Θεό.

Ἡ θεολογία τοῦ Ἰσραήλ, μέσῳ τοῦ Νόμου πού ὑπομνηματίζει τό θέλημα τοῦ Θεοῦ, καί μέσῳ τῶν Προφητῶν, πού τό κήρυγμά τους ὀριοθετεῖ καί ἀξιολογεῖ τὴν πορεία τοῦ ἀνθρώπου καλώντας τον νά μείνει συνδεδεμένος μέ τόν Θεό, ἢ καταγγέλλοντας τὴν ἀποστασία του, προετοιμάζει τὴν ἔκπληξη πού θά ἐμφανιστεῖ μέ τὴν ἐνανθρώπηση τοῦ Λόγου τοῦ Θεοῦ. Ὁ Χριστός θά ἐμφανιστεῖ ὡς ἡ ἀπάντηση τῶν δύο ἐρωτημάτων τοῦ Μωυσῆ, τά ὁποῖα συγκεφαλαιώνουν ὅλα τά περί Θεοῦ ἐρωτήματα τῶν ἀνθρώπων: α) ποῖο εἶναι τό ὄνομά σου, β) δεῖξαι μου τό πρόσωπό σου. Ὡς ἐνιαῖο ἐρώτημα διατυπώνεται ἀπό τόν ἀπόστολο Φίλιππο λίγο πρὶν τό Πάθος: «Κύριε, δεῖξον ἡμῖν τόν πατέρα καί

ἀρκεῖ ἡμῖν». Ὁ Ἰησοῦς τοῦ ἀπαντᾷ: «Τοσοῦτον χρόνον μεθ' ὑμῶν εἰμι, καί οὐκ ἔγνωκάς με, Φίλιππε; Ὁ ἐωρακῶς ἐμέ ἐώρακε τόν πατέρα» (βλ. Ἰωάν. 14,8-9). Στὴν ἀρχιερατικὴ του προσευχή, ὁ Χριστός θά συνοψίσει τό ἔργο του: «Ἐφανερώσά σου τό ὄνομα τοῖς ἀνθρώποις» (Ἰωάν. 17,6). Ἡ φανέρωση τοῦ ὀνόματος τοῦ Πατρός ἔχει ὑπαρξιακό περιεχόμενο, ἀφοῦ ἀποκαλύπτεται ὡς σχέση τοῦ ἀνθρώπου μέ τόν Θεό, διὰ τῆς σχέσης τοῦ ἀνθρώπου μέ τόν Υἱό τοῦ Πατρός: «Καί ἐγνώρισα αὐτοῖς τό ὄνομά σου καί γνωρίσω, ἵνα ἡ ἀγάπη ἣν ἠγάπησάς με ἐν αὐτοῖς ἧ καὶ ἐν αὐτοῖς» (Ἰωάν. 17,26). Τὴ θεολογία αὐτὴ περί γνώσεως τοῦ Θεοῦ διὰ τῆς σχέσης μέ τόν Χριστό θά ἀναπτύξει ἰδιαίτερα ὁ Ἄπ. Παῦλος, θεολογία πού θά γίνῃ τό θεμέλιο τῆς Ἐκκλησίας. Αὐτόν τόν μοναδικό Υἱό, ὡς νέο Ἀδάμ, καλοῦμαστε νά ἐνδυθοῦμε, ὥστε νά γνωριστοῦμε μέ τόν Δημιουργό μας («... καί ἐνδυσάμενοι τόν νέον τόν ἀνακαινούμενον εἰς ἐπίγνωσιν κατ' εἰκόνα τοῦ κτίσαντος αὐτόν», Κολ. 3,10).

Ὁ Χριστός, ὡς Υἱός τοῦ Θεοῦ καί Υἱός τοῦ ἀνθρώπου, εἶναι ἡ μοναδικὴ εἰκόνα τοῦ Θεοῦ, πού ἐξασφαλίζει τὴν ἐνότητα ὅλων τῶν ὄντων καί ἀποκαθιστᾷ τὴν ἐνότητα τῆς θείας δημιουργίας ἀνακαινίζοντάς την. Γνωρίζοντας τόν Χριστό κατὰ τίς μαρτυρίες τῶν Ἀποστόλων ἀναγόμαστε στήν κατάσταση τῆς θείας υἰοθεσίας, γινόμεστε κοινωνοί τῆς θεότητος, κατὰ τὴν ἐπισήμανση τοῦ ἀποστόλου Πέτρου: «ἵνα [...] γένησθε θείας κοινωνοί φύσεως ἀποφυγόντες τῆς ἐν κόσμῳ ἐν ἐπιθυμίᾳ φθορᾶς» (Β' Πέτρ. 1,4), δηλαδή ξαναυἰπάρχομε ὡς εἰκόνα Θεοῦ.

Κυριακή τῆς Σαμαρείτιδος (Πρ. Ἀπ. 11,26)

«χρηματίσαι πρῶτον ἐν Ἀντιόχεια
τούς μαθητάς Χριστιανούς»

Πρωτ. Γεωργίου Δορμπαράκη
τῆς Ἱ. Μ. Δημητριάδος καί Ἀλμυροῦ

ΤΟ ΓΕΓΟΝΟΣ ὅτι γιά πρώτη φορά στήν ἱστορία οἱ μαθητές τοῦ Χριστοῦ ὀνομάστηκαν Χριστιανοί, στήν Ἀντιόχεια, εἶναι ἐξόχως σημαντικό, διότι ἕκτοτε ἡ πίστη στόν Χριστό ἔγινε τό καθοριστικό στοιχεῖο ταυτότητας ἐκείνων πού τήν ἀποδέχονταν, σέ βαθμό μάλιστα πού σέ περιόδους διωγμῶν κατά τῆς χριστιανικῆς πίστεως ἡ δήλωση αὐτή νά ἀντικαθιστᾶ καί τό ἴδιο τό ὄνομα τῶν ὑποψηφίων μαρτύρων. Ποιός ὅμως εἶναι ὁ χριστιανός; Ποιά στοιχεῖα συνιστοῦν τήν ταυτότητά του, ὅπως μάλιστα ἐξάγονται ἀπό τή ζωή τῶν χριστιανῶν τῆς Ἀντιόχειας, ὥστε μέ βάση αὐτά νά μετροῦμε καί τήν δική μας ταυτότητα;

1. «Πολύς τε ἀριθμός πιστεύσας ἐπέστρεψεν ἐπί τόν Κύριον». Τό πρῶτο στοιχεῖο τῆς ταυτότητας τοῦ χριστιανοῦ εἶναι ἡ πίστη στόν Ἰησοῦ Χριστό ὡς Κύριο τῆς ζωῆς του. Ὅχι δηλαδή ἀπλῶς ἡ πίστη στόν Ἰησοῦ ὡς σπουδαῖο ἄνθρωπο ἢ μεγάλο μύστη καί φιλόσοφο, ἀλλά ἡ πίστη σ' Ἐκεῖνον ὡς Κύριο καί Θεό του. Ἄν μέ ἄλλα λόγια ὁ χριστιανός δέν πιστεύει στόν Χριστό ὡς Ἐκεῖνον ἀπό τόν Ὅποιο ἐξαρχᾶ τή ζωή του καί τοῦ Ὅποίου τό θέλημα προσδιορίζει τό δικό του θέλημα δέν μπορεῖ νά λέγεται χριστιανός. Διότι στήν περίπτωση αὐτή εἶναι εὐνόητο ὅτι ἡ ἀναφορά δέν εἶναι ὁ Χριστός ἀλλά ὁ ἴδιος ὁ ἄνθρωπος.

2. «Ὡς (Βαρνάβας) ἰδὼν τήν χάριν τοῦ Θεοῦ ἐχάρη». Ἡ πίστη στόν Κύριο ὡς τό καθοριστικό στοιχεῖο τῆς ταυτότητας τοῦ χριστιανοῦ συνιστᾶ χαρισματική κατάσταση. Τό νά εἶναι κανεῖς χριστιανός εἶναι πέρα ἀπό τά φυσικῶς θεωρούμενα ἀνθρώπινα. Κανεῖς ἀπό μόνος του στηριγμένος στίς δυνάμεις του δέν γίνεται χριστιανός. Τά λόγια τοῦ Κυρίου εἶναι ἀπολύτως σαφῆ: «Οὐδεὶς δύναται ἐλθεῖν πρός με ἐάν μή ὁ Πατήρ ὁ πέμψας με ἐλύσῃ αὐτόν».

Κι ἀκόμη: ἡ ἴδια ἡ διαπίστωση τῆς κατάστασης αὐτῆς σημαίνει ἐξ ἴσου χάρις Κυρίου. Ὁ ἀπόστολος Βαρνάβας, σταλμένος ἀπό τήν Ἐκκλησία τῶν Ἱεροσολύμων, βλέπει τήν χάρις τοῦ Θεοῦ στούς πιστούς τῆς Ἀντιόχειας, διότι καί ὁ ἴδιος βρισκόταν μέσα σέ αὐτήν. Κανεῖς δέν βλέπει κάτι ἄν δέν τό ἔχει.

3. «Παρεκάλει πάντας τῇ προθέσει τῆς καρδίας προσμένειν τῷ Κυρίῳ»: ὁ Βαρνάβας τούς συμβούλευε ὅλους νά μένουν ἀφοσιωμένοι στόν Κύριο μέ ὅλη τους τήν καρδιά. Ἡ χαρισματική αὐτή κατάσταση πίστεως στόν Χριστό ὡς ζωῆς δέν εἶναι γεγονός μίας στιγμῆς ἢ ὀρισμένου μόνο χρονικοῦ διαστήματος. Ἀπαιτεῖται διαρκῆς ἀγώνας ἐμμονῆς στόν Κύριο μέ ὅλον τόν ἐσωτερικό μας κόσμο, διότι τή σχέση μας μέ τόν Θεό τήν κρατοῦμε τήν κάθε μας στιγμή ὡς σχέση

αγάπης. Δέν υπάρχουν διαλείμματα και διακοπές στή σχέση αὐτή. Τυχόν ὀπισθοχώρηση στή ἀφοσίωση πρὸς τόν Κύριο σημαίνει ἐκτροπή ἀπό Αὐτόν και ἐναντίωση πρὸς Αὐτόν. Κατά τόν λόγο τοῦ Κυρίου: «ὁ μὴ ὦν μετ' ἐμοῦ κατ' ἐμοῦ ἐστι και ὁ μὴ συνάγων μετ' ἐμοῦ σκορπίζει».

4. «συναχθῆναι ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ»: οἱ ἀπόστολοι Βαρνάβας και Παῦλος συμμετεῖχαν στίς συνάξεις τῆς Ἐκκλησίας. Ἐκεῖ μετεῖχαν στή Θεία Λειτουργία, διδασκαν τόν λόγο τοῦ Θεοῦ, ζοῦσαν τήν ἐνότητα τῆς πίστεως, πού θά πεί ὅτι ὁ χριστιανός εἶναι χριστιανός ἀπό τόν βαθμό τῆς ἐκκλησιαστικότητάς του. Δέν ὑπάρχει ἀτομική σχέση μέ τόν Θεό, παρὰ μόνον ἂν ἡ σχέση αὐτή ἀποτελεῖ προέκταση τῆς ἐκκλησιαστικῆς κοινωνίας. Ὁ ἀπόστολος Θωμᾶς –ἄς θυμηθοῦμε– ὅσο βρισκόταν ἀπομονωμένος στό σπίτι του ἐκτός τῆς συνάξεως τῶν ἄλλων ἀποστόλων, δέν εἶχε τήν εὐλογία τῆς παρουσίας σ' αὐτόν τοῦ Κυρίου. Τοῦ φανερώθηκε ὁ ἀναστημένος Κύριος μόλις πῆγε μέ τούς ἄλλους. Ἐκτός Ἐκκλησίας λοιπόν, ἐκτός τοῦ σώματος τοῦ Κυρίου, δέν μπορεῖ κανεῖς νά βρεῖ και νά ζήσει τόν Κύριο.

5. «Τῶν δέ μαθητῶν καθὼς ἠῦπορεῖτό τις, ὠρισαν ἕκαστος αὐτῶν εἰς διακονίαν πέμψαι τοῖς κατοικοῦσιν ἐν τῇ Ἰουδαίᾳ ἀδελφοῖς»: Οἱ χριστιανοί στήν Ἀντιόχεια ἀποφάσισαν νά στείλουν βοήθεια στούς ἀδελφούς πού κατοικοῦσαν στήν

Ἰουδαία (λόγω ἐπερχομένου μεγάλου λιμοῦ στήν οἰκουμένη) ὅ.τι μποροῦσε ὁ καθένας. Ἐκεῖνο πού σφραγίζει τήν ἀληθινή ταυτότητα τοῦ χριστιανοῦ και ἐπιβεβαιώνει τήν ἀλήθεια τῆς πίστεως του στόν Κύριο, ὅπως και τήν ὑπαρξη τῆς χάριτος τοῦ Θεοῦ σ' αὐτόν, εἶναι ἡ κινητοποίησή του στό θέμα τῆς ἀγάπης. «Ἐν τούτῳ γινώσκονται πάντες ὅτι ἐμοί μαθηταί ἐστε –εἶπε ὁ Κύριος– ἐάν ἀγάπην ἔχητε ἐν ἀλλήλοις». Χωρίς ἀγάπη ὅλα τά προαναφερόμενα ὡς γνωρίσματα τοῦ χριστιανοῦ εἶναι μάταια και ἔωλα. Διότι «ὁ Θεός ἀγάπη ἐστὶ και ὁ μένων ἐν τῇ ἀγάπῃ ἐν τῷ Θεῷ μένει και ὁ Θεός ἐν αὐτῷ».

Στήν ζωή τῶν χριστιανῶν τῆς Ἀντιόχειας –και ὄχι μόνον αὐτῶν– βλέπουμε τό τί σημαίνει χριστιανός. Πρόκειται γι' αὐτό πού εἶπε μεταξύ ἄλλων ὁ ἅγιος Ἰωάννης τῆς Κλίμακος: «χριστιανός ἐστὶ μίμημα Χριστοῦ κατὰ τό δυνατόν ἀνθρώποις». Μία φανέρωση τοῦ ἴδιου τοῦ Χριστοῦ στόν κόσμο. Δέν ξέρουμε πόσο εὐκόλα μποροῦμε μετά τά παραπάνω νά σπεύδουμε νά δηλώνουμε τήν χριστιανική μας ταυτότητα. Δέν ξέρουμε μήπως ἡ δῆλωσή μας αὐτή συνιστᾶ πολλές φορές πρόκληση «βλασφημίας ἐν τοῖς ἔθνεσι». Μήπως τό καλύτερο πού ἔχουμε νά κάνουμε στούς καιρούς πού ζοῦμε εἶναι νά κλαίμε τίς ἁμαρτίες μας και τίς ἁμαρτίες τοῦ κόσμου μας; Ἴσως περισσέψαμε οἱ δάσκαλοι τῆς χριστιανικῆς ζωῆς και τό κρίμα Κυρίου ἐπικρέμαται πάνω ἀπό τίς κεφαλές μας...

Κυριακή τῆς Σαμαρείτιδος (Πράξ. 11, 19-30, Ἰωάν. 4, 5-42)

Ἄρχιμ. Παντελεήμονος Τσορμπατζόγλου
Δρος Θ., Βυζαντινολόγος
Ἰ. Προϊσταμένου Ἰ. Ν. Ἀγ. Ἀναργύρων Ψυρρῆ

Η ΑΝΑΣΤΑΣΗ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ ἱστορικά βεβαιώνεται ἀπό τό πλῆθος τῶν ἐμφανίσεων οἱ ὁποῖες ἐπακολούθησαν τοῦ γεγονότος. Ἐτσι, λοιπόν, στήν Καινή Διαθήκη παραδίδονται ὀνομαστικά δώδεκα ἐμφανίσεις τοῦ Ἀναστάντος εἴτε σέ μεμονωμένα πρόσωπα, εἴτε σέ μικρές ἢ μεγάλες ομάδες ἀνθρώπων, ὅπως γιά παράδειγμα, «ἐπάνω πεντακοσίοις ἀδελφοῖς» (Α΄ Κορ. 15,6).

Οἱ ἐμφανίσεις ὁμως, τοῦ Ἀναστάντος δέν σταμάτησαν ἐκεῖ, συνεχίζονται μέσα στήν ἱστορία ἀδιάκοπα «πολυμερῶς καί πολυτρόπως» μέ τήν παρουσία τῆς Ἐκκλησίας, ἡ ὁποία εἶναι ὁ ζωντανός καί πάντοτε ἐπίκαιρος μάρτυρας τῆς Ἀναστάσεως. Ἄν θέλουμε, λοιπόν, νά δοῦμε σέ κάθε ἐποχή τήν παρουσία τοῦ Ἀναστάντος Χριστοῦ πρέπει νά ξεκινήσουμε ἀντίστροφη πορεία ἀπό αὐτήν πού ἀκολούθησαν οἱ μαθητές, δηλαδή ἀπό τά ἀποτελέσματα, τούς μάρτυρες, γιά νά βροῦμε τόν Ἀναστάντα. Ἀρκεῖ νά ἀναλογισθοῦμε πῶς ἐκεῖνοι οἱ φοβισμένοι μαθητές, πού πανικόβλητοι ἔτρεξαν νά κρυφτοῦν, ὅταν εἶδαν τόν Δάσκαλό τους στόν Σταυρό, μεταμορφώθηκαν σέ ἀτρόμητους κήρυκες καί ἀλύγιστους μάρτυρες τῆς Ἀναστάσεως, ὄχι μόνον ἐμπρός στό τεράστιο πλῆθος τήν ἡμέρα τῆς Πεντηκοστῆς, ἀλλά καί στό τρομερό Μεγάλο Συνέδριο, αὐτό πού

καταδίκασε τόν Χριστό, καί νά καταγγέλου με παρηρησία, «γνωστὸν ἔστω πᾶσιν ὑμῖν καί παντὶ τῷ λαῷ Ἰσραὴλ ὅτι ἐν τῷ ὀνόματι Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ Ναζωραίου, ὃν ὑμεῖς ἐσταυρώσατε, ὃν ὁ Θεὸς ἤγειρεν ἐκ νεκρῶν, ἐν τούτῳ οὗτος παρεστήκεν ἐνώπιον ὑμῶν ὑγιής», (ὅς εἶναι γνωστό σέ ὅλους σας καί στόν λαό τοῦ Ἰσραὴλ ὅτι στό ὄνομα τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, τόν ὁποῖο σεῖς σταυρώσατε καί ὁ Θεός τόν ἀνέστησε ἀπό τούς νεκρούς, στό ὄνομα Αὐτοῦ αὐτός – ὁ παράλυτος – παρευρίσκεται τώρα μπροστά σας ὑγιής), Πράξ. 4, 10.

Μέ ἀπλά λόγια, ὅπου ὑπάρχουν μάρτυρες τῆς Ἀναστάσεως ἐκεῖ (ξανά) ἐμφανίζεται καί ὁ Ἀναστημένος Χριστός, ἀφοῦ μέ τήν ζωὴ τους μαρτυροῦν τήν νέα κατάσταση. Ἡ μαρτυρία τους εἶναι ἀληθινή, γιατί ἡ ζωὴ τους ἀντανάκλα, καί γι' αὐτό λάμπουν, τό Φῶς, τήν Ἐλπίδα καί τήν Χαρά τῆς νέας ζωῆς πού χαρίζει ὁ Χριστός. Ἡ, διαφορετικά, αὐτοῖ πού μαρτυροῦν μέ τήν ζωὴ τους τόν Χριστό Ἀναστάντα, ἐπιβεβαιώνουν σέ κάθε ἐποχὴ τήν ἱστορικότητα τῆς Ἀναστάσεως καί οἱ μάρτυρες αὐτοῖ κυκλοφοροῦν ἀνάμεσά μας· ὀνομάζονται Χριστιανοί! Τό τελευταῖο, ὡς ὄνομα τό ἔλαβαν οἱ μαθητές τοῦ Χριστοῦ γιά πρώτη φορά στήν Ἀντιόχεια (Πράξ. 11, 26), στήν ἀρχὴ σάν σκωπτικό ἀπό τούς ἐκτός

τῆς Ἐκκλησίας, προκειμένου νά τούς διασύρουν, ἀφοῦ ὅλο μιλοῦσαν γιά τόν Χριστό, σύντομα ὁμως ἐπικράτησε ὥστε νά ἀποτελεῖ πλέον εἰδοποιοῦ διαφορά ἔναντι ὄλων τῶν ἄλλων, Ἰουδαίων καί ἐθνικῶν!

Τούς ὀνόμασαν Χριστιανούς, γιατί συνεχῶς μιλοῦσαν γιά τόν Χριστό· γιατί ἄλλο, ἄραγε, ἔπρεπε νά μιλοῦν, ἀφοῦ μέ τόν Χριστό ἄρχισαν νά ζοῦν τήν πραγματική ζωή· μέ τόν Χριστό ἄρχισαν γιά πρώτη φορά στήν ζωή τους νά τολμοῦν· μέ τόν Χριστό ἔμαθαν νά ἀγαποῦν· μέ τόν Χριστό γιά πρώτη φορά χλεύασαν τόν θάνατο καί χάρηκαν ἀφοβα τόν ἥλιο!

Ἡ ἐμπειρία τῶν Χριστιανῶν ἀπό τήν διαφορετική βιοτή πού τούς ἀποκάλυψε ὁ Χριστός εἶναι τό καλύτερο κήρυγμα τοῦ Χριστιανισμοῦ, μιᾶς καί ὁ ἄνθρωπος δέν χρειάζεται καλά λόγια, ἀλλά χειροπιαστά παραδείγματα καί ἔμπρακτη βοήθεια γιά νά βγεῖ ἀπό τήν κόλαση πού ζεῖ. Τό προσωπικό παράδειγμα καί ἡ μαρτυρία εἶναι χρήσιμα στούς ἄλλους γιά νά πάρουν θάρρος, κουράγιο καί δύναμη γιά νά τολμήσουν... λειτουργοῦν σάν ὁδοδείκτες.

Οἱ συμπατριῶτες τῆς Σαμαρείτιδος ἄν καί παρακινήθηκαν ἀπό τήν μαρτυρία τῆς γυναίκας πού μέ ὅλη τήν δύναμή της ἐπέμενε «ὅτι εἶπέ μοι πάντα ὅσα ἐποίησα» (μοῦ εἶπε ὅλα ὅσα ἔκανα στήν ζωή μου) (Ἰωάν. 4, 39) καί ἔτσι ἀποφάσισαν

νά διασταυρώσουν τήν μαρτυρία της καί νά γνωρίσουν ἀπό κοντά τόν Χριστό. Ὅταν τόν γνώρισαν ὄχι μόνον ἐπιβεβαίωσαν τά λεγόμενα τῆς γυναίκας ἀλλά προσέθεσαν καί τήν δική τους μαρτυρία, «οὐκέτι διὰ τήν σὴν λαλιὰν πιστεύομεν· αὐτοὶ γὰρ ἀκηκόαμεν, καὶ οἶδαμεν ὅτι οὗτός ἐστιν ἀληθῶς ὁ σωτὴρ τοῦ κόσμου ὁ Χριστός» (δέν πιστέψαμε στὸν Χριστό γιατί μᾶς τό εἶπες ἐσύ, ἀλλά γι' ὅλα αὐτά πού εἶδαμε καί ἀκούσαμε ἐμεῖς καί βεβαιώνουμε ὅτι Αὐτός πραγματικά εἶναι ὁ Σωτήρας τοῦ κόσμου) (Ἰωάν, 4, 42). Ἡ ἐμπειρία τῶν ἀνθρώπων ἐκείνων θά ἔμεινε ἀνεξίτηλη καί θά ἦταν, μέχρι τέλους τῆς ζωῆς τους, ὁ πυρήνας τῆς ὑπάρξεώς τους· ὅπως ἡ Σαμαρείτιδα μετὰ ἀπό τήν συνάντηση μέ τόν Χριστό ἀναδείχθηκε στήν ἀγία Φωτεινή τήν ἰσαπόστολο, ἔτσι καί πολλοί ἀπό τούς κατοίκους τῆς Συχάρ θά ἔγιναν ἀπόστολοι καί μάρτυρες τοῦ Χριστοῦ πού μέ τό αἷμά τους θά βεβαίωσαν τήν Ἀλήθεια πού ἔζησαν.

Ζώντας, λοιπόν, μέσα στήν Ἀναστάσιμη ἀτμόσφαιρα μπορούμε νά κατανοήσουμε πολὺ καλά τήν ρήση ἐνός σοφοῦ ἀνθρώπου ὅτι, «αὐτό πού μπορεῖ νά σέ φτάσει ὡς τόν θάνατο μόνον αὐτό μπορεῖ νά σέ κρατήσῃ στήν ζωή». Ὅποιος ἔζησε πραγματικά μπορεῖ νά καταφρονεῖ τόν θάνατο, διότι ὁ «Χριστός Ἄνεστη καί ζωὴ πολιτεύεται»!

"Αγριος «"Αγριος»

Σταύρου Γ. Γουλούλη
Δρος βυζαντινής τέχνης

ΙΩΑΝΝΗΣ, ὁ συγγενής τῆς Θεοτόκου! Ἐάν θέλαμε νά μιλήσουμε μέ πιό ἀνεπίσημη σύγχρονη γλώσσα ἦταν μᾶλλον ὁ πιό ὠραῖος τύπος πού σχολιάζεται σά Εὐαγγέλια! Τραχύς ἄνθρωπος, ἀτίθασος, ἀσστηρός ἐλεγκτής. «"Αγρια» λογική, καί ταυτόχρονα ἄθῳα. Κάτι ἀνάλογο ἀποκάλυψαν στή σύγχρονη σκέψη οἱ ἐθνολόγοι. Πλήν ὅμως δίνοντας τόσο ἔλεος καί ἄφεση, βαπτίζοντας ἁμαρτωλοῦς! Στή βυζαντινὴ εἰκονογραφία περιγράφεται μέ ἀνάκατα μαλλιά –σάν νά θύμιζαν τήν τρομερὴ «Μέδουσα», ἡ ὁποία νοεῖται καί ὡς φύλακας τοῦ ἱεροῦ–, προβάτινο δέρμα, καί ἱμάτιο. Στήν ἔρημο ζοῦσε, ἀναβίωνε τή βασιλεία τοῦ Θεοῦ χωρίς πολλὰ φτιασιδία! Ἐμεῖς οἱ Ἄνατολίτες τόν λέμε Πρόδρομο, γιατί ἦταν αὐτός πού ὄχι ἀπλῶς μίλησε ἀλλά βίωσε τόν δρόμο πού ἀγωνίσθηκε ὁ Ἰησοῦς, ὁ χρισμένος βασιλιάς τοῦ Θεοῦ. Οἱ Δυτικοί ὡς πιό ρεαλιστές ἀλλά καί προβάλλοντες τόν «πολιτισμένο» Ἰωάννη, τόν λένε Βαπτιστή, γιατί βάπτισε τόν ἴδιο τόν Χριστό στόν Ἰορδάνη. Ὑπάρχει μία διαφορά πολιτισμοῦ ἐδῶ πού ἔχει συνέχεια.

Ἡ κοινωνία τῆς τότε ἐποχῆς εἶχε ἀδιέξοδα. Γι' αὐτό ἔφερε ὁ Ἰωάννης στόν δρόμο του πλήθη ἀνθρώπων νά ἀκούσουν γιά τόν Θεό τοῦ Ἰσραήλ. Δέν πηγαινε αὐτός στόν κόσμο, ἀλλά ὁ κόσμος

ἐρχόταν σ' αὐτόν νά βρεῖ στήριγμα, ἡ πλῆθος μαθητῶν, γιά νά τόν ἀκολουθήσουν μέχρι τόν θάνατό του. Ἐν τέλει διατηρήθηκαν ὡς ἀνεξάρτητη ὁμάδα, ἀπό τήν ὁποία προέρχονται οἱ Μανδαῖοι, ἕνας ἰδιαίτερος λαός τῆς Μεσοποταμίας πού ὑπάρχει μέχρι σήμερα.

Κατέστη λίαν ἀγαπητός στόν λαό. Δέν ἔκρυβε τά λόγια του σέ κανέναν. Κατ' ἀρχήν αὐτούς τοὺς ἴδιους πού πηγαιναν νά τόν δοῦν καί νά τόν ἀκούσουν. Γιά καλωσόρισμα (!) τοὺς φώναζε «γεννήματα ἐχιδνῶν». Τί φιλοφρόνηση! Κατά μία ἐρμηνεία τοὺς ἀποκαλοῦσε «φίδια», ἐννοῶντας κάτι σάν: «ἀπό ποιά φιδοφωλιά βγήκατε;» Κατ' ἄλλη ἐρμηνεία εἶναι αὐτό πού λέμε ἐμεῖς σήμερα «Σᾶς ζώσανε τά φίδια»! Δηλαδή τῶν ἀνομιῶν τους ἢ τῶν ἀνομιῶν ἄλλων, ὅλα παράγωγα μιᾶς ἄρρωστης κοινωνίας. Ἔτσι κι ἀλλιῶς ἡ ζωὴ ἦταν δύσκολη. Ἐάν βελτίωνε κανεῖς τήν ὀπτική γωνία του στή ζωὴ, ἐδῶ μέ τό «βάπτισμα μετανοίας», θά τήν ἄλλαζε, νιώθοντας νά τόν κυκλώνουν περιστέρια εἰρήνης κι ὄχι ἐχιδνες. Δέν θά γινόταν αὐτός φίδι νά ρίχεται μέ δηλητήριο στοὺς ἄλλους. Τό φίδι ὅμως εἶναι ἀμίμητος πολεμιστής. Ὁ πιό ταπεινός, ἀλλά καί πιό ἐπικίνδυνος ἐχθρός. Στόν πνευματικό χῶρο συμβολίζει τόν ἐχθρό τοῦ κακοῦ. «"Οφιος» ὑψώθηκε στήν ἔρημο ἀπό τόν Ἰησοῦ Ναυῆ.

Ἐκεῖ ὁμως πού ἡ πολεμική τοῦ λόγου του χτύπησε κατακέφαλα ἦταν οἱ «μεγάλοι» καί ἰσχυροί τοῦ Ἰσραήλ. Στόν τοπάρχη Ἡρώδη τῆς ἐποχῆς του, ἐπίγονο τοῦ Ἡρώδη τοῦ Μεγάλου, ἡγήτη ἀλλά καί φαρμακεροῦ φονιά, παρήγγειλε νά μήν ἔχει τή γυναίκα τοῦ ἀδελφοῦ του! Θά ἔδινε τό παράδειγμα διάλυσης τῆς ἐβραϊκῆς οἰκογένειας, τή διάλυση τοῦ λαοῦ. Κι ἐκεῖνος, ἢ μᾶλλον ἐκείνη, τόν δάγκωσε στήν κατάλληλη στιγμή. Στό κεφάλι. Τό «φονικό» ὄργανό του στό ἐπίπεδο τοῦ λόγου.

Αὐτός λοιπόν ὁ πολεμιστής τοῦ Θεοῦ, ὁ πρῶτος μάρτυρας τῆς ἐποχῆς τοῦ Χριστοῦ, πού ἔπεσε μαχόμενος, εἶχε μία παράξενη (;) ἱστορική σημειολογία. Τόν βρίσκουμε πάντοτε νά πρωτοστατεῖ ἐκεῖ πού διεξάγεται μάχη. Τόσο πού ἐκφράζει ἀπό τήν πλευρά αὐτή τήν οὐράνια ἀποκαλυπτική μάχη, τῶν ὄντων τοῦ Θεοῦ ἐναντίον τῶν ὄντων τοῦ σκότους. Ἄναμφίβολα, ἦταν ἓνας «πολεμικός» ἅγιος πού ἐμφανίσθηκε ἀκριβῶς τήν ἐποχή πού καί ὁ Ἰησοῦς Χριστός ἔλεγε τό «πῦρ ἦλθον βαλεῖν εἰς τήν γῆν» (Λουκ.12.49).

Ἦταν ἀπό τούς ἀνθρώπους πού ἔρχονται μετά ἀπό μία κοινωνική παρακμή νά ὀρθώσουν λόγο πολέμου, «ἐκ τοῦ στόματος ῥομφαία δίστομος...» (Ἀποκ. 1.16). Ἐκφράζει ὁμοίως στόν γήινο χῶρο τήν ἀποκαλυπτική μάχη πού διαδραματίζεται στόν οὐρανό (Ἀποκ., κεφ. 12). Ἡ εἰκονογραφία του τόν ἀποκαλύπτει ὡς ἄγγελο πού ἀποκαλύπτει μέ τόν λόγο του τόν Υἱό τοῦ Θεοῦ. Ταυτόχρονα πρόδρομο τοῦ ἀγγελικοῦ μοναστικοῦ βίου, ἀγῶνα πού ἱστορικοί λόγοι τόν πρωτοεμφάνισαν στήν Ἔρημο. Ὁ Ἰω-

άννης ὁ Πρόδρομος, ὁ μέγιστος τῶν προφητῶν, ἐκφράζει τελικά τόν ἐλεγκτικό καί καθαρτικό λόγο.

Γύρω ἀπό τό λείψανό του δημιουργήθηκε μία τεράστια παράδοση. Οἱ τρεῖς ἀνευρέσεις τῆς κεφαλῆς του, κι ὄχι τοῦ σώματος, δείχνουν κάτι διαφορετικό. Τόν 12^ο-14^ο αἰώνα ἡ κεφαλή του, ἔστω καί κάτω ἀπό ἓνα πέπλο μυστηρίου, ἐντάχθηκε στήν δυτική παράδοση, τούς Ναΐτες ἱππότες, τούς πολεμιστές (!) τοῦ Θεοῦ. Ἄν βέβαια ἡ κεφαλή τοῦ Τάγματος τοῦ Ναοῦ δέν ἦταν κάτι ἄλλο, κάτι σάν τήν ὁμιλοῦσα κεφαλή τοῦ Ὁρφέα ἢ κάτι χειρότερο, ὅπως κατηγορήθηκαν. Ἄν καί τό θέμα τῆς ἔξαρσης ἀπό πολεμιστές μιᾶς κεφαλῆς κομμένης, ὑποδηλώνει ὁμοιοπαθητική ἀπόφαση νά χάσουν ἐν ἀνάγκη τό κεφάλι τους γιά τήν πίστη τους. Ἡ τιμὴ τοῦ Προδρόμου πέρασε καί σέ ἄλλους χώρους. Ἀπό τόν Κλήδονα [24/6], ἀνάγκη ὡς τήν ἴδρυση τῆς Μ. Στοᾶς τοῦ Λονδίνου τήν ἡμέρα τοῦ Ἁγίου Ἰωάννη τοῦ Βαπτιστῆ [24.6.1717].

Στό Βυζάντιο ἀντί γιά τάγματα ὑπῆρχαν πολλοί ναοί τοῦ Προδρόμου, ἰδίως μονές. Ἀρκεῖ ἡ ἀναφορά δύο ναῶν τῆς Κωνσταντινουπόλεως μέ τεράστια σημασία στή μάχη πού ἡ Πρωτεύουσα ἔδινε στά ἐπίπεδα τοῦ πνεύματος καί τῆς ἐξουσίας. 1) Ἡ Μονή Προδρόμου τοῦ Στουδίου (ἴδρυση τό 454) ἦταν περιφημο κέντρο γραμμάτων, ἀντιγραφῆς χειρογράφων στήν Κωνσταντινούπολη γιά αἰῶνες. Κτίσθηκε στόν Ξηρόλοφο ἀπό κάποιον συγκλητικό ὀνόματι Στουδίου, μέ ἰδιαίτερο μοναστικό τυπικό-πρότυπο. Ὁ Εὐθύμιος Στουδίτης ἦταν ἓνας ἐξ αὐτῶν πού μετέφεραν τό

«πνεῦμα» τῆς σχολῆς τῆς μονῆς. Συνέταξε τό πρῶτο Τυπικό τοῦ Ἁγίου Ὁρους. Ἡ συγγραφή καί γνώση εἶναι ὄπλο στόν ἀγῶνα κατά τῆς ἀμάθειας, τῆς αἵρεσης... 2) Ὁ ναός τοῦ Ἰωάννου Προδρόμου στό Ἐβδομον (σημ. Bakirkoy / Μακροχωρι) βρισκόταν στήν ὁδὸ πρὸς Θράκη. Ἐγκαινιάσθηκε στίς 12.3.392. Ἐδῶ ἦταν τόπος στρατοπέδων, πεδίων τοῦ Ἄρεως, ὁ «Κάμπος τοῦ τριβουναλίου». Στό Ἐβδομον γινόταν ἡ ἀναγόρευση ἀπὸ τόν στρατὸ καί ἡ στέψη τῶν αὐτοκρατόρων στό πρῶμο Βυζάντιο, στόν δέ ναὸ τοῦ Προδρόμου ἔγινε ἡ πρώτη στέψη αὐτοκράτορα (σέ ναό), αὐτὴ τοῦ Φωκᾶ (23/11/602) μέ ταυτόχρονη ὁμολογία πίστεως¹. Ἡ παρουσία τοῦ πολεμιστῆ τοῦ Θεοῦ, πού ἦταν ἡ ἐμπροσθοφυλακὴ τοῦ Χριστοῦ, στά στρατόπεδα, ἀνέβαζε τίς ὑποχρεώσεις στρατευμένων καί αὐτοκράτορα. Τούς ἀνάγκαζε νὰ προσαρμύζονται ἡθικά, νὰ κάνουν ὅσο γινόταν βίο Χριστοῦ, νὰ εἶναι ἀφοσιωμένοι, νὰ ἀγαποῦν καί νὰ πεθαίνουν, ἂν χρειάζοταν, γιὰ τὸν λαὸ τους, ὅπως πέθανε ὁ Πρόδρομος. Νὰ σηκώνουν τὸν σταυρὸ τῆς ἐξουσίας, ἓνα μεγάλο πάθος...

Λόγω τοῦ ὅτι ὁ Πρόδρομος ὑπῆρξε ἀσκητῆς, τρώγοντας ἀκρίδες (κυριολεκτικά ἢ κατ' ἄλλους τὰ ἄκρα φυτῶν) μέ ἄγριο μέλι, πολλὰ μοναστήρια κτίσθηκαν στό ὄνομά του σέ ὅλη τὴ χριστιανικὴ ἐπικράτεια, ιδίως τῆς Ἀνατολῆς. Μία

διαθέτει λείψανο τοῦ Προδρόμου, ἡ μονὴ Διονυσίου Ἁγίου Ὁρους. Κτισμένη στήν πιὸ ἄγρια περιοχὴ του! Κι ἀκόμη μία δεύτερη, ἡ Σκήτη Προδρόμου στόν ὄντως ἄγριο Ἀλιάκμονα (πού διαπερνᾷ Πιέρια/Ὀλυμπο καί Βέρμιο), κοντὰ στήν ἔξοδο τοῦ ποταμοῦ στήν περιοχὴ τῶν Αἰγῶν / Βεργίνας. Ἐδῶ σέ σπήλαιο μόνασε γιὰ πέντε χρόνια (1326-1331) ὁ ἅγιος Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς. Ὅλη ἡ ἡσυχαστικὴ (ἀντιρρητικὴ) παράδοση πού ἐπίσημα ἄρχισε τὴν Πεντηκοστὴ τοῦ 1336, οὐσιαστικά ὁργανώθηκε ἐδῶ. Εἶναι διαπιστωμένη μία φυσιολογία τοῦ τόπου πού κτίζονταν οἱ μονές Προδρόμου σέ ἄγρια μέρη. Μοναχοί, ἀσκητές εἶχαν τάση νὰ μιμηθοῦν τὸν Πρόδρομο. Ἐναν προφήτη πού προτίμησε τὴ ζωὴ στήν ἄγρια φύση, τὸν μέγιστο ὄλων, ἡσυχαστῆ, ἱεροκήρυκα, «τιμητῆ» τῶν ἡθῶν τοῦ λαοῦ καί τῶν ἀρχόντων του. Ἦ καί τό ἀντίθετο, ἐπιλέγοντας γιὰ διαφοροὺς λόγους ἓνα ἄγριο, ἀνήμερο, τόπο, διαισθανόταν ὅτι αὐτός ὁ ἅγιος πού θά τοὺς συντρόφευε θά ἦταν ὁ «ἅγιος» Πρόδρομος! Ἄλλη μία ὁμοιοπαθητικὴ λύση τῆς τραχείας ζωῆς πού ἐπέλεξαν οἱ μοναχοί, οἱ πολεμιστὲς τοῦ Πνεύματος.

Τό παρόν ἄρθρο ἀφιερώνω στόν ἀκαδημαϊκὸ Παναγιώτη Βοκοτόπουλο, αὐστηρὸ καί τόσο ἥπιο δάσκαλό μας, πού μᾶς ὑπέβαλλε ἐκτός ἀπὸ γνώση βυζαντινῆς τέχνης ἀγῶνα καί ὑπομονετικὴ δουλειά.

ΣΗΜΕΙΩΣΗ

1. Αἰκ. Χριστοφιλοπούλου, *Ἐκλογή, ἀναγόρευση καί στέψις τοῦ βυζαντινοῦ αὐτοκράτορος*, Ἀκαδημία Ἀθηνῶν, Ἀθῆναι 1956, 22, 57, 64.

Ἡ Βιβλική πόλη Γέζερ

Πρωτ. Σπυρίδωνος Ν. Λόντου

Ἐφημερίου Παραεκκλησίου Ἁγ. Παντελεήμονος Βουλιαγμένης
Ἵποψ. Διδάκτορος Θεολογίας Ε.Κ.Π.Α.

Η ΒΙΒΛΙΚΗ πόλη Γέζερ (Tell el-Jezer)¹ βρίσκεται στό Ἰσραήλ, 30 χιλιόμετρα ΒΔ τῆς Ἱερουσαλήμ. Τό διακεκριμένο ὕψωμά της βρίσκεται περίπου 225 μέτρα πάνω ἀπό τήν ἐπιφάνεια τῆς θάλασσας. Ἰδρύθηκε στήν Ὑστερη Χαλκολιθική περίοδο, περί τό 3500 π.Χ. καί ἄρχισε νά λαμβάνει διαστάσεις καί σημασία ὀργανωμένης πόλης περί τό 2500 π.Χ. Πολλά ἀπό τά στοιχεῖα γι' αὐτήν προέρχονται ἄμεσα ἢ ἔμμεσα ἀπό τήν Αἴγυπτο. Ἡ ἀνασκαφή ἔδωσε ἐνδείξεις, ὅτι τό ἐμπόριο μεταξύ τῆς πόλης καί τῆς αὐτοκρατορίας τοῦ Νείλου ἀσκοῦνταν ἐνεργά, ἰδίως τήν ἐποχή τοῦ Φαραώ Σέσωστρη I, κατά τή διάρκεια τῆς δυναστείας τῶν Ὑξῶς, καί ὅτι ἕνας ἀριθμός ἀπό Αἰγυπτίους διέμενε ἐντός τῶν τειχῶν της². Ἡ πόλη ὀχυρώθηκε κατά τήν ὙΜ Ἐποχή τοῦ Χαλκοῦ (γύρω στό 1650 π.Χ.). Ο Τούθμωσις III κατέγραψε στούς τοίχους τοῦ Ναοῦ τοῦ Ἀμμών στό Καρνάκ τήν κατάκτησή της κατά τήν πρώτη ἀσιατική ἐκστρατεία του, περίπου τό 1468 π.Χ. Κατά τή διάρκεια τῆς Ὑστερης Ἐποχῆς τοῦ Χαλκοῦ ΠΒ, περίπου 1300-1200 π.Χ., ἡ πόλη σταδιακά μειώθηκε. Ἡ ἐρήμωση μπορεῖ νά συνέβη περίπου τό 1207 π.Χ. στήν ἐκστρατεία τοῦ Φαραώ Μερνεπτά, ὅταν κατέλαβε τίς πόλεις καί τούς λαούς στή Χαναάν³.

Ἡ πρώτη ἀναφορά της στή Βίβλο γίνε-

ται στό βιβλίο τῶν Κριτῶν, ὅπου διαβάζουμε γιά τήν ἀποτυχία τῶν Ἐφραϊμιτῶν νά διώξουν τούς Χανααναίους καί νά καταλάβουν τήν πόλη⁴. Τό ἴδιο χωρίο παρατίθεται καί στό βιβλίο τοῦ Ἰησοῦ τοῦ Ναυῆ⁵. Ἡ Γέζερ παρέμεινε χανααντικό προπύργιο ὡς τήν ἐποχή τοῦ Σολομώντα καί ἀπαριθμεῖται στόν κατάλογο τῶν παραχωρούμενων πόλεων τῆς Ν. Παλαιστίνης⁶. Τήν ἐποχή τοῦ Δαβίδ κυριαρχοῦσαν στήν πόλη οἱ Φιλισταῖοι⁷. Ἐπί Σολομῶντος ἡ Γέζερ μαζί μέ τήν Ἱερουσαλήμ, τήν Μεγγιδδώ καί τήν Χατσῶρ ἦταν μιά ἀπό τίς λεγόμενες «βασιλικές» πόλεις⁸, πού εἶχε κυριεύσει καί κατακαύσει ὁ Φαραώ φονεύοντας τούς Χανααναίους κατοίκους της⁹. Στίς ἀνασκαφές τοῦ 1965 ἡ στρωματογραφία καί τό ὕλικό πού βρέθηκε ἀποδεικνύουν τήν πυρπόλησή της περί τά μέσα τοῦ 10^{ου} αἰ. π.Χ. Οἱ ἐπιστήμονες ἰσχυρίζονται ὅτι ὑπεύθυνος ἦταν ὁ Φαραώ Siamun (960-930 π.Χ.)¹⁰. Εἶναι φανερό ὅτι ἡ πόλη καί τά περίχωρά της παρέμειναν ξένος θύλακας μεταξύ τῶν ὀρίων τοῦ Ἰσραήλ καί τῶν κατακτήσεων τοῦ βασιλιᾶ Δαβίδ κατά μῆκος τῶν παραλίων. Μετά τό θάνατο τοῦ Δαβίδ ἡ κίνηση τοῦ βασιλιᾶ τῆς Αἰγύπτου νά παραχωρήσει τήν πόλη ὡς προῖκα στό γάμο τῆς κόρης του μέ τόν Σολομώντα ἐξομάλυνε τίς δυσκολίες¹¹. Ὁ Σολομών ξαναέκτισε τή Γέζερ καθι-

στώντας την βασιλικό ισραηλιτικό κέντρο. Η περίοπτη στρατιωτική θέση της αποδεικνύεται και σε πολλές άλλες πηγές, όπου γίνεται λόγος για τις μάχες που διεξήχθησαν στά ὄριά της¹².

Τὴν πόλη ἐντόπισε τὸ 1871 ὁ Ch. Clermont-Ganneau, ὁ ὁποῖος βασίστηκε σὲ ἐπιγραφές τοῦ βραχῶδους ὑποστρώματος. Ἀνασκαφές διεξήχθησαν ἀπὸ τὸν St. Macalister τὴ δεκαετία τοῦ 1900. Ἀνακαλύφθηκαν σειρὰ ἀπὸ ὀκτῶ ὄρθιες ὑπερμεγέθεις πέτρινες στῆλες (ματσεμῶθ), πού παραπέμπουν σὲ χαναναϊτικὸ ἱερό ὑψηλό τόπο, (π.1600 π.Χ.), κοιμητήριον, τάφοι σὲ σπηλιές, λίθινα ἐργαλεῖα, κεραμικά, μιὰ σήραγγα γιὰ τὴν ὑδρευση τῆς πόλης, πολλές ἐπιγραφές, πλάκα μὲ ἀρχαῖα ἐβραϊκὰ γράμματα πού χρησίμευε ὡς γεωργικὸ ἡμερολόγιον, καὶ τοῖχος ἀπὸ τὸ κάστρο τῆς πόλης, πού ἔκτισε ὁ Σίμων ὁ Μακαβαῖος τὸ 142 π.Χ. ὅταν τὴν κατέκτησε¹³. Οἱ ἀνασκαφές συνεχίστηκαν ἀπὸ τὸν Al. Rowe τὸ 1934 γιὰ τὸ Palestine Exploration Fund καὶ τὴ δεκαετία 1964-1974, ἀπὸ τοὺς G. E. Wright, W. G.

Dever, and J. D. Seger¹⁴ γιὰ τὸ Hebrew Union College-Jewish Institute of Religion in Jerusalem σὲ συνεργασία μὲ τὸ Harvard Semitic Museum (ἐπαναλήφθηκαν τὸ 1984 καὶ τὸ 1990 ἀπὸ τὸν Dever γιὰ τὸ University of Arizona)¹⁵.

Ἀπὸ τὶς μεγαλύτερες ἀνακαλύψεις ἦταν ἡ Πύλη¹⁶ τῆς πόλης τοῦ 10^{ου} αἰ. π.Χ., κατασκευασμένη ἐπιδέξια ἀπὸ πέτρες καὶ στίς γωνίες μὲ μεγάλους λίθους. Ἐξωτερικὴ πύλη, πού ἀποτελοῦσαν δύο πύργοι, προστάτευε τὴν προσέγγιση πρὸς τὴν κεντρικὴ πύλη. Οἱ πύλες στίς τρεῖς βασιλικές πόλεις ἦσαν ὄχι μόνον τῆς ἴδιας κατασκευῆς, ἀλλὰ σχεδὸν πανομοιότυπες σὲ διάταξη. Ὁ ἀρχαιολόγος Ὑ. Yadin στίς ἀνασκαφές του στὴ Χατσὼρ τὸ 1950¹⁷ συγκρίνοντας τὶς πύλες καὶ τῶν τριῶν πόλεων παρατήρησε, ὅτι βασιζόνταν σὲ παρόμοιο τριμερές ἀρχιτεκτονικὸ σχέδιον. Ἡ ἀνοικοδόμησις αὐτῶν τῶν ἰσχυρῶν ὀχυρωματικῶν πόλεων ἀπὸ τὸν Σολομώντα σκόπευε στὴν ὀχύρωση τοῦ Ἡνωμένου Βασιλείου, πού εἶχε κληρονομήσει ἀπὸ τὸν πατέρα του Δαβίδ.

1. Lance, H. Darrell. "Gezer in the Land and in History". *Biblical Archaeologist* 30.2 (1967): 34-47.
2. Macalister Stewart, *The Excavation of Gezer, 1902-1905 and 1907-1909*, Published for the Committee of the Palestine Exploration Fund, by J. Murray, Al. Steet, Vol I, London, 1912, 7-8
3. Meyers E, ed., 1997, *The Oxford Encyclopedia of Archaeology in the Near East*, vol.1, Oxford University Press, 397-8.
4. Κριτ. 1:29.
5. Ἰ. Ναυῆ 16:10.
6. Ἰ. Ναυῆ 21:20-21 καὶ Ἀ' Χρονικῶν 6:66-67.
7. παρ. Β' Σαμουὴλ 5:23-25 καὶ Ἀ' Χρον. 20:4.
8. Ἀ' Βασ. 9:15.
9. Ἀ' Βασ. 9:16.
10. Landay J, 1971, *Silent Cities Sacred Stones, Archaeological discovery in the Land of the Bible*, Japhet Press, Tel-Aviv, 154.
11. Kallai Z., 1986, *Historical Geography of the Bible, The Tribal Territories of Israel*, Jerusalem, 304.
12. Ἀ' Μακκ. 4:15 καὶ 7:43-48.
13. Pfeiffer C., 1966, *The Biblical World, a Dictionary of Biblical Archaeology*, Baker book House, USA, 254-257.
14. Dever, W. G. "Excavations at Gezer." *Biblical Archaeologist* 30.2 (1967): 47-62 - Dever, W.G., et al. "Further Excavations at Gezer." *Biblical Archaeologist* 34.4 (1971): 94-132 - W.G. Dever, *Gezer IV* (1986), field AEL - J.D. Seger, *Gezer V* (1988), LBA caves in field I - S. Gitin, *Gezer III* (1990), ceramic typology of the late Iron II, Persian, and Hellenistic periods based on the material from field VII. - I. Finkelstein, *BASOR* 277-278 [1990] 109-14.
15. Σχετικὰ μὲ τὰ στρώματα τῆς ἀνασκαφῆς βλέπε Meyers E, ed., 1997, *The Oxford Encyclopedia of Archaeology in the Near East*, vol.1, Oxford University Press, 396-400.
16. Yadin, Y. 1958. *Solomons City Wall and Gate at Gezer*. *Israel Exploration Journal* 8:80-86. Zertal, A. 1981. *The Gates of Gezer* [Hebrew]. *Eretz Israel* 15:222-28. Holladay, J.S. Jr. (1990) *Red Slip, Burnish, and the Solomonic Gateway at Gezer*. *Bulletin of the American Schools of Oriental Research* 277/278: 23-70.
17. Yadin Y, *Solomons City Wall and Gate at Gezer*, *IEJ* 8 (1958): 85-86.

Ἀποκρυφιστικές προσεγγίσεις βιβλικῶν δεδομένων

Ἡ περίπτωση τοῦ Πνευματισμοῦ

Πρωτ. Βασιλείου Α. Γεωργοπούλου

Ἐπικούρου Καθηγητοῦ Θεολογικῆς Σχολῆς Α.Π.Θ.

Ο ΠΝΕΥΜΑΤΙΣΜΟΣ, τόσο στήν κλασική του μορφή, ὅσο καί στή μεταγενέστερη ἐξέλιξή του¹, σέ ὅλες τίς παραλλαγές, ὅπως κι ἂν αὐτοπροσδιορίζεται (ἐπιστημονικός - ὕλικός - θρησκευτικός) ἀνήκει στόν σκληρό πυρήνα τοῦ Ἀποκρυφισμοῦ καί ἀποτελεῖ μία ἀπό τίς πλέον γνωστές μορφές ἔκφρασής του².

Καί στόν ἐν λόγω ἀποκρυφιστικό χῶρο δέν ἀπουσιάζουν περιπτώσεις, ὅπου διάφορα γεγονότα καί χωρία τῆς Ἁγίας Γραφῆς προσάγονται ἀπό τούς πνευματιστές ὡς μαρτυρίες - ἀποδείξεις γιά τήν ὑποτιθέμενη ἀξιοπιστία τῶν ἰσχυρισμῶν τους³.

Στό σημερινό ἄρθρο μας θά κάνουμε μία ἐνδεικτική ἀναφορά σέ ὀρισμένες τέτοιες ἀποκρυφιστικές ἐρμηνεῖες - προσεγγίσεις βιβλικῶν δεδομένων. Σέ ὅλες τίς περιπτώσεις θά διαπιστώσουμε χρήση ἀποκρυφιστικῆς ὀρολογίας στήν προσέγγιση τῶν βιβλικῶν γεγονότων.

Ἡ πρώτη περίπτωση ἀφορᾶ στόν Προφήτη Δανιήλ (Κεφ.2). Τί ἰσχυρίζονται γι' αὐτό οἱ Πνευματιστές; Ἀναφέρουν, ὅτι ὁ Προφήτης Δανιήλ: «ἐν ὑπνωτιστικῇ καταστάσει εὕρισκόμενος, ἀνέγνωσε ἀπό τόν αἰθερικόν ἐγκέφαλον τοῦ βασιλέως Ναβουχοδονόσορος τό ὄνειρον τό ὁποῖον εἶχε λησμονήσει».

Ἡ δεύτερη περίπτωση ἀναφέρεται στή φυλάκιση τοῦ Ἀποστόλου Πέτρου

(Πράξ. 12, 7-11). Πῶς ἐλευθερώθηκε; Ἀπαντοῦν: «Ἄγγελος Κυρίου προεκάλεσεν ἐξαύλωσιν τοῦ σώματός του καί οὕτω τόν ἠλευθέρωσεν καί ἀπό τὰς ἀλύσεις του (...) καί ὅτε ἦτο ἐν πλήρει ἀσφαλείᾳ τότε τόν ἐπανάφερε εἰς τό ὕλικόν καί γήινον σῶμα του».

Ἡ τρίτη περίπτωση ἀφορᾶ στή συνομιλία τοῦ Κυρίου κατὰ τή Μεταμόρφωσή Του στό ὄρος Θαβώρ, πρό τοῦ ἔκουσίου Πάθους Του, μετά τοῦ Μωυσέως καί τοῦ Ἡλίου. Κατά τούς Πνευματιστές ἐδῶ ἔχουμε: «σαφές πνευματιστικόν φαινόμενον νεκρῶν ὑλοποιηθέντων καί συνομιλούντων». Τραγική ἀντίφαση ἐν προκειμένῳ ἀποτελεῖ ἡ συναρίθμηση τοῦ προφήτη Ἡλία στούς νεκρούς πλὴν ὅμως στήν Παλαιά Διαθήκη δέν ἀναφέρεται ὡς θανῶν (Δ' Βασιλειῶν 2, 11).

Ἡ τέταρτη περίπτωση ἀναφέρεται στό Ματθ. 27, 52-54 ὅπου γίνεται λόγος στήν Ἁγία Γραφή, ὅτι μετά τόν θάνατο τοῦ Κυρίου, μεταξύ τῶν ἐκτάκτων καί θαυμαστῶν γεγονότων πού ἀκολούθησαν, ἀνήκει καί ἡ περίπτωση ὅτι: «πολλά σώματα τῶν κεκοιμημένων ἁγίων ἠγέρθη» καί ἐμφανίστηκαν σέ πολλούς στά Ἱεροσόλυμα, ἀφοῦ εἶχε προηγηθεῖ ἡ Ἀνάσταση τοῦ Κυρίου. Γιά τούς Πνευματιστές δέν ὑπῆρξε πραγματική ἀνάσταση τῶν κεκοιμημένων. Τί ὑπῆρξε; Ἀπαντοῦν: «ἐπρόκειτο περί ὑλοποίησε-

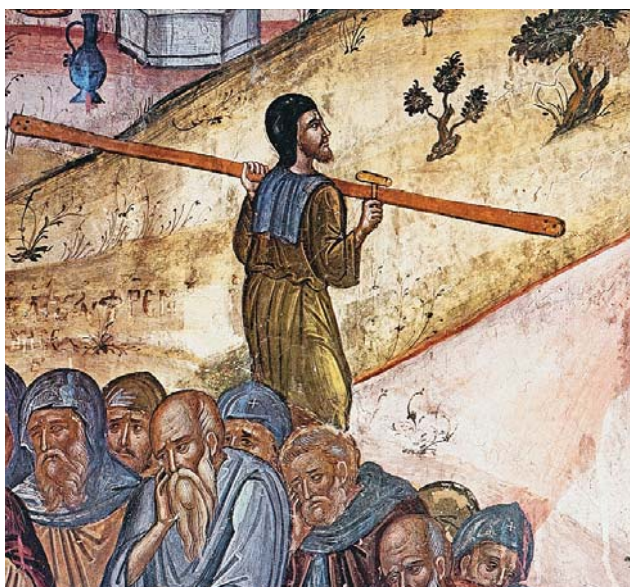
ως θανόντων». Διαπιστώνουμε ἐν προκειμένῳ τὴ διατύπωση μιᾶς κλασικῆς θέσης τοῦ Πνευματισμοῦ⁴.

Τί συμπεραίνουμε μετὰ ἀπ' ὅλα αὐτὰ; Ὅχι μόνο θεμελιώδη λογικά σφάλματα σὲ ἐπίπεδο συλλογισμῶν καὶ τεκμηρίωσης, ὄχι μόνο ἀφόρητη ἐρμηνευτικὴ κακοποίηση τῶν ἀγιογραφικῶν μαρτυριῶν, ἀλλὰ καὶ τὸ ὅτι εὐρισκόμαστε μπροστὰ

σὲ μιὰ κλασικὴ περίπτωσι προκρούστειας τακτικῆς. Ὅπως ὅμως στὴν περίπτωσι τοῦ Προκρούστη, ποῦ ἀνεξαρτήτως τῆς ἐπιλογῆς, ὁ θάνατος ἦταν ἡ τελικὴ κατάληξι, ἔτσι καὶ ἐδῶ ἡ πνευματικὴ θεώρησι τῶν βιβλικῶν δεδομένων εἶναι νοσηρὴ ὡς πρὸς τὴ σύλληψι τῆς καὶ θησιγενῆς ὡς πρὸς τὰ ἀποτελέσματά τῆς.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. Βλ. R. Hempelmann u.a (Hrsg), Panorama der neuen Religiosität, Gütersloh 2001, σσ. 248-255.
2. Βλ. W. Martin, *The Kingdom of the Cults*, (36 Revised and Expanded Edition), Minneapolis - Minnesota 1985, σσ. 227-245. Β. Grom, *Spiritismus und Mediumismus*, EZW- TEXTE 108/ 1989. J. G. Melton, *Encyclopedic Handbook of Cults in America*, New York - London 1992, σσ. 118-125.
3. Βλ. R. Biewald, *Kleines Lexikon des Okkultismus*, Leipzig 2005, σσ.170-171. Πρὸβλ. Fr.W.Haack, *psi/parapsychology*, München 1977², σσ. 52-58. K. Hutten, *Seher- Grübler- Enthusiasten*, (10η ἔκδ), Stuttgart 1966, σσ. 433-434. H.Keller, H. Krech, M. Kleiminger, *Handbuch Religiöse Gemeinschaften und Weltanschauungen*, (5η ἔκδ), Gütersloh 2000, σ. 644. Π. Τρεμπέλα, Ὁ Πνευματισμός, Ἀθῆναι 1988⁵, σ. 187-188. 213-218.
4. Βλ. Fr. W. Haack, *Aberglaube- Magie- Zauberei*, München 1989⁵, σ. 43. E. Bauer, *Spiritismus*, LSSW, (7η ἔκδ), 2001, σσ. 1003-1004. J. G. Melton, *Encyclopedic Handbook*, ὄπ.π., σ.120-121.

Λεπτομέρεια τῆς τοιχογραφίας μετὴν παραβολὴ τοῦ πλουσίου καὶ τοῦ πτωχοῦ Λαζάρου ἀπὸ τὴν Ἱ. Μ. Λουκοῦς Ἔστρους Κυνουρίας (16/17ος αἰ.)

Τρεῖς ἅγιοι τοῦ δυτικοῦ μεσαίωνα προστάτες τῆς δυτικῆς Εὐρώπης

Κωνσταντίνου Π. Χαραλαμπίδη

Ἵμοτ. Καθηγ. Ἀριστοτελείου Πανεπ. Θεσσαλονίκης

(συνέχεια ἀπό τό προηγούμενο)

Ἡ χριστιανική Εὐρώπη τοῦ ΙΔ' αἰ. εἶχε ἀνάγκη τὴν εἰρήνη, διότι οἱ ἄνθρωποι ζοῦσαν τραγικά γεγονότα ἐπιβίωσης, ἐνῶ καταστρεπτικές ἦσαν οἱ ἐλλείψεις τροφίμων ἐξ αἰτίας τῆς ψύξης τοῦ βορείου ἡμισφαιρίου, θανατηφόρες οἱ ἐπιδημίες, οἱ ὁποῖες μέ ἀφετηρία τὴν πανώλη τῶν ἐτῶν 1346-1352 ἔγιναν ἐνδημικές μέχρι σχεδόν στό τέλος τοῦ ΙΣΤ' αἰ. Ἐπίσης τρομερή ὑπῆρξε ἡ λαϊκή ἐμπιστοσύνη στή δουλεία τῆς μαγείας καί ἄλλα πού συνέβαλαν σέ κλίμα ἠθικῆς καί κοινωνικῆς κρίσης καί κατάπτωσης.

Ὡς πρὸς τὴν εἰκονογραφία τῆς Ἁγίας Μπριτζίντας¹⁸ παραθέτουμε τά παρακάτω παραδείγματα. Πρόκειται γιὰ ξυλόγλυπτα ἔργα στή σουηδική μονή Vadstena, περί τά μέσα τοῦ ΙΕ' αἰ. μέ ἀπεικόνιση τῆς ἁγίας, ὡς καθήμενης μοναχῆς, γιὰ εἰκόνα ἁγίας τράπεζας στή πινακοθήκη τῆς Ἀκαδημίας στή Φλωρεντία, ἔργο τοῦ G.A. Sogliani (1492-1544) πού παριστᾷ τὴν παράδοση τοῦ μοναχικοῦ κανόνα τοῦ τάγματός της, ἡ ἀκόμη γιὰ γλυπτό στή βασιλική τοῦ Ἁγίου Παύλου ἐκτός τῶν τειχῶν (San Paolo fuori le mura) τῆς Ρώμης, ἔργο τοῦ S. Maderno (περίπου 1576-1636), ὅπου ὡς γονυπετῆς μοναχῆ ἀκούει τὴν οὐράνια φωνή. Ἐπίσης εἶναι πολύ ἐνδιαφέρουσα ἡ σύνθετη μικρογραφία ἀπὸ τό χειρό-

γραφο Liber Celestis (Οὐράνιο Βιβλίο), στήν Ἐθνική Βιβλιοθήκη τῆς βορειοϊταλικῆς πόλης Torino, manuscriptus I,III,23, τοῦ πρώτου μισοῦ τοῦ ΙΔ' αἰ., ὅπου ἡ ἁγία ἔφιππη μεταβαίνει στήν Vadstena τῆς Σουηδίας, ἐνῶ ἀπὸ ὑψηλά, ὅπου ἡ Θεοτόκος μέσα σέ φωτεινὴ δόξα, ρίπτεται εἰλητάριο γιὰ νά τό παραλάβει. Ζωγραφικός πίνακας τοῦ λεγόμενου Topler Marstaller Ἐπιταφίου, ἐκτιθέμενος στό Γερμανικό Ἐθνικό Μουσεῖο τῆς Νυρεμβέργης, περί τό 1500, ἐμφανίζει τὴν ἁγία νά δέχεται στή μονή τῆς Alvastra, στή Σουηδία, τό οὐράνιο ὄραμα. Τέλος, μεταξύ ἄλλων, τοιχογραφία στήν ἐκκλησία Santa Maria Novella (Νέα) τῆς Φλωρεντίας, τοῦ τέλους τοῦ ΙΔ' αἰ. ἀπεικονίζει τὴν ἁγία σέ στάση προσευχῆς καί βλέποντας τὴ γέννηση τοῦ Χριστοῦ ὡς ὄραμα. Νά προστεθεῖ ὅτι χάρη στή μακρὰ παραμονή της στή ρωμαϊκὴ πρωτεύουσα, ὑφίσταται μικρὴ ἐκκλησία μέ τὴν ὀνομασία τῆς Santa Brigida, πλησίον τοῦ περίφημου Palazzo Farnese (Ἀνάκτορο Farnese)¹⁹. Τά γενικά χαρακτηριστικά τῆς ἀπεικόνισης τῆς ἁγίας εἶναι ἡ ἡγουμενικὴ ράβδος, βιβλίο, σταυρός, καρδιά μέ σμαλτωμένο σταυρό καί ἄλλα.

Οἱ τρεῖς ἅγιες προσωπικότητες τοῦ δυτικοῦ χριστιανικοῦ κόσμου πού ἀναφέρθηκαν καί πού ἐορτάζουν ἀντίστοιχα στίς 11 Ἰουλίου (ἅγιος Βενέδικτος τῆς

Norcia), στις 29 Ἀπριλίου (ἁγία Αἰκατερίνη τῆς Σιένας) καί στις 23 Ἰουλίου (ἁγία Μπριτζίντα τῆς Σουηδίας), ἐκτός τῶν πρὸς αὐτὰ τὰ πρόσωπα ἀποδιδομένων τιμῶν ὡς προστατῶν τῆς Εὐρώπης, ἀποτελοῦν καί τούς πάτρωνες ἁγίους διαφόρων ἐπαγγελημάτων καί κοινωνικῶν τάξεων. Ὁ ἅγιος Βενέδικτος τιμᾶται ἰδιαίτερα ἀπὸ τούς γεωργούς, τούς ἀρχιτέκτονες, τούς μηχανικούς, τούς χημικούς καί τούς σπηλαιολόγους.

Ἡ ἁγία Αἰκατερίνη τῆς Σιένας θεωρεῖται προστάτρια ὅλης τῆς ἰταλικῆς χώρας.

Ἐχέγγυα τῆς ἐνωμένης χριστιανικῆς δυτικῆς Εὐρώπης μὲ ἰδιαίτερες λατρευτικές τιμές ἀπὸ τούς λαούς της σέ ναούς καί προσκυνήματα διαφόρων περιόδων τῆς χριστιανικῆς τέχνης συνιστοῦν οἱ τρεῖς αὐτές ἅγιες προσωπικότητες τούς μεγάλους ὁδηγούς καί τούς συμβούλους στήν πνευματική καί στήν πολιτιστική πορεία τῆς Ἑσπερίας.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

18. Γιά περισσότερα εἰκονογραφικά παραδείγματα τῆς ἁγίας Μπριτζίντας τῆς Σουηδίας βλ. LCI V (1973), ἄρθρο Birgitta von Schweden, σσ. 401-403.
19. Στό ἱστορικό κέντρο τῆς Ρώμης, κοντά στό πεδίο τοῦ Ἄρεως, κεῖται τό λαμπρότατο Palazzo Farnese (Ἀνάκτορο Farnese). Ἄνηκε στόν καρδινάλιο Farnese, τῆς φεουδαρχικῆς οἰκογένειας μὲ τὴν ὀνομασία αὐτή, μεταξὺ τοῦ ΙΑ' αἰ. καί ΙΒ' αἰ., τὸν μετέπειτα πάπα Ρώμης Ἀλέξανδρο Γ' (1159-1181), χορηγὸ ἀνοικοδόμησης τοῦ ὑπόψη παλατιοῦ. Τίς ἐργασίες ἀνέλαβε ὁμάδα καλλιτεχνῶν, ὅπως τοῦ Antonio da Sangallo τοῦ Νεότερου, ἀπὸ τὴ Φλωρεντία (1483-1546), τοῦ Μιχαήλ Ἀγγέλου (Michelangelo Buonarroti, 1475-1564), φλωρεντιανοῦ γλύπτη, ζωγράφου ἀρχιτέκτονα καί ποιητῆ καί τῶν Annibale (1560-1609) καί Agostino Carracci (1557-1602), ἐξαδέλφων τοῦ Lodovico Carracci (1555-1619), ὀνομαστῆς οἰκογένειας ζωγράφων ἀπὸ τὴν Bologna σέ διαφορετικὲς ἐποχές. Σήμερα τό παλάτι αὐτό, στεγάζει τὴ γαλλικὴ πρεσβεία στό ἰταλικὸ κράτος καί τὴν γνωστὴ Ecole Française (Γαλλικὴ Σχολή), ἀφιερωμένη στίς ἀνασκαφές τῶν γάλλων στόν ἰταλικὸ χῶρο, στίς μελέτες καί ἔρευνες τῆς ἱστορίας τῆς ἀρχαιολογίας καί τῆς ἱστορίας τῆς τέχνης. Ἐκεῖ ἀρχίζει καί ἡ via Monserrato, πρὸς τιμὴν τοῦ γνωστοῦ ἱεροῦ προσκυνήματος τῶν βενεδικτίνων μοναχῶν, στήν Καταλανία τῆς Ἰσπανίας, μὲ πρώτη κατασκευὴ παρεκκλήσιο τῆς Θεοτόκου, στόν Θ' αἰ. Ἔχει ἱστορικό χαρακτήρα, διότι ἀπὸ τὸν ΙΒ' αἰ. ἦσαν οἱ κατοικίες ἰσπανῶν ἀρχιερέων ὑπερετούντων στοὺς τότε πάπες Βοργίης, ἰδιαίτερα στόν Ἀλέξανδρο ΣΤ' (1493-1503) ἀλλὰ καί σέ προηγούμενους. Ἡ ὁδὸς αὐτὴ στό τέλος τῆς συνεχίζει μὲ ἄλλη ὀνομασία, τὴν via dei Banchi Vecchi (ὁδὸς τῶν Παλαιῶν Ἐδωλιῶν - Τραπεζῶν, οἱ πρῶτες μορφές τῶν σημερινῶν Τραπεζῶν), καταλήγοντας στό κεντρικὸ Corso Vittorio Emanuele (Κεντρικὴ ὁδὸς Βίκτωρα Ἐμμανουήλ) μὲ κατεύθυνση τὴν ὁμώνυμη γέφυρα στόν ποταμὸ Τίβερη καί κατόπι πρὸς τὴν πόλη τοῦ Βατικανοῦ. Βλ. Roma e Dintorni, σσ. 235-236.

Μικρογραφία τοῦ Κώδικος Τάφου 14 (φ.33 ν) τοῦ 11ου αἰ. πού εἶναι θησαυρισμένο στήν Πατριαρχικὴ Βιβλιοθήκη τῆς Ἱερουσαλῆμ, μὲ παράσταση πολυκάλαμου αὐλοῦ (σύριγγα τοῦ Πάνα) καί πλαγιάουλου

Ἀποστολικοί Κανόνες (ζ')

Παναγιώτη Μπούμη

Ὁμοτίμου Καθηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν

(συνέχεια ἀπό τό προηγούμενο)

ΚΑΝΟΝΑΣ ΙΔ' (14ος)

Κείμενο: Ἐπίσκοπον μή ἐξεῖναι καταλείψαντα τήν ἑαυτοῦ παροικίαν ἑτέρα ἐπιπηδᾶν, κἄν ὑπό πλειόνων ἀναγκάζηται, εἰ μή τις εὐλογος αἰτία ᾗ, τοῦτο βιαζομένη αὐτόν ποιεῖν, ὡς πλέον τι κέρδος δυναμένου αὐτοῦ τοῖς ἐκεῖσε λόγῳ εὐσεβείας συμβάλλεσθαι· καί τοῦτο δέ οὐκ ἀφ' ἑαυτοῦ, ἀλλά κρίσει πολλῶν ἐπισκόπων, καί παρακλήσει μεγίστη.

Μετάφραση: Δέν ἐπιτρέπεται ὁ ἐπίσκοπος, ἀφοῦ ἐγκαταλείψει τή δική του ἐπαρχία, νά ἐγκατασταθεῖ αὐθαίρετα σέ ἄλλη, ἀκόμα καί ἂν ἀναγκάζεται (σέ αὐτό) ἀπό πολλούς, ἐκτός καί ὑπάρχει κάποια εὐλογη αἰτία, πού νά τόν πιέζει νά τό κάνει, ἐπειδή θά μπορούσε νά συμβάλει σέ μεγαλύτερη (πνευματική) ὠφέλεια στούς ἐκεῖ (πιστούς) λόγῳ τῆς εὐσεβείας (του). Καί αὐτό (θά τό πράξει) ὅχι μέ δική του πρωτοβουλία, ἀλλά μέ τήν ἔγκριση πολλῶν ἐπισκόπων καί μετά ἀπό πάρα πολύ μεγάλη παράκληση.

Παράλληλοι κανόνες: Ἀποστολικός ὁ λέ', τῆς Α' ὁ ἐ', τῆς Β' ὁ β', τῆς Δ' ὁ ε', τῆς ΣΤ' ὁ κ', τῆς Ἀντιόχειας οἱ ιγ', ις' καί κα', τῆς Σαρδικῆς οἱ α', β' καί γ', τῆς Καρθαγένης ὁ μη'/νζ'.

Σχόλιο: Ποτέ ἡ Ἐκκλησία ὡς θεανθρώπινος ὀργανισμός δέν ἔθεσε κανόνες

γιά τόν ἑαυτό Της «ὡς ὄλον», ἀφοῦ εἶναι ἁγία καί δίκαιη. Ἐχει ἐλευθερία κινήσεων βάσει τῆς ἀλήθειάς Της. Οἱ κανόνες εἶναι γιά τά ἐπί μέρους μέλη Της, χωρίς νά ἐξαιροῦνται ἀκόμη καί οἱ τοπικές Ἐκκλησίες.

ΚΑΝΟΝΑΣ ΙΕ' (15ος)

Κείμενο: Εἷ τις πρεσβύτερος, ἢ διάκονος, ἢ ὄλως τοῦ καταλόγου τῶν κληρικῶν, ἀπολείψας τήν ἑαυτοῦ παροικίαν, εἰς ἑτέραν ἀπέλθῃ, καί παντελῶς μεταστάς διατρίβῃ ἐν ἄλλῃ παροικίᾳ, παρά γνώμῃ τοῦ ἰδίου ἐπισκόπου, τοῦτον κελεύομεν μηκέτι λειτουργεῖν. Εἰ μάλιστα προσκαλουμένου αὐτόν τοῦ ἐπισκόπου αὐτοῦ ἐπανελθεῖν, οὐχ ὑπήκουσεν, ἐπιμένων τῇ ἀταξίᾳ ὡς λαϊκός μέντοι ἐκεῖσε κοινωνεῖτω.

Μετάφραση: Ἐάν κάποιος πρεσβύτερος ἢ διάκονος ἢ ὁποιοσδήποτε γενικῶς ἀπό τόν κατάλογο τῶν κληρικῶν, ἀφοῦ ἐγκαταλείψει τήν ἐνορία του, πάει σέ ἄλλη, καί ἀφοῦ ἀναχωρήσει ὀριστικά, διαμένει σέ ἄλλη ἐπαρχία, παρά τή γνώμη τοῦ ἐπισκόπου του, αὐτόν διατάσσομε νά μή λειτουργεῖ πλέον. Καί ἐάν μάλιστα, ἀφοῦ τόν προσκάλεσε πολλές φορές ὁ ἐπίσκοπός του νά ἐπιστρέψει, δέν ὑπάκουσε, ἐπιμένοντας στήν ἀταξία, ὡς λαϊκός πιά ἐκεῖ (πού εἶναι) νά κοινωνεῖ.

Παράλληλοι κανόνες: Τῆς Α' οἱ ιε' καί ις', τῆς Δ' οἱ δ', ε', ι', κ' καί κγ', τῆς ΣΤ' οἱ ιζ' καί ιη', τῆς Ζ' οἱ ι' καί ιε', τῆς Ἀντιόχειας ὁ γ', τῆς Σαρδικῆς οἱ ιε', ις' καί ιζ', τῆς Καρθαγένης οἱ γ'/ρ', ρά', ρβ' καί /η'.

Σχόλιο: Ἡ λέξη παροιμία σημαίνει καί τήν ἐπαρχία-ἐπισκοπή καί τήν ἐνορία. Κάθε κληρικός πρέπει νά λαμβάνει τήν ἀπολυτική ἐπιστολή τοῦ ἐπισκόπου του, προκειμένου νά μεταβεῖ σέ ἄλλη παροιμία (ἐπισκοπή).

ΚΑΝΟΝΑΣ Ι' (16ος)

Κείμενο: *Εἰ δέ ὁ ἐπίσκοπος, παρ' ᾧ τυγχάνουσι, παρ' οὐδέν λογισάμενος τήν κατ' αὐτῶν ὀρισθεῖσαν ἀργίαν, δέξεται αὐτούς ὡς κληρικούς, ἀφοριζέσθω ὡς διδάσκαλος ἀταξίας.*

Μετάφραση: Ἄν μάλιστα ὁ ἐπίσκοπος, κοντά στόν ὁποῖο βρίσκονται (οἱ προαναφερθέντες στό 15ο κανόνα), χωρίς νά λάβει καθόλου ὑπόψη του τήν ἐπιβληθεῖσα σ' αὐτούς ἀργία, τούς δεχθεῖ ὡς κληρικούς, νά ἀφορίζεται ὡς διδάσκαλος ἀταξίας.

Παράλληλοι κανόνες: Ἀποστολικοί οἱ ι' καί ιβ', τῆς ΣΤ' οἱ ιζ' καί ιη', τῆς Ἀντιόχειας ὁ γ', τῆς Καρθαγένης οἱ νδ'/εγ' καί νε'/εδ'.

ΚΑΝΟΝΑΣ ΙΖ' (17ος)

Κείμενο: *Ὁ δυσί γάμοις συμπλακεῖς μετά τό βάπτισμα, ἢ παλλακὴν κτησάμενος, οὐ δύναται εἶναι ἐπίσκοπος, ἢ πρεσβύτερος, ἢ διάκονος, ἢ ὄλως τοῦ καταλόγου τοῦ ἱερατικοῦ.*

Μετάφραση: Ἐκεῖνος πού μετά τό βάπτισμα σύναψε δύο φορές γάμο ἢ ἀπόκτησε παλλακή, δέν μπορεῖ νά εἶναι

ἐπίσκοπος ἢ πρεσβύτερος ἢ διάκονος ἢ ὁποιοδήποτε μέλος τοῦ ἱερατικοῦ καταλόγου.

Παράλληλοι κανόνες: Τῆς ΣΤ' ὁ γ', τῆς Νεοκαισάρειας οἱ γ' καί ιζ', τοῦ Μεγάλου Βασιλείου οἱ ιβ', ν' καί π'.

ΚΑΝΟΝΑΣ ΙΗ' (18ος)

Κείμενο: *Ὁ χήραν λαβῶν, ἢ ἐκβεβλημένην, ἢ ἐταίραν, ἢ οἰκέτιν, ἢ τῶν ἐπίσκηνης, οὐ δύναται εἶναι ἐπίσκοπος, ἢ πρεσβύτερος, ἢ διάκονος, ἢ ὄλως τοῦ καταλόγου τοῦ ἱερατικοῦ.*

Μετάφραση: Ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος ἔλαβε (σύζυγο) χήρα ἢ διαζευγμένη ἢ πόρνη ἢ δούλη ἢ θεατρίνα δέν μπορεῖ νά εἶναι ἐπίσκοπος ἢ πρεσβύτερος ἢ διάκονος ἢ ὁποιοδήποτε μέλος τοῦ ἱερατικοῦ καταλόγου.

Ἀγιογραφικά χωρία: Λευϊτ. 21,7 καί 14, Ἰεζ. 44,22.

Παράλληλοι κανόνες: Τῆς ΣΤ' οἱ γ' καί κς', τοῦ Μεγάλου Βασιλείου ὁ κζ'.

Σχόλιο: Τά πρόσωπα τῆς σκηνης μετεῖχαν πολλές φορές σέ ἄσεμνα θεάματα.

ΚΑΝΟΝΑΣ ΙΘ' (19ος)

Κείμενο: *Ὁ δύο ἀδελφάς ἀγαγόμενος, ἢ ἀδελφιδήν, οὐ δύναται εἶναι κληρικός.*

Μετάφραση: Ἐκεῖνος πού ἔχει νυμφευθεῖ δύο ἀδελφές, ἢ τήν ἀνηψιά του (κόρη ἀδελφοῦ[-ῆς] του) δέν μπορεῖ νά εἶναι κληρικός.

Παράλληλοι κανόνες: Τῆς ΣΤ' οἱ γ' καί κς', τῆς Νεοκαισάρειας ὁ β', τοῦ Μεγάλου Βασιλείου οἱ κγ' καί οη', τοῦ Θεοφίλου ὁ ε'.

(συνεχίζεται)

Οἱ Κολλυβάδες καὶ ἡ νῆσος Σκιαθός (α')

Πρωτ. Κωνσταντίνου Ν. Καλλιανού

Ἐφημ. Ἱ. Ν. Ἁγίου Παντελεήμονος Σκοπέλου, Ἱ. Μ. Χαλκίδος

ΑΝ καὶ πολλά ἔχουν γραφεῖ γιὰ τό λεγόμενο κίνημα τῶν Κολλυβάδων, τοὺς δύο Ἀλέξανδρους, ἀλλὰ καὶ τὴ νῆσο Σκιαθό, ἡ δική μου μελέτη ἔρχεται νὰ προσθέσει στίς ὅσες πληροφορίες ἔχουν παρατεθεῖ, τὴν ἄλλη πλευρὰ τοῦ ζητήματος, δηλαδή τὴν προσωπογραφία τῆς κολλυβαδικῆς Σκιαθίτικης κοινότη-
τας. Ἀλλὰ, «ποία τις ἦτο ἡ Κοινότης τῶν Κολλυβάδων», γιὰ θυμηθοῦμε καὶ τὸν Παπαδιαμάντη;

Γιὰ νὰ γνωρίσουμε τὴν ὄντως πανίερο Κοινότητα τῶν ἱεροπρεπῶν αὐτῶν Πατέρων ἀσφαλῶς πρέπει νὰ ἀνατρέξουμε στὰ γεγονότα, τὰ ὁποῖα ἔλαβαν χώρα στίς ἀρχές τοῦ 18^{ου} στή Σκήτη τῆς ἁγίας Ἄννης, στὸν Ἄθωνα. Συγκεκριμένα, θὰ παραθέσουμε μιὰν ἀνέκδοτη ὡς σήμερα διήγηση σχετικά μέ τὴν ἀφορμὴ πού δόθηκε, ὥστε ν' ἀρχίσουν οἱ ταραχές. Μάλιστα, ἐνῶ ὡς σήμερα ὅλοι σχεδόν οἱ ἱστορικοὶ πού ἀσχολήθηκαν μέ τό ζήτημα αὐτό, τό τοποθετοῦν γύρω στό 1754, ὅταν ἄρχισαν οἱ ἐργασίες γιὰ τὴν ἐκ βάθρων ἀνοικοδόμησι τοῦ νέου Κυριακοῦ τῆς Σκήτης, ἡ διήγηση πού παραθέτουμε μᾶς πληροφορεῖ, πῶς οἱ πρῶτες ταραχές ἄρχισαν στίς ἀρχές τοῦ 18^{ου} αἰ. Στό φ. 6 τοῦ χφου πού ἐπιγράφεται: «Φραγγέλιον, ᾧ ἀπορραπίζονται οἱ ἐν τῷ ἱερῷ

Ἰω. Ν. Φραγκούλα, Μνημόσυνο τῆς Ἀναστάσεως ἀσχημονοῦντες, ἥτοι οἱ ἐν τῇ Κυριακῇ νεκρολογοῦντες» που σώζεται στό Ἀρχεῖο τῆς Μονῆς τοῦ Εὐαγγελισμοῦ στή Σκιαθό διαβάζουμε:

«Εἰς τό πλέον εὐλαβέστερον καὶ ἀγιώτερον μέρος τοῦ Ὁρους, εἰς τὴν περιώ-
νυμον καὶ περιβόητον Σκήτην τῆς ἁγίας Ἄννης, πρό χρόνων ἤδη τινῶν ἄρχισε νὰ ἀθετῆται ἡ Ἀποστολικὴ αὐτὴ παράδο-
σις, ἀπλῶς μέν καὶ ἀφιλονείκως πρότε-
ρον, περιεργότερον δέ καὶ πεισιμονικώ-
τερον ὕστερον ... Ὡς γάρ πατέρες τινες φιλαλήθεις ἐξ αὐτῆς μέσα τῆς Σκήτης ἐδίδαξαν ἡμᾶς, ἡ πρώτη ἀρχή (τῶν διενέξεων) οὕτως ἐστάθη.

Κάποιος, φασί, Χριστιανός Ἰωαννίτης, Δημήτριος τοῦνομα, ἐν Βενετία τελευτήσας εἰς τοὺς ἀχτ' (1690) ἀπὸ Χριστοῦ ἀφῆκεν εἰς τὴν Σκήτην ταύτην τέσσαρας ἀγρυπνίας ἐτησίους διὰ πάντα, μετὰ μνημοσύνη αὐτοῦ, νὰ γίνωνται εἰς ρητάς ἡμέρας ἁγίων, ἀπὸ τοὺς ὁποίους, ἄλλοι μέν ἔχουσι ἀγρυπνίας, ἄλλοι δέ οὐχί. Οἱ γοῦν ἁγιαννῖται τῶν μὴ ἐορταζομένων ἁγίων τὰς ἀγρυπνίας ἐποιοῦν αὐτάς τε καὶ τὰ μνημόσυνα ἐν τῇ Κυριακῇ. Ἀλλὰ καὶ τῶν ἐορταζομένων ἁγίων τὰς ἀγρυπνίας ποιοῦντες πολλάκις ἐν ταῖς Κυριακαῖς, καθὼς συμπίπτουσιν ἐποιοῦν ἅμα καὶ τὰ μνημόσυνα· αὕτη εἶναι ἡ

πρώτη ἀρχή τῶν τοσοῦτων καί τοιούτων ταραχῶν».

Ἡ μετάθεση, λοιπόν, τῶν μνημοσύνων ἀπό τό Σάββατο, πού εἶναι ἡμέρα ἀφιερωμένη στούς κεκοιμημένους, τήν Κυριακή, πού ἔχει ἀναστάσιμο χαρακτήρα δημιουργεῖ μεγάλα προβλήματα στόν ἡσυχαστικό κι εὐκατάλυτο χῶρο τοῦ Ἱεροσολύμων. Ἀρχίζουν δηλαδή πολυχρόνιες διενέξεις, καταγγελίες στόν Οἰκουμενικό Θρόνο, ἀκόμα καί δολοφονίες μοναχῶν. Ἔτσι, πολλοί ἐνάρετοι μοναχοί ἐγκαταλείπουν τό Ἱερό καί ἐγκαθίστανται σέ ἄλλους, ἐκτός τοῦ Ἱεροσολύμων τόπους, ἰδρύοντας ἐκεῖ μοναστήρια μέ σημαντική πνευματική ἀκτινοβολία.

Μεταξύ αὐτῶν πού ἔφυγαν πρῶτοι ἀπό τό Ἱερό ἦταν καί ὁ κήτωρ τῆς περιπόλου Μονῆς τῆς Εὐαγγελιστρίας, πού βρίσκεται στή θέση «Ἀγαλλιανού» τῆς Σκιαθοῦ, Νήφων ἱερομόναχος, ὁ δικαίως ἐπωνομαζόμενος Κοινοβιάρχης. Ὁ ἱερομόναχος αὐτός μαζί μέ τόν ὁσιακή βιοτής ἱερομόναχο Ἀθανάσιο τόν Πάριο καί τόν ἱεροδιάκονο Νεόφυτο τόν Καυσοκαλυβίτη ὑπῆρξαν ἀπό τοὺς πρωτεργάτες τοῦ κινήματος.

Ἀπό τό Ἱερό Ἱεροσολύμων ὁ Νήφων μέ τή μικρή συνοδεία του, ἀφοῦ διέλθει τά νησιά Σάμο καί Ἰκαρία, ἐγκαθίσταται στή Σκιαθο, ὕστερα ἀπό τήν πρόταση τοῦ πνευματικοῦ του τέκνου, τοῦ μοναχοῦ Γρηγορίου, Γεωργίου Χατζησταμάτη κατὰ κόσμον καί γόνον εὐγενοῦς καί πλουσίας Σκιαθίτικης οἰκογενείας, μετέπειτα ἱερομονάχου Γρηγορίου καί δευτέρου ἡγουμένου τοῦ Εὐαγγελισμοῦ. Στή Σκιαθο, τό 1794, συστήνει ὁ Γ. Νήφων τό μοναστήρι τοῦ Εὐαγγελισμοῦ, «τό νέο μοναστήρι» καθὼς λεγόταν στή Σκιαθο,

που συνεχίζει τή γνήσια λειτουργική παράδοση τοῦ Ἁγίου Ἱεροσολύμων. Τό γεγονός αὐτό ἐπιδρά θετικά στίς συνειδήσεις τῶν ἀπλῶν νησιωτῶν –κλήρου καί λαοῦ– ὥστε τό λεγόμενο Κολλυβαδικό πνεῦμα νά διαποτίσει ὡς τίς μέρες μας τή λειτουργική ζωή τῆς Σκιαθοῦ.

Θά προσπαθήσω νά παρουσιάσω περιληπτικά τίς Μορφές τῶν ἁγίων Κολλυβαδῶν Πατέρων πού ἀσκήθηκαν στήν Εὐαγγελίστρια ἀφήνοντας, μετά τήν ἐκδημία ἢ ἀναχώρησή τους τό χνῶτο τοῦ ἁγιασμοῦ καί τῆς Χάριτος νά θερμαίνει τήν κάθε ψυγμένη ἀνθρώπινη καρδιά. Ἔχω δέ τή γνώμη, πῶς ἡ μνημόνευση τῶν ὀνομάτων τῶν ἁγίων Κολλυβαδῶν θά μᾶς βοηθήσει, ὥστε νά σχηματίσουμε τόν πνευματικό χάρτη τῆς ὄντως θεοφιλοῦς καί εὐλογημένης νήσου Σκιαθοῦ.

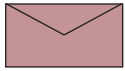
Νήφων Νικολαράτος, ἱερομόναχος ἀπό τή Χίο. Ἀσκήτευσε στό Ἱερό Ἱεροσολύμων, στήν περιοχή γύρω ἀπό τή Σκήτη τοῦ Παντοκράτορος. Ὑπῆρξε ἓνας ἀπό τοὺς πρώτους ἀπεσταλμένους, ἐκ μέρους τῶν Κολλυβαδῶν, στόν Πατριάρχη Θεοδόσιο τόν Α', τόν ἀπό Θεσσαλονίκης.

Λόγω τοῦ ὅτι ὑπῆρξε πρωτεργάτης τοῦ κινήματος, φεύγει ἀπό τό Ἱερό μαζί μέ τή συνοδεία του καί ἐγκαθίσταται στή Σάμο. Τό 1775 μεταβαίνει στήν Ἰκαρία ὅπου ἰδρύει τή Μονή τοῦ Εὐαγγελισμοῦ. Στή συνέχεια ἔρχεται μέ μικρή συνοδεία στή Σκιαθο, ὅπου τό 1794, ὅπως προανέφερα κτίζει τό «νέο μοναστήρι» κι αὐτό ἀφιερωμένο στόν θεῖο Εὐαγγελισμό.

Ἐκοιμήθη ὁσιακῶς τό 1809. Κατά τήν ἀνακομιδή τῶν λειψάνων του αὐτά «ῶφθησαν πηγάζοντα εὐωδία ἀρητον». Τιμᾶται πλέον ὡς Ἱερός καί ἡ μνήμη του εἶναι στίς 28 Δεκεμβρίου.

Ἀξιότιμε κ. διευθυντά,

περίπου κατά τὰ δύο τελευταία ἔτη εἰς τὰς σελίδας τοῦ Ἐφημερίου διεξάγεται ἕνας πολύ σημαντικός διάλογος μεταξύ τιμιωτάτων καί κατά πάντα σεβαστῶν κληρικῶν τῆς Ἐκκλησίας μας περί τῆς διδασκαλίας τοῦ Γρηγορίου Θεσσαλονίκης τοῦ Παλαμᾶ, τοῦ ὁποίου διαλόγου ἀναμένομεν μέ ἐνδιαφέρον τήν συνέχειαν καί τήν τελικήν ἔκβασιν. Ἐπειδή κατὰ τήν κατάθεσιν ἐπιχειρημάτων ἐξ ἐκάστης πλευρᾶς ἐγράφη κάπου ὅτι κατ' ἔτος ἐν τῇ Α' Κυριακῇ τῆς Τεσσαρακοστῆς ἀναγινώσκωμεν τό Συνοδικόν τῆς Ὁρθοδοξίας καί ὅτι ἐν αὐτῷ ὁμολογοῦμεν ὡς κτιστόν τό κατά τήν Μεταμόρφωσιν τοῦ Κυρίου ἐξαστράψαν φῶς, θά ἤθελα ὡς ὑπεύθυνος ἐπί τῆς συντάξεως τοῦ Κανοναρίου (= ἐτησίου τυπικοῦ) τῶν Διπτύχων νά ἀναφέρω τά κάτωθι πρὸς πλήρη ἐνημέρωσιν τῶν ἀναγνωστῶν περί τῆς κρατούσης λειτουργικῆς πράξεως καί πρὸς ἀποφυγὴν ἐσφαλμένων ἐντυπώσεων περί τοῦ ἀληθοῦς περιεχομένου τῶν λειτουργικῶν τῆς Ἐκκλησίας κειμένων.

1. Κατά τήν Κυριακῇ τῆς Ὁρθοδοξίας λαμβάνει χώραν, ὡς γνωστόν, ἡ καθιερωθεῖσα λιτάνευσις τῶν ἱερῶν κανόνων, τό τυπικόν τῆς ὁποίας ἀναλυτικῶς δια-

λαμβάνεται ἐν τοῖς Διπτύχοις, καί μάλιστα ὑπό δύο μορφάς, μίαν συντομωτέραν καί μίαν ἐκτενεστέραν. Καί κατά τὰς δύο μορφάς τῆς ἐν λόγῳ λιτανεύσεως δέν ἀναγινώσκειται τό Συνοδικόν τῆς Ὁρθοδοξίας, ἀλλά μόνον βραχύταται περικοπαί ἐξ αὐτοῦ (δύο εἰς τήν μίαν τάξιν, καί 4 εἰς τήν ἄλλην), αἱ ὁποῖαι συμποσοῦνται εἰς κείμενον μόλις ὑπερβαῖνον τήν μίαν ἐντυπον σελίδα μικροῦ σχήματος. Τό πλήρες κείμενον τοῦ Συνοδικοῦ ὑπάρχει βεβαίως εἰς τό λειτουργικόν βιβλίον τοῦ Τριωδίου καί ὑπερβαίνει τὰς 10 ἐντύπους σελίδας μεγάλου σχήματος. Ἐπομένως κατὰ τήν Κυριακῇ τῆς Ὁρθοδοξίας ἀναγινώσκειται ἐλαχιστότατον τμήμα τοῦ Συνοδικοῦ διά τὰς ἀνάγκας τῆς καθιερωμένης ἐορτίου λιτανείας, τό ὁποῖον βεβαίως δέν εἶναι δυνατόν νά περιέχη τὰς ὑψηλάς δογματικᾶς διδασκαλίας τοῦ πλήρους κειμένου.

2. Ἄν ἀνατρέξῃ κανεῖς εἰς τό πλήρες Συνοδικόν τοῦ ἐντύπου Τριωδίου, θά διαπιστώσῃ ὅτι ὑπάρχουν ἐκτεταμέναι καί σαφέσταται ἀναφοραί εἰς τό φῶς τῆς θείας Μεταμορφώσεως. Συγκεκριμένως εἰς τό τμήμα τοῦ Συνοδικοῦ τό ἐπιγραφόμενον «Τά κατά τοῦ Βαρλαάμ καί Ἀκινδύνου (8) κεφάλαια» ἀναφέρονται ἐπί λέξει τὰ ἐξῆς:

Βαρλαάμ και Ἀκινδύνω και τοῖς ὁπαδοῖς και διαδόχοις αὐτῶν, ἀνάθεμα (γ'). Τοῖς αὐτοῖς φρονοῦσι και λέγουσι τό λάμψαν ἀπό τοῦ Κυρίου ἐπί τῆς θείας αὐτοῦ Μεταμορφώσεως φῶς ποτέ μέν εἶναι ἴνδαλμα και κτίσμα και φάσμα ἐπί βραχύ φανέν και διαλυθέν παραχρῆμα, ποτέ δέ αὐτήν τήν οὐσίαν τοῦ Θεοῦ, ὡς εἰς αὐτά τά ἐναντιώτατα φρενοβλαβῶς και ἀδύνατα παντελῶς ἑαυτούς ἐπιρρίπτουσι, και τοῦτο μέν τήν Ἀρείου μαινομένοις μανίαν εἰς κτιστά και ἄκτιστα τήν μίαν θεότητα και τόν ἕνα Θεόν κατατέμνοντος, τοῦτο δέ τῇ τῶν Μασσαλιανῶν δυσσεβείᾳ συμφυρομένοις, τήν θείαν οὐσίαν ὀρατήν εἶναι λεγόντων, μή ὁμολογοῦσι δέ κατά τάς τῶν ἁγίων θεοπνεύστους θεολογίας και τό τῆς Ἐκκλησίας εὐσεβές φρόνημα, μήτε κτίσμα εἶναι τό θειότατον ἐκεῖνο φῶς μήτε οὐσίαν Θεοῦ, ἀλλ' ἄκτιστον και φυσικήν χάριν και ἔλλαμψιν και ἐνέργειαν, ἐξ αὐτῆς τῆς θείας οὐσίας ἀχωρίστως αἰεὶ προϊοῦσαν, ἀνάθεμα (γ').

Ἰκανάς παραγράφους κατωτέρω (μετά τήν φήμην τῶν τεθνεώτων ὀρθοδόξων βασιλέων) τό Συνοδικόν ἐπανέρχεται εἰς τό θέμα και ἀφιερώνει ἄλλας δύο παραγράφους, αἱ ὁποῖαι ἔχουν ὡς ἑξῆς:

Τῶν ὁμολογούντων τό ἐκλάμψαν ἀπορρήτως φῶς ἐπί τοῦ ὄρους τῆς τοῦ Κυρίου Μεταμορφώσεως φῶς ἀπρόσιτον εἶναι και φῶς ἄπλετον και φύσιν ἀπερινόητον θείας αἴγλης και δόξαν ἀπόρρητον και θεότητος δόξαν ὑπερτελῆ και προτέλειον και ἄχρονον τοῦ Υἱοῦ δόξαν και βασιλείαν Θεοῦ και κάλλος ἀληθινόν και ἐράσμιον περί τήν θείαν και μακαρίαν φύσιν και φυσικήν δό-

ξαν Θεοῦ και Θεότητα Πατρός και Πνεύματος ἐν Υἱῷ μονογενεῖ ἀπαστράπτουσαν, ὡς οἱ θεῖοι και θεοφόροι πατέρες ἡμῶν εἰρήκασιν, Ἀθανάσιος και Βασίλειος οἱ μεγάλοι, Γρηγόριος ὁ θεολόγος και Ἰωάννης ὁ χρυσοστόμος ἔτι τε και ὁ ἐκ Δαμασκοῦ Ἰωάννης, και διά ταῦτα και ἄκτιστον δοξαζόντων τό θειότατον τοῦτο φῶς, αἰωνία ἡ μνήμη (γ').

Τῶν δοξαζόντων τό φῶς τῆς τοῦ Κυρίου μεταμορφώσεως ἄκτιστον μέν διά τά προειρημένα, μή μέντοιγε αὐτό εἶναι λεγόντων τήν ὑπερουσίον τοῦ Θεοῦ οὐσίαν ὡς ἐκείνης ἀοράτου παντάπασι και ἀμεθέκτου μενούσης: «Θεόν γάρ οὐδεὶς ἐώρακε πώποτε», δηλαδή καθὼς ἔχει φύσεως, οἱ θεολόγοι φασί: δόξαν δέ μᾶλλον αὐτό λεγόντων φυσικήν τῆς ὑπερουσίας ἐξ ἐκείνης προϊοῦσαν ἀδιαιρέτως και ἐπιφαινομένην διά φιλανθρωπίαν Θεοῦ τοῖς κεκαθαρμένοις τόν νοῦν, μεθ' ἧς δόξης ὁ Κύριος ἡμῶν και Θεός ἤξει κατά τήν δευτέραν και φρικτήν αὐτοῦ παρουσίαν «κρίναι ζῶντας και νεκρούς», ὡς οἱ θεολόγοι τῆς ἐκκλησίας φασίν, αἰωνία ἡ μνήμη (γ').

Ἐπομένως συμφώνως μέ τό πραγματικόν και πλήρες κείμενον τοῦ Συνοδικοῦ τῆς Ὄρθοδοξίας, τό ὁποῖον λόγω τῆς μεγάλης ἐκτάσεώς του δέν ἀναγινώσκειται κατά τήν Κυριακήν τῆς Ἐκκλησίας, τό ἐκ τοῦ μεταμορφωθέντος Κυρίου περιλάμψαν τούς τρεῖς αὐτόπτας μαθητάς φῶς εἶναι ἄκτιστον, και τοῦτο εἶναι σωτήριοι τῆς Ἐκκλησίας δόγμα και γλυκύ τῆς Ὄρθοδοξίας κήρυγμα.

Σᾶς εὐχαριστῶ διά τήν φιλοξενίαν.

Διονύσιος Ἀνατολικιώτης

Ἄξιότιμε Κε Διευθυντά,
Χριστός Ἀνάστη.

Ἐπί ἐνάμισι χρόνο παρακολουθοῦμε στήν στήλη ἐπικοινωνίας τοῦ ΕΦΗΜΕΡΙΟΥ τίς ἐπιστολές τοῦ Ἀρχιμ. κ. Χριστόδουλου Ταμπακόπουλου οἱ ὁποῖες μᾶς ἔχουν ἐκπλήξει δυσάρεστα. Καί τοῦτο διότι ὡς μή ὠφελε ἀναμοχλεύει σέ αὐτές τήν ἡσυχαστική ἔριδα πού ἔλαβε χώρα κατά τόν ἸΔ΄ αἰῶνα στήν Ρωμανία (βλ. Βυζαντινή Αὐτοκρατορία).

Ἄς δοῦμε λοιπόν τί συνέβη τότε κατά τόν ἀείμνηστο καθηγητή μας τῆς Πατρολογίας Στυλιανό Παπαδόπουλο πού ἀπέθανε ὡς μοναχός Γεράσιμος «Ἐάν νῦν ἀναλογισθῶμεν τήν κατά τούς ἀκολουθήσαντας τόν Ἰδ΄ καί Ἰε΄ αἰῶνας ἀγωνιώδη προσπάθειαν τῶν Ρωμαιοκαθολικῶν, ἵνα λύσουν τό ὑψιστον πρόβλημα τῆς γνώσεως τοῦ Θεοῦ... ἀντιλαμβανόμεθα ὁποῖαν σημασίαν ἐνέχει τό γεγονός, ὅτι τό πρόβλημα τοῦτο ἐλύθη ὀριστικῶς ἐν Βυζαντίῳ κατά τόν Ἰδ΄ αἰῶνα. Ἦλθε δέ ἡ λύσις αὕτη ὡς καρπός μιᾶς βαθυτάτης καί εὐρυτάτης θεολογικῆς κινήσεως γνωστῆς μονολεκτικῶς ὡς Ἠσυχαστικῆς»¹. Ἄρα τά περὶ «Ἀκτίστου Φωτός» δέν εἶναι ἰσχυρισμοί τῶν Ἠσυχαστῶν καί τοῦ Ἀγίου Γρηγορίου τοῦ Παλαμᾶ ὅπως διατείνεται ὁ π. Χριστόδουλος ἀλλά ἡ ἀπάντησις τῆς θεολογίας στά καιρία ζητήματα τῆς περιόδου αὐτῆς διά στόματος τοῦ Ἀγ. Γρηγορίου, ὁ ὁποῖος σημειωτέον εἶναι πατήρ τῆς Ἐκκλησίας καί τιμᾶται ἐπισήμως τήν 2^α Κυριακή τῶν Νηστειῶν. Ἐκεῖνο δέ πού φαίνεται νά παρασιωπᾶ ὁ ἴδιος εἶναι πῶς ἡ Ἠσυχαστική Θεολογία συνοδικῶς κατοχυρώθηκε μέ τίς Συνόδους τοῦ 1341

καί 1351 καί ἔγινε πίστη τῆς ἐκκλησίας.

Ἡ θεολογία τοῦ «Ἠσυχασμοῦ» εἶναι ἀνακεφαλαίωσις τῆς βιβλικῆς καί τῆς Πατερικῆς θεολογίας καί ὅπως συνέβαινε πάντοτε ὅταν ἀνέκυπταν ζητήματα πίστεως, ἡ θεολογική γλῶσσα μέ τήν ὁποία ἀπαντοῦσαν οἱ πατέρες ἦταν ἀποτέλεσμα τοῦ φωτισμοῦ τοῦ Ἀγίου Πνεύματος γιά νά δοθεῖ ἡ κατάλληλη λύσις. Ἔτσι στήν Α΄ Οἰκουμενική Σύνοδο προκρίθηκε ὁ ὅρος ὁμοούσιος καίτοι δέν ἀπαντᾷ αὐτολεξεί στήν Καινή Διαθήκη. Τό περιεχόμενο ὁμως τοῦ ὅρου εἶναι βιβλικό, ὅπως καί ἡ διατύπωσις τοῦ Συμβόλου τῆς Πίστεως στό σύνολό της. Μέ τόν ὅρο λοιπόν «Ἄκτιστον Φῶς», ὅταν ἀνέκυψε τό σχετικό ζήτημα στήν ἐποχή τοῦ Ἀγ. Γρηγορίου Παλαμᾶ, περιγράφεται, τόσο στήν Παλαιά καί πολύ περισσότερο στήν Καινή Διαθήκη, ὅσο καί εἰς τούς Ἀγίους τῆς Ἐκκλησίας μας, ἡ κατάστασις τῆς παρουσίας τοῦ Ἀγίου Πνεύματος καί ἐκχυσῆς Του στά πρόσωπα πού εἶχαν θεωθεῖ, δηλαδή εὐρίσκονταν σέ κατάστασις φωτισμοῦ. Ἔτσι ἔχουμε στήν περίπτωσις τῆς Ἐλισάβετ, ὅταν τήν ἐπισκέφθηκε ἡ κυοφοροῦσα Παναγία, τήν περιγραφή τοῦ Εὐαγγελιστοῦ: «καί ἐπλήσθη Πνεύματος Ἀγίου ἡ Ἐλισάβετ»².

Ἄλλά καί στόν Προφήτη Ἰωήλ ἀναφέρεται: «Ἐκχεῶ ἀπό τοῦ πνεύματός μου ἐπὶ πᾶσαν σάρκα καί προφητεύσουσιν οἱ υἱοὶ ὑμῶν καί αἱ θυγατέρες ὑμῶν»³.

Ἐάν λοιπόν δέν ὑπάρχει δυνατότητα κοινωνίας ἀκτίστου καί κτιστοῦ τότε πῶς ὁ Χριστός λέγει κατά τήν Ἀρχιερατική προσευχή: «Ἐάν τις ἀγαπᾷ με, τόν λόγον μου τηρήσει καί ὁ Πατήρ μου ἀγαπήσει αὐτόν καί πρός αὐτόν ἐλευ-

σόμεθα καί μονήν παρ' αὐτῷ ποιήσομεν»⁴.

Καί ὅταν λέγει πάλι ὁ Χριστός πρὶν τὴν Μεταμόρφωση: «Ἀμήν λέγω ὑμῖν ὅτι εἰσὶ τινες τῶν ὧδε ἐστηκότων οἵτινες οὐ μὴ γεύσωνται θανάτου ἕως ἄν ἴδωσι τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ ἐληλυθειᾶν ἐν δυνάμει»⁵ ἡ βασιλεία τοῦ θεοῦ εἶναι κτιστό γεγονός; Ἐξηγεῖ ὁ μέγας δογματολόγος τῆς Ἐκκλησίας Ἰ. Ἰωάννης ὁ Δαμασκηνός: «Ἐντεῦθεν τοὺς κορυφαίους τῶν ἀποστόλων προσλαμβάνεται μάρτυρας τῆς οἰκειᾶς δόξης τε καὶ λαμπρότητος»⁶. Ἐν συνεχείᾳ στὴν Πατερικὴ γραμματεία καὶ στὸν Ἅγιο Γρηγόριο Νύσσης διαβάζουμε: «οὕτως καὶ τὸ ἀληθινόν φῶς ἐν τῇ σκοτίᾳ ἡμῶν λάμψαν οὐκ αὐτὸ ὑπὸ τοῦ σκοτίους κατεσκιᾶσθη ἀλλὰ δι' ἑαυτοῦ τὸν ζόφον ἐφώτισε»⁷.

Γιὰ νὰ μὴν μπορεῖ κανεὶς νὰ ἐπιμένει πῶς πρόκειται γιὰ κτιστὲς ἐμπειρίες ὁ Δίδυμος ὁ Τυφλὸς στό ὀρθοδοξότατο ἔργο του περὶ ἁγίου πνεύματος ἀναφέρει: «Διότι οὐδέν κτίσμα τελειοῦται ἐκ τῆς ἰδίας αὐτοῦ οὐσίας, ἀλλὰ ἐκ τῆς ἁγίας κοινωνίας (μεθεξέως) τῆς ἁγιότητος ἄλλου» καὶ ἄλλοῦ: «κτιστὴ οὐσία εἶναι ἀδύνατον νὰ κατοικεῖ εἰς τὸν νοῦν»⁸ ἀναφερόμενος στὴν ἐνοίκιση τοῦ Ἁγίου Πνεύματος στὸν ἄνθρωπο.

Στὸν Ἅγιο Συμεῶν τὸν Νέο Θεολόγο διαβάζουμε ἀπὸ τὸν 21^ο ὕμνο: «Ἐλαμψας, ἐξέφανα φῶς τὸ τῆς δόξης, φῶς ἀπρόσιτον τῆς σῆς οὐσίας, Σῶτερ, καὶ κατηύγασας ψυχὴν ἐσκοτισμένην»⁹.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. Παπαδοπούλου Στυλιανῶ: Ἑλληνικαὶ μεταφράσεις θωμιστικῶν ἔργων, φιλοθωμισταὶ καὶ ἀντιθωμισταὶ ἐν Βυζαντίῳ. Συμβολὴ εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς Βυζαντινῆς Θεολογίας. Ἐν Ἀθήναις 1967, σ. 21.
2. Λουκ. 1,41.

Ἄπό τοὺς συγχρόνους, μεγάλους πατέρες καὶ θεολόγους, πρέπει νὰ ἀναφέρουμε τὸν Γέροντα Σωφρόνιο τοῦ Ἑσσεξ, ὁ ὁποῖος γράφει ὅτι: «ἡ ὄρασις τοῦ ἀκτίστου φωτός συνδέεται ἀρρήκτως μετὰ τῆς πίστεως εἰς τὴν θεότητα τοῦ Χριστοῦ»¹⁰.

Τελειώνοντας ὀφείλουμε νὰ ποῦμε πῶς ἡ ἀναφορά περὶ «κτιστοῦ Θεοῦ» πάσχει θεολογικὰ ἔτσι ὅπως ἀναφέρεται στὴν τελευταία ἐπιστολὴ τοῦ π. Χριστοδούλου. Ἐπίσης μιὰ ἀπλή γνώση τῆς ὑμνολογίας δέν θὰ ἐπέτρεπε τὴν χρῆση κακόδοξων καὶ ἀντιαισθητικῶν περιγραφῶν γιὰ τὸ μυστήριον τῆς Θείας Οἰκονομίας.

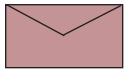
Στὸν δεύτερο οἶκο τῶν Χαιρετισμῶν τῆς Θεοτόκου ἀκοῦμε τὴν Παναγία νὰ ἐρωτᾷ τὸν Ἄγγελο: «Ἀσπόρου γὰρ συλλήψεως τὴν κύησιν πῶς λέγεις;» Στὸν μεγάλο κανόνα ὁ εἰρμός τῆς ἡ ὠδῆς ἀρχίζει μὲ τὴν φράση: «Ἀσπόρου συλλήψεως...», ἀκόμα καὶ στό Θεοτοκίον τῶν νεκρώσιμων τροπαρίων ψάλλουμε: «Ἡ Θεὸν ἀσπόρως κύησασα».

Ἐν τέλει αὐτὸ πού χρειάζεται εἶναι ἡ ἐκ μέρους μας συγκατάθεση στὴν προτροπὴ τοῦ ὕμνωδοῦ σὲ ἓνα τροπάριον τῶν Χριστουγέννων: «Οὐ φέρει τὸ μυστήριον ἔρευναν» γιὰτί οἱ προσωπικὲς ἐρμηνεῖες εὐκόλα ὀδηγοῦν σὲ πλάνη.

Εὐχαριστῶ γιὰ τὴν φιλοξενία
Πρωτοπρεσβύτερος
Ἰωάννης Σαββάκης
Ἐφημέριος Ἰ. Ν. Ἁγ. Παρασκευῆς
Νέας Πεντέλης

3. Ίωήλ 2,28.
4. Ίω. 14,23.
5. Μάρκ. 9,1.
6. PG 96, 557.
7. PG 46, 1020b.
8. Μελετίου Καλαμαρά, Ἀρχ.: *Διδύμου τοῦ τυφλοῦ περί τοῦ Ἁγίου Πνεύματος*. Ἐκδόσεις Βασ. Ρηγοπούλου 1973, σελ. 40.
9. Ὁ Ἅγιος τοῦ φωτός καί τοῦ θείου ἔρωτος Ὅσιος Συμεών ὁ νέος Θεολόγος. Σταυροπηγιακή καί Συνοδική Ἱ. Μ. Ἁγίου Συμεών τοῦ Νέου Θεολόγου Κάλλαμος Ἀττικῆς 2003 σ. 69.
10. Σωφρονίου Σαχάρωφ, Ἀρχ.: Ὁφόμεθα τόν Θεόν καθώς ἐστι. Ἱ. Μ. Τιμίου Σταυροῦ Ἔσσεξ Ἀγγλίας 1992, σ. 247.

Ἀξιότιμε κ. Διευθυντά,

Παρακολουθῶ μέ πολύ ἐνδιαφέρον τή συζήτηση πού ἔχει διαμειφθεῖ τά τελευταῖα τρία περίπου χρόνια μέσω τῶν σελίδων τοῦ «Ἐφημερίου» γιά τίς ἐνεργεῖες τοῦ Θεοῦ καί γιά τόν τρόπο πού ἐνεργοῦν στόν ἄνθρωπο, καθώς καί τά συναφῆ ἐρωτήματα πού ἔχουν προκύψει. Ἐπιτρέψτε μου ἐπιγραμματικά νά ἀναφερθῶ σέ μερικά σημεία, καθότι εἶναι ἡλίου φαεινότερο ὅτι ὁ ἐν γένει προβληματισμός ἔχει ὡς ἀφετηρία ἀφ' ἐνός μέν τήν καλή πρόθεση ὅλων ὅσοι ὡς σήμερα συμμετεῖχαν στόν διάλογο, δηλαδή τήν ἀναζήτηση τῆς διδασκαλίας τῆς Ἐκκλησίας, ἀφ' ἑτέρου δέ τήν παρανόηση ὅτι ὁ ἅγιος Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς ἐκαινοτόμησε ὁμιλῶν περί τοῦ ἀκτίστου φωτός καί τῶν ἀκτίστων ἐνεργειῶν τοῦ Θεοῦ. Ἡ ἔρις, ὡστόσο, τοῦ 14^{ου} αἰ. μεταξύ του λατίνου μοναχοῦ Βαρλαάμ καί τοῦ μαθητῆ του Ἀκίνδунου ἀφ' ἐνός, καί τοῦ ἁγίου Γρηγορίου τοῦ Παλαμᾶ ἀφ' ἑτέρου, δέν ἔθεσε γιά πρώτη φορά τό θέμα τῶν θείων ἐνεργειῶν ἀλλά ἀποτελεῖ ἀναζωπύρωση ἀρχαιότατης διαμάχης περί τήν Ἁγία Τριάδα. Ἔτσι, γιά τή διάκριση μεταξύ θείας οὐσίας καί θείων ἐνεργειῶν μίλησαν, μέ ἀφορμή τήν αἰρε-

τική διδασκαλία τοῦ Εὐνομίου, οἱ ἅγιοι Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος, Μ. Βασίλειος καί Γρηγόριος Νύσσης, καθώς καί οἱ μετὰ ἀπό αὐτούς, συμπεριλαμβανομένου τοῦ ἁγίου Γρηγορίου τοῦ Παλαμᾶ.

Πρώτη διάκριση εἶναι αὐτή τῶν ὄντων. Ὁ Θεός ὀνομάζεται ἄκτιστος, σέ ἀντιδιαστολή μέ τήν ὄρατή καί τήν αἰσθητή κτίση: «Καί πρῶτόν γε τά ὄντα διαιρήσωμεν. Εὐρήσομεν γάρ ἅπαντα εἰς τε κτιστόν καί ἄκτιστον διαιρούμενα· εἴ τι γάρ ἐστιν ἐν τοῖς οὐσιν, ἤ ἄκτιστος φύσις ἐστίν ἤ κτιστή. Ἄλλ' ἡ μέν ἄκτιστος καί δεσποτική καί πάσης ἀνάγκης ἐλευθέρα, ἡ δέ κτιστή δουλική καί νόμοις δεσποτικοῖς ἐπομένη· καί ἡ μέν κατ' ἐξουσίαν ἅ ἄν βούληται καί ποιούσα καί δυναμένη, ἡ δέ τήν διακονίαν ἦν παρά τῆς θεότητος εἴληφεν μόνην καί δυναμένη καί πληροῦσα»¹. Δεύτερη διάκριση εἶναι αὐτή τῆς οὐσίας καί τῶν ἐνεργειῶν τοῦ Θεοῦ. Ἡ οὐσία τοῦ Θεοῦ εἶναι ἀπλή καί ἀκατάληπτος². Οἱ θεῖες ἐνεργεῖες φθάνουν ὡς ἐμᾶς καί μᾶς καθιστοῦν γνωστά ὅσα μποροῦμε νά γνωρίζουμε γιά τόν Θεό³.

Ἐπειδή ἡ ἐνέργεια ἀποτελεῖ φυσική κίνηση τῆς οὐσίας, ἡ θεία οὐσία δέν μπορεῖ παρά νά ἔχει τή δική της ἐνέργεια (γιατί μία κατ' οὐσίαν εἶναι ἡ θεία ἐνέρ-

γεια, φωτιστική και ζωοποιός και δημιουργική και συνεκτική και αγιαστική των πάντων)⁵. «Εἰ δέ μή καρπογόνος ἐστὶν αὐτὴ ἢ θεία οὐσία, ἀλλ' ἔρημος, κατ' αὐτούς, ὡς φῶς μή φωτίζον, καὶ πηγὴ ξηρά, πῶς δημιουργικὴν ἐνέργειαν ἔχειν αὐτόν λέγοντες οὐκ αἰσχύνο- νται;»⁶. Ἐάν ἡ θεία οὐσία εἶναι ἄκτιστος, τότε ἄκτιστες εἶναι καὶ οἱ θεῖες ἐνέργει- ες. Ἡ δημιουργικὴ ἄκτιστος ἐνέργεια τοῦ ἀκτίστου Θεοῦ παρήγαγε «ἐκ τοῦ μή ὄντος εἰς τό εἶναι» τὰ σύμπαντα· ἂν τὴν ἐκλάβουμε ὡς κτιστή, τότε εἰσάγου- με νέο κτιστό πρὶν τό κτιστό, κάποιον μεσάζοντα ἀνάμεσα στὸν Θεό καὶ στήν κτίση, ἢ ἔστω, κάποιον ὄργανο, πρᾶγμα ἄτοπο⁷. Τό ἴδιο ἰσχύει γιὰ ὅλες τίς ἐνέρ- γειες τοῦ Θεοῦ, πού δέν εἶναι παρὰ ἐκφάνσεις τῆς μιᾶς θείας ἀκτίστου ἐνε- ργείας (γι' αὐτό καὶ δέν μπορούμε νά ἰσχυριστοῦμε ὅτι ἄλλες ἐνέργειες τοῦ Θεοῦ εἶναι ἄκτιστες καὶ ἄλλες κτιστές).

Ὁ Θεός κοινωνεῖ μέ τό κτιστό διὰ τῶν ἀκτίστων ἐνεργειῶν του· ἡ ρῆση τοῦ Κυ- ρίου «ἐάν τις ἀγαπᾷ με, τόν λόγον μου τηρήσει, καὶ ὁ πατήρ μου ἀγαπήσει αὐτόν, καὶ πρὸς αὐτόν ἐλευσόμεθα καὶ μονὴν παρ' αὐτῷ ποιήσομεν»⁸, φανερώ- νει τὴν παρουσία τοῦ Θεοῦ διὰ τῶν ἀκτίστων ἐνεργειῶν του, ἀφοῦ ὁ ἄνθρω- πος δέν μπορεί νά κοινωνήσει τῆς οὐσίας τοῦ Θεοῦ, καὶ συνάμα ὅτι ὁ ἄνθρωπος ἔχει πλαστεῖ νά εἶναι δεκτι- κός τῶν ἀκτίστων ἐνεργειῶν καὶ νά κοι- νωνεῖ μέ τόν Θεό δι' αὐτῶν. Ἡ θεά πάλι τοῦ Θεοῦ δέν ἀποτελεῖ σωματικὴ ὄραση ἀλλὰ ἀνύψωση τοῦ νοῦ, διὰ τῶν θείων ἐνεργειῶν, πρὸς κατανόηση τοῦ ἴδιου τοῦ Θεοῦ. Πῶς εἶδε τόν Υἱό τοῦ Θεοῦ ὁ πρωτομάρτυς Στέφανος, ρωτᾷ ὁ ἅγ.

Γρηγόριος Νύσσης, ἀφοῦ «θεόν οὐδεὶς ἐώρακε πώποτε»; καὶ ἀπαντᾷ: «οὐκ ἐν τῇ ἀνθρωπίνῃ φύσει τε καὶ δυνάμει μέ- νων τό θεῖον βλέπει, ἀλλά πρὸς τὴν τοῦ ἀγίου πνεύματος χάριν ἀνακραθεὶς δι' ἐκείνου ὑψώθη πρὸς τὴν τοῦ θεοῦ κατα- νόησιν»⁹. Ὁμοίως, τό φῶς τῆς Μεταμορ- φώσεως δέν ἦταν ἄλλο ἀπὸ τό ἄκτιστο φῶς τῆς θεότητος: «Οὐκ ἔξωθεν ἢ δόξα τῷ σώματι προσεγένετο, ἀλλ' ἔνδοθεν ἐκ τῆς ἀρρήτῳ λόγῳ ἠνωμένης αὐτῷ καθ' ὑπόστασιν τοῦ Θεοῦ Λόγου ὑπερθέου θεότητος»¹⁰. Τό φῶς, ἢ «δόξα» πού εἶδαν οἱ μαθητές, δέν ἦταν ἡ ἴδια ἢ θεό- της, ἢ οὐσία τοῦ Θεοῦ, ἀλλά «ἐκ τῆς θε- ότητος», δηλαδή ἄκτιστη ἐνέργεια ἀνα- βλύζουσα ἀπὸ τὴν θεότητα. Αὐτῆς τῆς φωτιστικῆς τοῦ νοῦ ἀκτίστου χάριτος τοῦ Θεοῦ εἶδαν ὁ πρωτομάρτυς Στέφα- νος, οἱ μαθητές στό Θαβώρ, οἱ ἡσυχασ- τές γιὰ τούς ὁποίους ὁμιλεῖ ὁ ἅγιος Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς.

Ἀποδείξει ὅτι ἡ ἀνθρώπινη φύση εἶναι δεκτικὴ τῆς ἀκτίστου χάριτος τοῦ Θεοῦ, ἀποτελεῖ ἡ ἐνανθρώπηση τοῦ Χριστοῦ, ὁ ὁποῖος εἶναι τέλειος Θεός κατὰ τὴν θεό- τητα καὶ τέλειος ἄνθρωπος κατὰ τὴν ἀνθρωπότητα, ὅμοιος ἡμῖν κατὰ πάντα ἐκτός ἁμαρτίας. Διαφορετικά, πρέπει νά δεχτοῦμε εἴτε δέν ἦταν ὄντως Θε- ός (βλ. Ἀρειανισμός) εἴτε ὅτι ἀπορρο- φήθηκε ἡ ἀνθρώπινη ἀπὸ τῆς θείας φύσης (Μονοφυσιτισμός) εἴτε ὅτι ὁ Χριστός εἶχε μία ἐνέργεια (Μονοενεργητισμός, Μονοθελητισμός). «Δύο δέ καὶ τὰς ἐνεργείας φαμέν ἐπὶ τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ· εἶχε γάρ ὡς μέν θεός καὶ τῷ πατρὶ ὁμοούσιος τὴν θεῖαν ἐνέρ- γειαν καὶ ὡς ἄνθρωπος γενόμενος καὶ ἡμῖν ὁμοούσιος τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως

τήν ἐνέργειαν. [...] Εἰ μία τοῦ δεσπότου Χριστοῦ ἡ ἐνέργεια, ἢ κτιστή ἔσται ἢ ἄκτιστος· μέσον γάρ τούτων οὐκ ἔστιν ἐνέργεια ὡσπερ οὐδέ φύσις. Εἰ οὖν κτιστή, κτιστήν μόνην δηλώσει φύσιν· εἰ δέ ἄκτιστος, ἄκτιστον μόνην χαρακτηρίσει οὐσίαν»¹¹.

Δεκτική τῆς χάριτος τοῦ Θεοῦ ἦταν καί ἡ Παναγία, κατά τόν ἀψευδή λόγο τοῦ ἀρχαγγέλου Γαβριήλ, κατά τόν εὐαγγελιστή: «Πνεῦμα ἅγιον ἐπελεύσεται ἐπί σέ καί δύναμις ὑψίστου ἐπισκιάσει σοι» (Λούκ. 1.35)· «Καί τότε ἐπεσκίασεν ἐπ' αὐτήν ἡ τοῦ θεοῦ τοῦ ὑψίστου ἐνυπόστατος σοφία καί δύναμις, ὁ υἱός τοῦ θεοῦ ὁ τῷ πατρὶ ὁμοούσιος, οἶονεῖ θεῖος σπόρος καί συνέπηξεν ἑαυτῷ ἐκ τῶν ἀγνῶν καί καθαρωτάτων αὐτῆς αἱμάτων σάρκα ἐψυχωμένην ψυχῇ λογικῇ τε καί νοερᾷ, ἀπαρχήν τοῦ ἡμετέρου φυράματος, οὐ σπερματικῶς ἀλλά δημιουργικῶς διά τοῦ ἁγίου πνεύματος»¹².

Δέν μπορεῖ, τέλος, νά ἀπορήσει κανεῖς διαβάζοντας περί «κτιστοῦ Θεοῦ», εἰδικά σέ ὅ,τι ἀφορᾷ στό Σῶμα καί στό Αἷμα τοῦ Χριστοῦ κατά τήν Θ. Εὐχαριστία· «Πιστεύω, Κύριε, καί ὁμολογῶ ὅτι

σύ εἶ ἀληθῶς ὁ Χριστός, ὁ Υἱός τοῦ Θεοῦ τοῦ ζῶντος, ὁ ἐλθών εἰς τόν κόσμον ἀμαρτωλούς σῶσαι, ὧν πρῶτός εἰμι ἐγώ. Ἔτι πιστεύω, ὅτι τοῦτο αὐτό ἐστι τό ἄχραντον Σῶμα σου καί τοῦτο αὐτό ἐστι τό τίμιον Αἷμα σου», λέει ὁ ἱερέας λίγο πρὶν τῆ Θ. Κοινωνία. Τό σῶμα τοῦ Χριστοῦ, ἡ ἀνθρώπινη φύση του, δέν εἶναι χωρισμένη ἀπό τήν θεία του φύση ἀλλά εἶναι πάντοτε ἐνωμένες «ἀτρέπτως, ἀσυγχύτως, ἀδιαιρέτως καί ἀναλλοιώτως» κατά τήν διδασκαλία τῆς Ἐκκλησίας. Τό ζήτημα, βέβαια, ἐάν προσλαμβάνουμε τόν Χριστό ἢ ἐάν ἐνωμάσμε στό ἀδιαίρετο σῶμα του, ποιός ὁ τρόπος τῆς μεταβολῆς τῶν τιμῶν δώρων καί τί συμβαίνει μέσα μας μέ τήν Θεία Κοινωνία, ξεφεύγει τοῦ παρόντος· διεξοδικές ἀπαντήσεις ἔδωσε ἡ Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία, ἀκολουθώντας τήν διαχρονική ἀποστολική καί πατερική διδασκαλία, τόσο κατά τούς διαλόγους μέ τούς Προτεστάντες κατά τόν 16^ο αἰ., ὅσο καί κατά τήν περί συχνῆς μεταλήψεως ἔριδα τοῦ Ἄθω κατά τόν 18^ο αἰῶνα.

π. Χερουβεῖμ Βελέτζας
Ἱεροκήρυκας τῆς Ἱ. Μ. Κερκύρας
καί Παξῶν

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. Ἁγ. Ἰουστίνου, φιλοσόφου καί μάρτυρος, Ἐκθεσις τῆς ὀρθῆς πίστεως.
2. «Ἐπειρον οὖν τό θεῖον καί ἀκατάληπτον, καί τοῦτο μόνον αὐτοῦ καταληπτόν, ἡ ἀπειρία καί ἡ ἀκατάληψία». Ἁγ. Ἰωάννου τοῦ Δαμασκηνοῦ, Ἐκφρασις ἀκριβῆς τῆς ὀρθοδόξου πίστεως, κεφ. 4.
3. «Ἄλλ' ἀπλοῦς, φησίν, ὁ Θεός, καί πᾶν ὄπερ ἂν αὐτοῦ ἀπαριθμῆση γνωστόν τῆς οὐσίας ἐστι. [...] Ἡμεῖς δέ ἐκ μέν τῶν ἐνεργειῶν γνωρίζειν λέγομεν τόν Θεόν ἡμῶν, τῇ δέ οὐσίᾳ αὐτῇ προσεγγίζειν οὐχ ὑπισχνούμεθα. Αἱ μέν γάρ ἐνέργειαι αὐτοῦ πρός ἡμᾶς καταβαίνουσιν, ἡ δέ οὐσία αὐτοῦ μένει ἀπρόσιτος». Μ. Βασιλείου, ἐπιστολή 234, πρός Ἀμφιλόχιον ἐπίσκοπον Ἰκονίου.
4. «Ἐνέργειαν γάρ ἡμεῖς εἶναι φαμεν τήν φυσικήν ἐκάστης οὐσίας δύναμιν τε καί κίνησιν, ἧς χωρίς οὔτε ἐστίν οὔτε γινώσκειται φύσις». Ἁγ. Γρηγόριος Νύσσης, πρός Ξενοδωρον (σωζόμενο ἀπόσπασμα).
5. Πρβλ. ἁγ. Γρηγορίου Νύσσης Κατά Εὐνομίου 1.1.386 - 1.1.388 «μία τοῦ πυρός ἡ διά τοῦ θερμαίνειν ἐνέργεια, ἀλλά τά ἔργα οἷαν ἔχει τήν συμφωνίαν ἐπισκεψόμεθα. τῆται ὁ χαλκός, ὁ πηλός πῆ-

γνυται, ὁ κηρός ἀναλίσκεται, τὰ λοιπὰ τῶν ζώων εἰ ἐν αὐτῷ γένοιτο φθείρεται, ἡ σαλαμάνδρα ζωογονεῖται, τὸ στυππεῖον καίεται, τὸ ἀμίαντον ὥσπερ ἐν ὕδατι τῇ φλογὶ καταπλύνεται· τοσαύτῃ ἢ ταυτότητι τῶν ἔργων ἐκ τῆς μιᾶς ἐνεργείας. τί δὲ ὁ ἥλιος; ἄρ' οὐχὶ καὶ αὐτὸς ἐκ τῆς αὐτῆς δυνάμεως ὁμοίως ἐπιθάλων τὰ πάντα τὸ μὲν τι τῶν φυτῶν ἠύξησε, τὸ δὲ κατεμάρανε, πρὸς τὴν ὑποκειμένην δύναμιν ὑπαλλάσσω τῆς ἐνεργείας τὸ τέλος; τὸ μὲν γὰρ ἐπὶ τῆς πέτρας ἐξήρανε, τὸ δὲ ἐκ τῆς βαθείας γῆς ἑκατοντάχουν ἐποίησεν».

6. Μ. Ἀθανασίου, Ὁμιλίαι τρεῖς κατὰ Ἀρειανῶν.
7. Ἀγ. Ἰουστίνου φιλοσόφου καὶ μάρτυρος, Ἐρωτήσεις ἑλληνικαὶ πρὸς χριστιανούς, 206.B.1 - 206.C.1: «Ἀενδεῆς ἐστὶν ὁ θεὸς παντός τοῦ ἕξωθεν τῆς ἑαυτοῦ φύσεως· καὶ ὥσπερ ἄνευ ὀργάνου βουλεύεται, οὕτως καὶ ἄνευ ὀργάνου ποιεῖ. Εἰ γὰρ ἅμα τῷ βούλεσθαι αὐτὸν γενέσθαι τι ὑφίσταται βουληθέντος, πῶς οὐ περιττὴ τῶν ὀργάνων ἢ χρησις τῶν γινομένων;»
8. Ἰω. 14, 23
9. Ἀγ. Γρηγορίου Νύσσης, Ἐγκώμιον εἰς τὸν ἅγιον πρωτομάρτυρα Στέφανον, 36-38: «Στέφανος δὲ πλήρης ὢν πνεύματος ἁγίου εἶδε τὴν δόξαν τοῦ θεοῦ καὶ τὸν μονογενῆ τοῦ θεοῦ [υἱόν]. οὐ γὰρ ἔστι, καθὼς φησὶν ὁ προφήτης, τὸ φῶς ὀφθῆναι μὴ ἐν φωτὶ καθορώμενον. ἐν γὰρ τῷ φωτὶ σου, φησὶν, ὀφθόμεθα φῶς. (οὐκ ἐνδέχεται μὴ ἐν φωτὶ γενέσθαι τὴν τοῦ φωτός θεωρίαν· πῶς γὰρ ἔστιν ἀπιδεῖν εἰς τὸν ἥλιον ἔξω τῶν ἀκτίνων γενόμενον;) ἐπεὶ οὖν ἐν τῷ φωτὶ τοῦ πατρὸς, τουτέστι τῷ πνεύματι τῷ ἁγίῳ τῷ ἐκείθεν ἐκπορευομένῳ, τὸ μονογενές καθορᾶται φῶς, διὰ τοῦτο προκαταυγασθεὶς τῇ δόξῃ τοῦ πνεύματος ἐν περινοίᾳ τῆς τοῦ πατρὸς καὶ υἱοῦ δόξης ἐγένετο. ἐπεὶ, πῶς τὴν εὐαγγελικὴν ἀπόφασιν ἀληθεύειν φήσομεν, ὅτι θεὸν οὐδεὶς ἐώρακε πώποτε; πῶς δὲ τὸν ἀπόστολον μὴ ἐναντία τοῖς ἰστορηθεῖσι βοᾶν, ὅταν λέγῃ. οὔτε τις εἶδεν ἀνθρώπων οὔτε ἰδεῖν δύναται; εἰ γὰρ ἀνθρωπίνῃ φύσει τε καὶ δυνάμει ἢ τοῦ πατρὸς τε καὶ τοῦ υἱοῦ δόξα χωρητὴ κατέστη, ψευδῆς πάντως ὁ ἀχρῆστον ἀνθρώποις ἀποφηνάμενος εἶναι τὸ [θεῖον] θέαμα. ἀλλὰ μὴν οὔτε ἐκείνον ψεύδεσθαι καὶ τὴν ἱστορίαν ἀληθεύειν ἐπάναγκες, ἄρα φανερώς ἢ κακουργία τῶν πνευματομαχοῦντων πεφώραται, ὅτι τῷ ὁμοίῳ καθορᾶσθαι τὰ ὅμοια παρά τῆς Γραφῆς μεμαρτύρηται. ὁ γὰρ Στέφανος οὐκ ἐν τῇ ἀνθρωπίνῃ φύσει τε καὶ δυνάμει μένων τὸ θεῖον βλέπει, ἀλλὰ πρὸς τὴν τοῦ ἁγίου πνεύματος χάριν ἀνακραθεὶς δι' ἐκείνου ὑψώθη πρὸς τὴν τοῦ θεοῦ κατανόησιν».
10. Ἀγ. Ἰωάννου τοῦ Δαμασκηνοῦ, Λόγος εἰς τὴν Μεταμόρφωσιν, PG 96.548.
11. Ἀγ. Ἰωάννου τοῦ Δαμασκηνοῦ, Ἐκφρασις ἀκριβῆς τῆς Ὁρθοδόξου Πίστεως, κεφ. 59.
12. ὁ.π., κεφ. 46.

κ. Διευθυντά,

Δέν μπορῶ νά εἶμαι Χριστιανός ὅταν θέτω ὑπὸ ἀμφισβήτησιν τὰ δόγματα τῆς Ἐκκλησίας. Δέν εἶμαι Ὁρθόδοξος ἂν πιστεύω ὅτι ἡ Ἐκκλησία σφάλλει καὶ δέν ἔχει τὴν Ἀλήθεια ἀπὸ τὸν 14^ο αἰῶνα καὶ μετὰ. Αὐτὰ εἶναι αἵρεση. Ὅποιος δέν δέχεται τὴν πράξη καὶ τὰ δόγματα τῆς Ἐκκλησίας βρίσκεται ἐκτός Ἐκκλησίας.

Καὶ σὰς ρωτῶ, ἐπιτρέπεται σεῖς νά δημοσιεύετε αἵρετικὴς θέσεις καὶ νά τίς θέτετε ὑπὸ συζήτησιν; Οἰκοδομεῖτε μ' αὐτὸν τὸν τρόπο ἢ δηλητηριάζετε συνειδήσεις;

Δηλαδή ἂν κάποιος κληρικός θέσει ὑπὸ ἀμφισβήτησιν τὴν θεότητα τοῦ Χριστοῦ μας, θά δημοσιεύσετε τίς βλάσφημες θέσεις του;

Γιὰ μᾶς ὁ Ἅγιος Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς εἶναι μέγας διδάσκαλος καὶ θαυματουργός καὶ μέ πολλὴ εὐλάβεια προστρέχουμε σὺς πρεσβείες του.

Συγχωρέστε με, ἀλλὰ εἶναι ἀπαράδεκτο νά δημοσιεύσετε ἄλλη φορὰ αἵρετικὴς θέσεις.

Μέ τιμὴ ἀλλὰ καὶ μέ ἀγανάκτηση.

Ἐφημέριος Γαλαρινοῦ
Ἰ. Μητροπόλεως Κασσανδρείας

ΕΚΔΗΜΙΕΣ

† Πρωτ. Στυλιανός Ἀνανιάδης

Ἐκοιμήθη στίς 9.4.2016, ὁ Πρωτ. Στυλιανός Ἀνανιάδης, κληρικός τῆς Ἱ. Μ. Δημοτριαδος καί Ἀλμυροῦ, παλαιάμαχος ἐκπαιδευτικός καί πολυγραφότατος συγγραφεύς. Γεννήθηκε στό Βόλο τό 1928. Σπούδασε Θεολογία στό Πανεπιστήμιο Ἀθηνῶν καί ἐργάστηκε ἐπί τριάντα χρόνια ὡς καθηγητής Θεολόγος στά Γυμνάσια καί στά Λύκεια Βελεστίνου, Ζαγοράς, Καναλίων καί Βόλου. Ἀπό τό 1974 ὑπηρέτησε ὡς λαϊκός Ἱεροκῆρυξ τῆς Ἱ. Μ. Δημοτριαδος. Μετά τήν συνταξιοδότησή του ἀπό τήν Ἐκπαίδευση, τό 1990, χειροτονήθηκε Διάκονος καί Πρεσβύτερος ἀπό τόν Ἀρχιεπίσκοπο Ἀθηνῶν κυρό Χριστόδουλο καί τοποθετήθηκε Ἐφημέριος τοῦ Ἱ. Ν. Ἀγ. Γεωργίου Βόλου. Ὡς ἀγιογράφος διηύθυνε τήν πρώτη Σχολή Ἀγιογραφίας τῆς τοπικῆς Ἐκκλησίας, πού λειτουργοῦσε στήν «Κατακόμβη» τοῦ Μητροπολιτικοῦ Ναοῦ. Προσέφερε τίς ὑπηρεσίες του, ὡς κατηχητής καί ὁμιλητής, στά Κατηχητικά Σχολεῖα τῆς Ἱ. Μητροπόλεως, στίς Κατασκηνώσεις, σέ Κύκλους Συμμελέτης Ἀγίας Γραφῆς, σέ Ἑσπερινά Κηρύγματα, κ.ἄ. Ὡς Ἐκπαιδευτικός καί Κληρικός τιμήθηκε μέ ἀνάλογες διακρίσεις γιά τήν κοινωνική, ἐκπαιδευτική καί ἱεραποστολική του προσφορά. Ἦταν ἔγγαμος, νυμφευμένος μέ τήν παιδαγωγό Ἰω. Τριβέλλα καί εἶχαν μία κόρη. Συνέγραψε ἔργα στά Ἀποστολικά καί Εὐαγγελικά Ἀναγνώσματα τῶν Κυριακῶν τῶν ἐτῶν 2002-2007 (πέντε τόμοι), «Θέματα πνευματικῆς οἰκοδομῆς καί

ψυχικῆς θεραπείας» (πέντε τόμοι), μέ ἐρμηνεῖα τῶν Ψαλμῶν καί τήν ἐρμηνεῖα τοῦ Συμβόλου τῆς Πίστεως, μέ τόν τίτλο «Τό Πιστεῦμά μας». Ἡ ἐξόδιος Ἀκολουθία του τελέστηκε στόν Ἱ. Ν. Ἀγ. Γεωργίου Βόλου, χοροστατούντων τῶν Μητροπολιτῶν Δημοτριαδος κ. Ἰγνατίου καί Βρεσθένης κ. Θεοκλήτου, μέ συμμετοχή πλήθους Κληρικῶν καί λαϊκῶν.

† Πρωτ. Ἀλέξανδρος Λενάκος

Τό Μ. Σαββάτο, 30 Ἀπριλίου 2016, ἐκοιμήθη ὁ συνταξιούχος Ἐφημέριος τοῦ Ἱ. Ν. Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου Γαρέας Πρωτ. Ἀλέξανδρος Λενάκος. Γεννήθηκε στή Γαρέα Μαντινείας στίς 10.7.1947. Ἦταν ἀπόφοιτος τοῦ Ἀν. Ἐκκλ. Φροντιστηρίου τῆς Ριζαρείου Σχολῆς. Τό 1953 ἐνυμφεύθη τήν Ἀσημίνα Κυριακοπούλου μέ τήν ὁποία ἀπέκτησαν τρία τέκνα. Ἔλαβε τήν πνευματική πατρότητα ἀπό τόν Μητροπολίτη Μαντινείας καί Κυνουρίας κυρό Θεόκλητο Β' τόν Μάρτιο τοῦ 1984 καί τό ὄφρικό του Πρωτοπρεσβυτέρου ἀπό τόν Μητροπολίτη Μαντινείας καί Κυνουρίας κ. Ἀλέξανδρο, ὁ ὁποῖος τόν ἐτίμησε μέ τό Χρυσοῦν Μετάλλιον τῆς Ἱ. Μητροπόλεως καί μέ τόν Χρυσοῦν Σταυρόν τῶν Νεομαρτύρων Δημοτρίου καί Παύλου. Ἡ Ἐξόδιος Ἀκολουθία ἐτελέσθη τήν Δευτέρα τοῦ Πάσχα στόν Ἱ. Ν. Κοιμ. Θεοτόκου Γαρέας, προεξάρχοντος τοῦ Μητροπολίτου κ. Ἀλεξάνδρου.

Γεώργιος Τσακαλίδης
Δρ Θεολογίας - Θρησκευοπαιδαγωγός

- Τεροδιακόνου (νύν Πρεσβυτέρου) Ίάσονος Κεσέν: *Νικόλαος ὁ Ἀποδημητής ὁ Στειριώτης. Ἐνας ἔλληνας μοναχὸς στή νορμανδική Κάτω Ἰταλία*. Ἀθήνα 2014.

Βιβλίο-ἐκπληξη γιὰ τό πολύ ἐνδιαφέρον θέμα του, τήν ἐνασχόληση μέ μία ἐποχή ἱστορικά πολύπλοκη καί πολιτικογεωγραφικά ἀνατρεπτική, γιὰ τήν παρακολούθηση προσώπου πού καταγόταν ἀπό τήν ὀρθόδοξη Ἀνατολή καί ἀγίασε στήν παπική Δύση, γιὰ τήν ἀπόδοση ἀπό τόν πολύ νέο συγγραφέα στήν ἐλληνική λατινικῶν κειμένων πού σχετίζονται μέ τόν Βίο καί τήν πνευματική δραστηριότητα τοῦ Ἁγίου Νικολάου τοῦ Στειριώτη. Βιβλίο ἐνδιαφέρον γιὰ ὅποιον ἀρέσκεται σέ ἄγνωστα καί περίπλοκα θέματα. Ὁ Ἅγιος ἔζησε κατά τή διάρκεια τοῦ 11^{ου} αἰ., ὅποτε ἡ Ἀνατολική Αὐτοκρατορία ἔχασε τίς κτήσεις της στήν Ἰταλία ἀπό τοὺς Νορμανδούς καί ἄρχισε ἡ ἐποχή τῶν Σταυροφοριῶν μέ τά γνωστά ἀποτελέσματα στήν βυζαντινή ἐπικράτεια, γεγονότα πού ἄλλαξαν καί τόν θρησκευτικό καί πολιτικό χάρτη στή Μεσογειακή Λεκάνη. Καταγόταν ἀπό τό Στεῖρι τῆς Βοιωτίας. Ἀσκήθηκε ὡς μοναχὸς στό μοναστήρι τοῦ Ὁσίου Λουκά καί ταξίδεψε στίς ἀκτές τῆς Ἀπουλίας στή Ν. Ἰταλία, ὅπου διαπιστωνόταν ἔντονη παρουσία καί συνέχεια τῆς ἐλληνικῆς γλώσσας, πιθανόν γιὰ προσκύνηση τῶν λειψάνων τοῦ συνονόματου Ἁγίου ἀπό τά Μύρα τῆς Λυκίας πού βρίσκονται στό Μπάρι. Πέθανε τό 1094. Σέ σύντομο χρονικό διάστημα εἶχε γίνει γνωστός γιὰ τήν ἀγιότητα τοῦ βίου του στήν περιοχή τῆς πόλης Τράνη καί ἀμέσως μετὰ τήν κοίμησή του ἄρχισε νά ἐμφανίζονται θαυματουργικές ἐπεμβάσεις του. Γιὰ τή ζωή του πηγές ἀποτελοῦν ἕνας ἀνώνυμος βίος καί δύο λόγοι δύο Ἀρχidiaκόνων. Ἡ ἀνάπτυξη τοῦ θέματος ἀπαιτεῖ μεγάλη ὑπομονή καί ἐπιμονή, καθὼς τά στοιχεῖα εἶναι λίγα καί ἡ ἐποχή πυκνή σέ γεγονότα. Ὁ συγγραφεὺς μέ προσοχή καί ἐπιμέλεια χρησιμοποιεῖ τό ὕλικό του γιὰ νά χαράξει τό ἱστορικό πλαίσιο τῆς ἐποχῆς καί νά ἀξιολογήσει τά στοιχεῖα πού τοῦ προσφέρουν οἱ πηγές πού ἀναφέρθηκαν. Ἀπό τά σημαντικά στοιχεῖα πού προκύπτουν εἶναι τά πολυάριθμα, ὅπως φαίνεται, θαύματα τοῦ Ἁγίου πού σχετίζονται μέ διάσωση πλοίων, ἡ διαγραφόμενη ἰδιότητά του ὡς πρότυπο στρατιώτη καί ἡ ἀναζήτηση ἀπό τόν Νικόλαο τῆς οὐράνιας πατρίδας, ροπή πού τοῦ προσπόρισε τήν ἰδιότητα τοῦ σαλοῦ. Ἡ ἀγιοκατάταξή του ἀπό τή Δυτική Ἐκκλησία ἦταν κατά τήν ἐποχή ἐκείνη ζήτημα ἀπλῶς προσυπογραφῆς κληροῦ καί λαοῦ. Δέν ὠφελεῖ ἡ περαιτέρω ἀναφορά στόν βίο τοῦ

Ἁγίου Νικολάου τοῦ Στειριώτη. Ὁ π. Ἰάσων ἔχει μέ σύνεση καί προσοχή μελετήσει τό θέμα, ἔχει ἀναπτύξει πτυχές πού προσφέρονταν καί ἔχει ἀναδείξει τά προβλήματα πού ὑπάρχουν, παραβάλλοντας τίς ἱστορικές πηγές, γιά τίς ὁποῖες ἔγινε λόγος. Ἡ πρωτοτυπία τοῦ θέματος, ἡ ἱστορική γνώση, ἡ θεολογική του ἀριότητα προοιωνίζουσαν μελλοντική ἐξέλιξη σοβαρή. Τοῦ τό εὐχόμεσθε.

- Οἱ Ἅγιοι τῆς Σμύρνης καί τῆς Ἰωνίας κατά τούς πρώτους χριστιανικούς αἰῶνες. Πρακτικά Α΄ Διεθνοῦς Ἀγιολογικοῦ Συνεδρίου στή Σμύρνη (Ἐμπορικό Ἐπιμελητήριο Σμύρνης, 6-7.2.2015). Οἰκουμενικό Πατριαρχεῖο Κωνσταντινουπόλεως - Ὁρθόδοξη Κοινότητα Σμύρνης. Ἀθήνα 2016.

Σέ φροντισμένη ἔκδοση, μέ ἐπιμέλεια τοῦ καθ. κ. Κ. Ι. Μπελέζου, κυκλοφορήθηκαν τά Πρακτικά τοῦ Α΄ Διεθνοῦς Ἀγιολογικοῦ Συνεδρίου στή Σμύρνη, φορτισμένα ἀπό τήν συγκίνηση τῆς ἀπ' αἰῶνων βαρεῖας ἱστορίας τοῦ τόπου. Τά θέματα πού ἀπασχόλησαν τό Συνέδριο, πού ὀργανώθηκε ἀπό τήν Ὁρθόδοξη Κοινότητα Σμύρνης καί φιλοξενήθηκε ἀπό τό Ἐμπορικό Ἐπιμελητήριό της, ἐπικεντρώθηκαν σέ πρόσωπα, ὁ βίος καί τά ἔργα τῶν ὁποίων συνδέονται ἀμέσως ἢ ἐμμέσως μέ τήν ἱστορία τῆς Σμύρνης καί τῆς εὐρύτερης περιοχῆς τῆς Ἰωνίας, ὅπως οἱ Ἅγιοι Ἰωάννης ὁ Θεολόγος, Ἰγνάτιος ὁ Θεοφόρος, Βουκόλος, Πολύκαρπος Σμύρνης, Πόνιος, Εἰρηναῖος Λυῶνος, ὁ ἐκ Σμύρνης ὀρμώμενος, ἡ μεγαλομάρτυς Ἁγία Εἰρήνη. Κατά τήν πρώτη ἡμέρα τοῦ Συνεδρίου τήν Ἐναρκτήριο Ὁμιλία ἐξεφώνησε ἡ Α.Θ.Π. ὁ Οἰκουμ. Πατριάρχης κ. Βαρθολομαῖος, γενική εἰσήγηση ἔκανε ὁ καθηγητής κ. Ἄρ. Πανώτης μέ θέμα «Ἡ Ρωμαϊκή Αὐτοκρατορία κατά τό μαρτύριο τοῦ Πολυκάρπου Σμύρνης», καί εἰσήγηση ὁ ἐρευνητής καί συγγραφεύς İlhan Pinar μέ θέμα «Ἡ Σμύρνη τήν πρώτη χριστιανική περίοδο, οἱ πρώτοι Ἅγιοι, οἱ πρώτοι Ἐπίσκοποι καί οἱ πρώτοι Ναοί της». Ἐλαβαν ἐπίσης μέρος μέ εἰσηγήσεις ὁ Μητροπολίτης Ρόδου κ. Κύριλλος, οἱ καθηγητές κ.κ. Κ. Μπελέζος, Κ. Κορναράκης, Ἐμμ. Δουνδουλάκης, Δ. Γόννης, ἡ λέκτωρ κ. Δέσπ. Μιχάλαγα καί ὁ κ. Ἀθ. Κάρμας. Κατά τίς ἐργασίες τοῦ Συνεδρίου ἀναδείχθηκε ὁ ἀγιολογικός πλοῦτος τῶν Ἐκκλησιῶν τῆς Ἰωνίας καί τῆς Σμύρνης καί τά προβλήματα τεκμηριώσεως πολλῶν γεγονότων, πού ἐντάσσονται στήν ἀγιολογική παράδοση τῆς τοπικῆς Ἐκκλησίας, καί ὑπογραμμίσθηκε ἡ ἀνάγκη τῆς περαιτέρω διερεύνησης τοῦ πνευματικοῦ βίου τῆς Ἰωνίας, τῶν πηγῶν καί τῶν ἀνοικτῶν θεμάτων πού ἀναφέρονται στήν τοπική ἀγιολογία μέ τή διοργάνωση καί ἄλλων ἀναλόγων συνεδρίων ὡς κοινῶν ἐδάφους διαλόγου, ἐνότητος καί καταλλαγῆς μεταξύ διαφορετικῶν νοοτροπιῶν, παραδόσεων καί πολιτισμῶν.

- Λαμπρινάκου Θεοκλήτου Ἀρχιμανδρίτου: *Λειτουργοί Θείας Δόξης*. Ἐνοριακός Ἱερός Ναός Ταξιαρχῶν Καλαμάτας, 1956-2016. Ἐκδόσεις Μίλητος, Ἀθήνα 2016.

Πολύ προσεγμένη, ἀπό κάθε ἄποψη, ἔκδοση γιά τόν ἱστορικό Ναό τῆς Καλαμάτας, ὁ ὁποῖος γνώρισε ἀρκετές προηγούμενες οἰκοδομικές φάσεις γιά νά καταλήξει

στό σημερινό έντυπωσιακό από αρχιτεκτονική και άγιογραφική άποψη κτίριο. Πρόκειται για τόν μεγαλύτερο Ί. Ναό και τήν πολυπληθέστερη ένορία τής Ί. Μ. Μεσσηνίας συνιστώντας κόσμημά της για τό μέγεθος, τίς άριστοτεχνικά φιλοτεχνημένες άγιογραφίες του και τήν λοιπή καταστόλισή του. Ό συγγραφεύς του βιβλίου, Πρωτοσύγκελλος τής Ί. Μ. Μεσσηνίας και Προϊστάμενος του Ναού τών Ταξιαρχών Καλαμάτας, παρακολούθησε με προσοχή, και με όσα στοιχεία είχε στή διάθεσή του, τήν εξέλιξη τών παλαιότερων μορφών του ναού και τήν ιστορία τής ένορίας, πτυχές με έκπληκτικό ένδιαφέρον λόγω τής περιέργης «πρωτοτυπίας» τών έπιλογών που χρησιμοποιήθηκαν κατά τό πέραςμα του χρόνου, σε έποχές δύσκολες και συχνά ήρωικές για τήν Έλλάδα γενικώς και τή Μεσσηνία ειδικώς. Συγκινητικές και παραδειγματικές είναι οι γραμμές που αφιέρωσε στον μακαριστό Μητροπολίτη Μεσσηνίας Χρυσόστομο Δασκαλάκη, ό όποιος συνετέλεσε στήν εύόδωση τών προσπαθειών τών ιερέων του ναού να ολοκληρώσουν τήν κατασκευή του. Εύσημα πρέπει να άποδοθούν και στήν έπιλογή και έκτύπωση τών φωτογραφιών που συνοδεύουν τό κείμενο και αναδεικνύουν τήν τέχνη και τό μεράκι όσων έμπλέκονται στή δημιουργία του λαμπρού και ιστορικού άποτελέσματος.

○ Συμεών Μητροπολίτου Νέας Συμόρνης: *Ή Κεχαριτωμένη. Λόγοι στις Θεομητορικές Έορτές*. Έκδόσεις Έν πλω, Άθήνα 2016.

Άφιερωμένο στήν Παναγία Μητέρα του Χριστού περιλαμβάνει μακρά σειρά όμιλιών αφιερωμένων στή Χάρη της, τίς όποιες έκανε κατά καιρούς ό συγγραφεύς στή μακρά κηρυκτική διακονία του. Τά θέματα είναι έμπνευσμένα από τόν Ευαγγελισμό και τή Ζωοδόχο Πηγή και τήν Κοίμηση τής Θεοτόκου ως τά Εισόδια και τούς Χαιρετισμούς και τούς Παρακλητικούς Κανόνες. Άναλύονται μεθοδικά, με τρόπο έπαγωγικό για τόν άκροατή και γλωσσα κατανοητή αλλά και προσεγμένη. Σε έποχές που ή έλληνική γλωσσα γίνεται άντικείμενο διεργασιών από άσχετους ή πολύ σχετικούς ως προς τήν έπιτυχία τής κατοποίησής της, ό συγγραφεύς με έξωτερική καλλιέπεια και έσωτερική πνευματική γνώση και εύρηματικότητα αναλύει πτυχές του βίου, του μεγαλείου, τής παρουσίας τής Παναγίας στή ζωή μας, τής μεσιτείας αλλά και του τρόπου με τόν όποιο πρέπει να τήν πλησιάζουμε. Στήριγμα και έλπίδα, πύλη τής σωτηρίας και θησαυρός ζωής, λιμάνι και καταφύγιο και άνόρθωση, ή Μητέρα του Χριστού, ή Μητέρα τών ανθρώπων, ανοίγει με τήν άληθινή συνειδητή πίστη του Χριστιανού τή θύρα του μυστηρίου τής προσέγγισης τής αιώνιας σωτηρίας τών πιστών, τή συνάντηση με τόν Υίο και Θεό μας. Βιβλίο - κλειδί για τήν κατανόηση κειμένων και ύμνων που αναφέρονται στήν άδιατάρακτη σχέση τής Παρθένου με τόν Σωτήρα του Κόσμου για κάθε πιστό αλλά και ύποδειγματικό βοήθημα για τούς νέους ιεροκήρυκες, που θά έπιθυμούσαν να θεραπεύσουν τά σχετικά προβλήματα τά όποια παρουσιάζονται στον τομέα αυτό τής λατρευτικής μας ζωής.

Πρωτοπρ. Γεωργίου Βαμβακίδη
Γενικοῦ Ἀρχιερατικοῦ Ἐπιτρόπου Ἱ.Μ. Ζιγῶν καί Νευροκοπίου

Σέ συνέχεια μέ τό προηγούμενο τεῦχος τοῦ «Ἐφημερίου» θά δημοσιεύσουμε στό παρόν καί στό ἐπόμενο τεῦχος, δύο ἀντιπροσωπευτικούς πίνακες, ἕνα γιά τίς μισθολογικές κατηγορίες ΠΕ καί ΤΕ καί ἕνα γιά τίς κατηγορίες ΔΕ καί ΥΕ, βάσει τοῦ νέου νόμου περί χορηγήσεως μισθολογικῶν κλιμακίων. Στό παρόν τεῦχος θά δημοσιευτεῖ ὁ πίνακας μέ τίς Μ.Κ. ΠΕ καί ΤΕ. Στούς συγκεκριμένους πίνακες θά παρουσιάζονται τά ἔτη ὑπηρεσίας καί ποιό μισθολογικό κλιμάκιο ἀντιστοιχεῖ, καί ὁ μισθός ὁ ὁποῖος πρέπει νά καταβάλλεται στόν Κληρικό ἀνάλογα μέ τά χρόνια ὑπηρεσίας του καί τή μισθολογική κατηγορία, στήν ὁποία εἶναι ἐνταγμένος. Πρέπει νά διευκρινίσουμε, ὅτι ὁ μισθός ὁ ὁποῖος ἀναρτᾶται στούς πίνακες, εἶναι ὁ βασικός μισθός χωρίς τά ἐπιδόματα καί χωρίς τίς προβλεπόμενες κρατήσεις. Ἐπίσης νά ὑπενθυμίσουμε στούς ἀγαπητούς ἐν Χριστῶ ἀδελφούς μας συμπρεσβυτέρους, πῶς πρέπει νά ἐνημερωθοῦν ἂν εἶναι κανονικά ἐνταγμένοι στίς μισθολογικές κατηγορίες τους. Διότι ὑπάρχουν ἀρκετοί Κληρικοί, ἀκόμη καί σήμερα δυστυχῶς, οἱ ὁποῖοι εἶναι ἐνταγμένοι σέ λάθος μισθολογικές κατηγορίες, π.χ. ἀπόφοιτοι Λυκείων ἀντί νά ἐνταχθοῦν στή ΔΕ εἶναι ἐνταγμένοι στήν ΥΕ. Ὅσοι ἀδελφοί μας δέν εἶναι κανονικά ἐνταγμένοι στίς Μ.Κ. πρέπει

νά φροντίσουν γιά τήν τακτοποίησή τους μέ Πράξη τοῦ Μητροπολιτικοῦ Συμβουλίου μέ ἀναδρομική ἰσχύ. Ἐάν κάποιοι κληρικοί βλέποντας τούς πίνακες μέ τά Μισθολογικά Κλιμάκια καί τόν μισθό πού ἀντιστοιχοῦν σέ αὐτά δέν συμβαδίζουν μέ ἐκεῖνα πού λαμβάνουν πρέπει νά ἐνημερωθοῦν ἀπό τούς κατά τόπους ἐκκαθαριστές τῶν μισθολογικῶν καταστάσεων.

ΠΙΝΑΚΑΣ 1

ΕΤΗ ΜΙΣΘΟΛΟΓΙΚΑ ΚΛΙΜΑΚΙΑ ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ ΠΕ ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ ΤΕ

0-2 Μ.Κ.	1	1.092,00	1.037,00
2-4 Μ.Κ.	2	1.151,00	1.092,00
4-6 Μ.Κ.	3	1.210,00	1.147,00
6-8 Μ.Κ.	4	1.269,00	1.202,00
8-10 Μ.Κ.	5	1.328,00	1.257,00
10-12 Μ.Κ.	6	1.387,00	1.312,00
12-14 Μ.Κ.	7	1.446,00	1.367,00
14-16 Μ.Κ.	8	1.505,00	1.422,00
16-18 Μ.Κ.	9	1.564,00	1.477,00
18-20 Μ.Κ.	10	1.623,00	1.532,00
20-22 Μ.Κ.	11	1.682,00	1.587,00
22-24 Μ.Κ.	12	1.741,00	1.642,00
24-26 Μ.Κ.	13	1.800,00	1.697,00
26-28 Μ.Κ.	14	1.859,00	1.752,00
28-30 Μ.Κ.	15	1.918,00	1.807,00
30-32 Μ.Κ.	16	1.977,00	1.862,00
32-34 Μ.Κ.	17	2.036,00	1.917,00
34-36 Μ.Κ.	18	2.095,00	1.972,00
36-38 Μ.Κ.	19	2.154,00	2.027,00

Προτείνουμε :

Καθημερινά

- 02.00: ΓΝΩΡΙΜΙΑ ΜΕ ΤΗΝ ΟΡΘΟΔΟΞΗ ΠΙΣΤΗ - Προσεγγίσεις στους όρους τῆς πίστεως. Μὲ τὸν Δημήτρη Μαυρόπουλο (Ε)
- 12.00: ΤΟ ΑΛΑΤΙ ΤΗΣ ΓΗΣ - Παραδοσιακή μουσική. Μὲ τὸν Λάμπρο Λιάβα.
- 17.30: ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΚΑΙ ΚΟΣΜΟΣ - Ὕμνοις καὶ ᾠδαῖς, Ἐκκλησία καὶ τέχνη, Ἐκκλησία καὶ ἐπιστήμη, Ἐκκλησία καὶ περιβάλλον, ἼΑνθρωπος καθ' ὁδόν).
- 22.00: ΑΦΙΕΡΩΜΑΤΑ ΤΟΥ 89,5.
- 23.00: ΡΑΔΙΟΦΩΝΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΤΟΥ 89,5.
- 00.00: ΜΕ ΛΟΓΙΑ ΑΚΡΙΒΑ ΚΑΙ ΟΜΟΡΦΕΣ ΜΟΥΣΙΚΕΣ. Ἐποσπάσματα ἀπὸ κείμενα Πατέρων μὲ μουσικὲς γέφυρες. Μὲ τὴν Κυριακὴ Αἰλιανοῦ.

Οἱ ἐκπομπές τοῦ Ραδιοφωνικοῦ Σταθμοῦ τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος 89,5 ἀναμεταδίδονται ἀπὸ τοὺς κατὰ τόπους σταθμούς τῶν Ἱερῶν Μητροπόλεων.

ΠΛΗΡΩΜΕΝΟ
ΤΕΛΟΣ
Ταχ. Γραφείο
Κ.Ε.Μ.Π. ΚΡ
Αριθμός Άδειας
10

ΕΝΤΥΠΟ ΚΛΕΙΣΤΟ ΑΡ. ΑΔΕΙΑΣ 1856/2004 Κ.Ε.Μ.Π. ΚΡ
ΚΩΔΙΚΟΣ ΕΛΤΑ 01 2355

ΙΕΡΑ ΣΥΝΟΔΟΣ
ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ (Ε.Μ.Υ.Ε.Ε.)
Ίω. Γενναδίου 14 115-21 Άθήναι
Τηλ. 210-72.72.253. Fax: 210-72.72.251
ISSN 1105-7203